

॥विद्या परं देवतम्॥

**शि.प्र.मं.स्व.तात्यासाहेब महाजन
कला व वाणिज्य महाविद्यालय
चिखली जि. बुलडाणा -४४३२०१**
College Code No. : 306
e-mail : spmtmchikhli@gmail.com

**S.P.M. Late Tatyasaheb Mahajan
Arts & Commerce College
Chikhli Dist. Buldana -443201**
AISHE : C-43033
www.spmtmchikhli.ac.in

Shri R.G.Shete
President

Shri P.P.Bhala
Secretary

Dr Subhash D. Gawhane
Principal

DVV Query

3.3.2

Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five years

3.3.2.1. **Total number of books and chapters in edited volumes/books published and papers in national/ international conference proceedings year wise during last five years**

HEI Input :

2022-23	2021-22	2020-21	2019-20	2018-19
20	5	5	1	5

1. Kindly provide Publications with ISBN number only would be considered.
2. Please the provide Cover Page, content page of all the publications calendar wise and highlight the relevant entries in it.
3. Kindly provide the required details in the prescribed data template as the blank column, incomplete entries should not be considered.
4. Kindly note that paper published in 2023 to be consider in 2023 - 24 thus we should not be consider in this metric. Please relook and provide correct data.
5. Kindly note that calendar year to be consider in this metric. Please provide data calendar year wise in the prescribe data template.

DVV Clarification

All the queries have been gone through and the corrections are done accordingly. The corrected data is given in the following table:

2022	2021	2020	2019	2018	Total
11	2	5	3	3	24

Dr. N. K. GAIKWAD
IQAC Co-ordinator
S.P.M. Late Tatyasaheb Mahajan
Arts & Commerce College,
CHIKHLI- 443201, Dist. Buldana

PRINCIPAL
S.P.M. Late Tatyasaheb Mahajan
Arts & Commerce College,
CHIKHLI- 443201, Dist. Buldana

॥विद्या परं देवतम्॥

शि.प्र.मं.स्व.तात्यासाहेब महाजन
कला व वाणिज्य महाविद्यालय
चिखली
जि. बुलडाणा -४४३२०१

S.P.M. Late Tatyasaheb Mahajan
Arts & Commerce College
Chikhli
Dist. Buldana -443201

Shri R.G.Shete
President

Shri P.P.Bhala
Secretary

Dr Subhash D. Gawhane
Principal

**Assessment Years
2018-19 to 2022-23**

3rd Cycle

Assessment & Accreditation by NAAC

Criterion - 3

Research, Innovations and Extension

Criterion- III Research Innovation and Extension

Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five years

3.3.2.1. Total number of books and chapters in edited volumes/books published and papers in national/ international conference proceedings year wise during last five years

Response : 24

Index

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five year

Sr. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	National / International	Year of publication	ISBN number of the proceeding	Name of the publisher
2018								
1	Dr.K.A. Thosar	Unheard Melodies	NIL	NIL	National	2018	978-93-5287-437-8	Orient BlackSwan
2	Dr.K.A. Thosar	Wings	NIL	NIL	National	2018	978-93-5287-424-8	Orient BlackSwan
3	Dr. V.K.Wakode	Monetary system	NIL	NIL	National	2018	978-93-88113-39-7	Prashant Jalgaon
2019								
4	Dr.K.A. Thosar	Blossoming Flowers	NIL	NIL	National	2019	978-93-5287-438-5	Orient BlackSwan
5	Dr. D.P.Mahajan	Aarogyache Arthshasta (Health Economics)	NIL	NIL	National	2019	978-93-85165-90-9	Jyotichandra Latur
6	Dr. Subhash D. Gawhane	Social Sector	□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□ (Impact of layoffs on the literature sector)	Covid-19 & its Impact on the Various Sector	National	2019	978-81-942797-4-7	Painganga Aurangabad
2020								
7	Dr.Kedar Thosar	Mi IAS honar	NIL	NIL	National	2020	978-93-81483-95-4	Vidhya Vikas Nagpur
8	Satish D.More	I,Too:A Protest Against Racism	NIL	Protest Literature:A Critical Anthology	National	Jul-05	978-81-9508580-4	Atharv publication on jalgaon, (MH)
9	Dr.N.K.Gaikwad	पाश्चिमात्य आणि भारतीय विचारवंतांच्या संकल्पना (Concepts of Western and Indian Thinkers)	NIL	NIL	National	2020	978-81-94543-38-1	Atharv publication on jalgaon, (MH)
10	Dr.N.K.Gaikwad	पाश्चिमात्य आणि भारतीय विचारवंतांच्या संकल्पना(Concepts of Western and Indian Thinkers)	NIL	NIL	National	2020	978-93-90288-02-1	Atharv publication on jalgaon, (MH)

11	Dr. R.P.Deshmane	Buldhana Jilhatil Falbagh (Froots Graden in Buldhana District)	NIL	NIL	National	2020	978-93-90288-39-7	Atharv publicati on jalgaon, (MH)
				2021				
12	Satish D.More	A Flight of Pigeons:An Exposition of Feminine Sensibility	NIL	Feminist Perspectives in English Literature	National	Sept.-2021	978-81-951599-4-9	Eagle Leap Printers
13	Dr.Kedar Thosar	Warren Buffett	NIL	NIL	National	2021	978-93-81483-74-9	Vidhya Vikas Nagpur
				2022				
14	Satish D.More	Ruskin Bond:Portraying Woman in Indian Milieu	NIL	NIL	National	Feb.-2022	978-93-91712-63-1	Atharva Publicat ion
15	Dr. Pradip Himmatrao Barad	Use of ICT in Academic Library.	NIL	NIL	International	#####	9778-620-0-08100-9	Lambert Academ ic Publicat ion, German y
16	Dr. Pradip Himmatrao Barad	Use of Information and Communication Technology in Academic Library.	NIL	NIL	International	#####	9778-620-0-08100-1	Lambert Academ ic Publicat ion, German y
17	Dr. Pradip Himmatrao Barad	<i>Samagra Paryavaran Shastra -Lahorkar Ed.(completed environment Science)</i>	<i>Manav Prerit Bhooskhalan</i>	NIL	National	2022	978-93-93078-06-0	Umed Publicat ion Nanded
18	Dr. Pradip Himmatrao Barad	<i>Samagra Paryavaran Shastra -Lahorkar Ed.(completed environment Science)</i>	<i>Jaminichi Dhoop</i>	NIL	National	2022	978-93-93078-06-0	Umed Publicat ion Nanded
19	Dr. Pradip Himmatrao Barad	<i>Samagra Paryavaran Shastra -Lahorkar Ed.(completed environment Science)</i>	<i>Naisargik Sotrachya Sarakshanat Manavachi Bhumika</i>	NIL	National	2022	978-93-93078-06-0	Umed Publicat ion Nanded

3.3.2

20	Dr. Pradip Himmatrao Barad	<i>Samagra Paryavaran Shastra -Lahorkar Ed.(completed environment Science)</i>	<i>Shasvat Jivanshaileesathi Shothracha yog Vapar</i>	NIL	National	2022	978-93-93078-06-0	Umed Publication Nanded
21	Dr. Anil S. Purohit	Innovative Scientific, Business and Social Practices for Sustainable Development"	Investigating Attitude of General Shop Owners and Super Shop Sumit Rajendra Ginode,	NIL	National	2022	2394-7632	NIL
22	Dr. Anil S. Purohit	Innovative Scientific, Business and Social Practices for Sustainable Development"	A Study of Information Technology Revolution in Cooperative Prof. Dr. Anil S. Purohit, Preeti Premraj Bhala, Buldana	NIL	National	2022		NIL
23	Dr. B.S. Ingle	NIL	E-Commerce , Challenges and Oppurtucation	Recent Trends in e-commerce ,Eco., and Management	National	2022	978-93-92425-78-3	Parshant publication
24	Dr. Prafful U. Gawai	NIL	The New Education Policy 2020	The New Education Policy : concern and prosepctive in content Higher Education	National	14-Jul	978-81-9537081-8	The Research Publication

Dr. N. K. GAIKWAD
 IQAC Co-ordinator
 S.P.M. Late Tatyasaheb Mahajan
 Arts & Commerce College,
 CHIKHLI- 443201, Dist. Buldana

PRINCIPAL
 S.P.M. Late Tatyasaheb Mahajan
 Arts & Commerce College,
 CHIKHLI- 443201, Dist. Buldana

**English Literature Textbook
for B.A. Part II (Semesters III & IV)**

Orient BlackSwan

Unheard Melodies

Board of Editors

Prepared for Sant Gadge Baba Amravati University

Scanned with OKEN Scanner

Dr. K.A. THOSAR
S.P.M. College
Chikhli

Unheard Melodies

English Literature Textbook for B.A. Part II
(Semesters III & IV)

BOARD OF EDITORS

Dr Kishan V. Mehare

Dr Sandeep P. Joshi

Dr Kiran S. Khandare

Dr Nakul D. Gawande

Dr Rajendra A. Umekar

Dr Ambadas L. Kulat

Prof. Vivek S. Deshmukh

Prof. Santosh G. Maholkar

Dr Kedar A. Thosar

Dr Anil M. Katrojwar

Dr Madhuri K. Phule

Dr Varsha E. Gawande

Prof. Sneha S. Joshi

Orient BlackSwan

Unheard Melodies

English Literature Textbook for B.A. Part II
(Semester III & IV)

UNHEARD MELODIES

ORIENT BLACKSWAN PRIVATE LIMITED

Registered office

3-6-752 Himayatnagar, Hyderabad 500 029, Telangana, India

Email: centraloffice@orientblackswan.com

Other offices

Bengaluru, Bhopal, Chennai, Guwahati, Hyderabad, Jaipur,
Kolkata, Lucknow, Mumbai, New Delhi, Noida, Patna, Vijayawada

© Orient Blackswan Private Limited 2018

First published 2018

ISBN 978-93-5287-437-8

Typeset in Minion Pro 11/13 by

PrePSol Enterprises Private Limited, Faridabad 121 003

Printed in India at

Navya Printers, Hyderabad 500 013

Published by

Orient Blackswan Private Limited

3-6-752 Himayatnagar, Hyderabad 500 029, Telangana, India

Email: info@orientblackswan.com

028209

Contents

CONTENTS

Part I

1	Polynomial Equations	3
	Example 1	3
2	Between These Lines	4
	Example 2	4
3	The Spline	9
	Example 3	9
4	A Walk by Moonlight	14
	Example 4	14
5	Endless Time	20
	Example 5	20

Part II

1	Point of View	21
2	Attitudes	25
3	Class	25
4	Direct Opposition	26
5	Explanation	27
6	Substance	28
7	Character	28
8	Personal Narrative	28
9	Argumentative Essay	29
10	Discussion	30

Unheard Melodies is a textbook designed for the B.A. Part II English Literature course (Semesters III and IV) at Sant Gadge Baba Amravati University (Maharashtra). The poems, short stories and essays in this book are accompanied by notes and comprehension questions. The book also contains write-ups on the literary terms and theories which students at this level need to be familiar with.

Cover design: OSDATA, Hyderabad

₹ 140.00

Orient BlackSwan
Board of Editors: *Unheard Melodies*

www.orientblackswan.com

ISBN 978 93 5287 437 8

9 789352 874378

Orient BlackSwan

Wings

A Course in
English Language and Literature

Board of Editors

WINGS

A Course in English Language and Literature

A Compulsory English Textbook for second-year B.A. students
at Gondwana University, Gadchiroli, prepared as per the
Choice-Based Credit System (CBCS)

BOARD OF EDITORS

Dr P. Arunaprakash

Yadaorao Poshattiwar Arts College,
Talodhi (Balapur)

Dr Vivek V. Joshi

P.G.T.D (English)
Gondwana University, Gadchiroli

Dr Ajay G. Murkute

R. D. Arts and Commerce College,
Mulchera

Dr Lalit C. Ujeda

Shri Dnyanesh Mahavidyalaya,
Nawargaon

Dr Kedar Thosar

S. P. M. T. M. Arts & Commerce College,
Chikhali

Orient BlackSwan

WINGS: A COURSE IN ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE
ORIENT BLACKSWAN PRIVATE LIMITED

Registered Office

3-6-752 Himayatnagar, Hyderabad 500 029, Telangana, India

Email: centraloffice@orientblackswan.com

Other Offices

Bengaluru, Bhopal, Chennai, Guwahati, Hyderabad, Jaipur, Kolkata,
Lucknow, Mumbai, New Delhi, Noida, Patna, Vijayawada

© Orient Blackswan Private Limited 2018

First published 2018

ISBN 978-93-5287-424-8

Typeset in Minion Pro 10/12 *by*

Shine Graphics, Delhi 110 094

Printed at

Graphica Printers and Binders

Hyderabad 500 013

Published by

Orient Blackswan Private Limited

3-6-752, Himayatnagar,

Hyderabad 500 029, Telangana, India

Email: info@orientblackswan.com

028212

Contents

SEMESTER III

Prose

1. Who Am I? | *Vishwanath Limaye* 1
2. Patriotism | *Alexis de Tocqueville* 7
3. Yoga: The Elixir of Life | *A. Chandramouly* 12

Poetry

1. The Mountain and the Squirrel | *Ralph Waldo Emerson* 17
2. Daffodils | *William Wordsworth* 20
3. The Felling of the Banyan Tree | *Dilip Chitre* 23

Grammar

1. Prefixes 26
2. Suffixes 28
3. Tenses 29

Communication Skills

1. Thanking Someone and Responding to Thanks 35
2. Apologising and Responding to an Apology 41
3. Comprehension 46
4. Understanding Advertisements 52

SEMESTER IV

Prose

1. The Present Crisis | *S. Radhakrishnan* 55
2. Hopes and Expectations for the Younger Generation |
Arnold Toynbee 60
3. Indra Nooyi: A Corporate Giant 65

Poetry

1. Success is Counted Sweetest | *Emily Dickinson* 72
2. Up-Hill | *Christina Rossetti* 74
3. On His Blindness | *John Milton* 76

Grammar

1. Nouns from Adjectives 79
2. Adjectives from Nouns 82
3. Changing Voice 85

Communication Skills

1. Making Requests and Responding to Requests 92
2. Calling for Help in an Emergency 99
3. News Reports 103
4. Writing Advertisements 107

Gondwana University, Gadchiroli

Faculty of Humanities, Board of Studies in English

Dr Anita Hooda
Dr Ajay G. Murkute
Dr Mukta J. Mahajan
Dr R. W. Soor
Dr Rajender R. Tula
Mr Rohidas Raut
Dr Vivek V. Joshi
Dr Yuvraj N. Meshram
Dr A. V. Dhote
Dr Shriram Gahane
Dr Nikita Mishra
Dr P. D. Nimsarkar
Dr A. Chandramouly
Dr B. D. Kongare
Dr S. S. Bidwaik

Wings: A Course in English Language and Literature is an English textbook for second-year B.A. students at Gondwana University, Gadchiroli, and has been prepared as per the Choice-Based Credit System (CBCS) guidelines. It has sections on prose, poetry, grammar and communication skills, thus offering a pedagogically comprehensive course in English.

The prose and poetry pieces have been chosen to meet students' requirements and present a wide variety of themes and content. Each unit includes additional material on the writer and the text, as well as a glossary and comprehension questions to strengthen the students' understanding of the text while developing their interpretive skills.

The section on grammar is intended to raise the students' level of proficiency and covers tenses, active and passive voice, and prefixes and suffixes. The section on communication skills provides students with the speaking and writing skills necessary for daily social, academic and professional situations.

₹100.00

Cover Design: Jyothsna PS

Orient Black Swan
Board of Editors: *Wings*

www.orientblackswan.com

ISBN 978 93 5287 424 8

9 789352 874248

Orient BlackSwan

Blossoming Flowers

Compulsory English Textbook
for B.A. Part II (Semesters III & IV)

Board of Editors

Prepared for Sant Gadge Baba Amravati University

Blossoming Flowers

Compulsory English Textbook for B.A. Part II
(Semesters III & IV)

17253

BOARD OF EDITORS

Dr Kishan V. Mehare
Dr Sandeep P. Joshi
Dr Kiran S. Khandare
Dr Nakul D. Gawande
Dr Rajendra A. Umekar
Dr Ambadas L. Kulat
Prof. Vivek S. Deshmukh
Prof. Santosh G. Maholkar
Dr Kedar A. Thosar
Dr Anil M. Katrojwar
Dr Madhuri K. Phule
Dr Varsha E. Gawande
Prof. Sneha S. Joshi

SPM T.M. Arts & Commerce College
Chikhli, Dist. Buldana

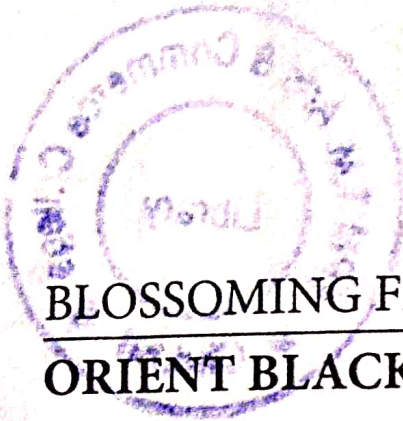
ACC. No. 17253

Rs. _____

D.O.E. 24-8-2018

Orient BlackSwan

BLOSSOMING FLOWERS

ORIENT BLACKSWAN PRIVATE LIMITED

Registered office

3-6-752 Himayatnagar, Hyderabad 500 029, Telangana, India

Email: centraloffice@orientblackswan.com

Other offices

Bengaluru, Bhopal, Chennai, Guwahati, Hyderabad, Jaipur,
Kolkata, Lucknow, Mumbai, New Delhi, Noida, Patna, Vijayawada

© Orient Blackswan Private Limited 2018

First published 2018

ISBN 978-93-5287-438-5

028210

Typeset in Minion Pro 11/13 by

PrePSol Enterprises Private Limited, Faridabad 121 003

Printed in India at

Aditya Offset Process (I) Pvt. Ltd., Hyderabad 500 036

Published by

Orient Blackswan Private Limited

3-6-752 Himayatnagar, Hyderabad 500 029, Telangana, India

Email: info@orientblackswan.com

Contents

SEMESTER III

UNIT I PROSE

1. India's Message to the World 3
Swami Vivekananda
2. The Pleasures of Ignorance 11
Robert Lynd
3. The Happy Prince 19
Oscar Wilde
4. The Three Questions 33
Leo Tolstoy

UNIT II POETRY

1. Sonnet 116 41
William Shakespeare
2. Dirge 46
James Shirley
3. Leisure 51
W.H. Davies
4. A Baby Asleep After Pain 56
D.H. Lawrence

UNIT III GRAMMAR

1. Clauses 60
The Elements of a Clause

Blossoming Flowers is a textbook designed for the B.A. Part II Compulsory English course (Semesters III and IV) at Sant Gadge Baba Amravati University (Maharashtra). The book contains integrated lessons on literature and language that will help students improve their command over the language. The book also contains sections on essential interpersonal communication skills.

Cover design: OSDATA, Hyderabad

₹ 120.00

Orient BlackSwan

Board of Editors: *Blossoming Flowers*

www.orientblackswan.com

ISBN 978 93 5287 438 5

9 789352 874385

मौद्रिक प्रणाली

MONETARY SYSTEM

प्रा. विजय वाकोडे
डॉ. महादेव रिठे

- मुद्रा ▪ मुद्रामुल्य ▪ किंमतीतील चढउतार
- मुद्रा बाजार ▪ भांडवल बाजार

महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांच्या पदवी व पदव्युत्तर वर्गातील
अर्थशास्त्र या विषयासाठी उपयुक्त

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, व्यावसायिक अर्थशास्त्र विषयाच्या बी.कॉम.(भाग-२)
सेमिस्टर-३ च्या नविन बदललेल्या अभ्यासक्रमानुसार क्रमिक पुस्तक
MPSC, UPSC, NET-SET व इतर स्पर्धा परीक्षासाठीही उपयुक्त

मौद्रिक प्रणाली

MONETARY SYSTEM

प्रा. विजय कुंडलिक वाकोडे

एम.ए. (अर्थशास्त्र) नेट, सेट, एम.कॉम., सेट, बी.एड., डी.बी.एम.

व्यावसायिक अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,

एस.पी.एम.तात्यासाहेब महाजन, कला व वाणिज्य महाविद्यालय चिखली, जि. बुलडाणा.

प्रा. डॉ. महादेव आसाराम रिठे

एम.ए. (अर्थशास्त्र), सेट, पीएच.डी., एम.ए., विषय संप्रेषण

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख

राजे छत्रपती कला महाविद्यालय, धा.बढे (बुलडाणा)

प्रशांत पब्लिकेशन्स

मौद्रिक प्रणाली

MONETARY SYSTEM

© सुरक्षित

प्रकाशक व मुद्रक

रंगराव पाटील । प्रशांत पब्लिकेशन्स: ३, प्रताप नगर, श्री संत ज्ञानेश्वर मंदिर रोड,
नूतन मराठा महाविद्यालयाजवळ, जळगाव ४२५००१.

दूरध्वनी: ०२५७-२२३५५२०, २२३२८०० ईमेल: prashantpublication.jal@gmail.com

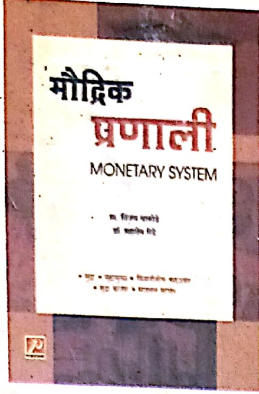
प्रथम आवृत्ती: ऑगस्ट २०१८ आयएसबीएन: ९७८-९३-८८११३-३९-७

मुखपृष्ठ / अक्षरजुळवणी: प्रशांत पब्लिकेशन्स मूल्य: ₹ १६०

या पुस्तकातील कोणताही मजकूर, कोणत्याही स्वरूपात वा माध्यमात पुर्नप्रकाशित अथवा संग्रहित करण्यासाठी लेखक आणि प्रकाशक दोघांचीही लेखी पूर्वपरवानगी घेणे बंधनकारक आहे.

www.prashantpublications.com

- १) मुद्रा ०९
१.१ वस्तू-विनिमय पद्धती आणि त्यातील समस्या १.२ मुद्रेचा संक्षिप्त इतिहास, अर्थ, व्याख्या आणि स्वरूप १.३ मुद्रेची कार्ये -१) प्राथमिक कार्ये- २) दुय्यम/गौण कार्ये ३) इतर कार्ये, मुद्रेचे महत्त्व १.४ मुद्रेचे प्रकार १.५ विमुद्रीकरण : गुण आणि दोष.
- २) मुद्रामूल्य ३४
२.१ मुद्रेची मागणी - अर्थ आणि निर्धारक घटक २.२ मुद्रेचा पुरवठा : अर्थ आणि निर्धारक २.३ मुद्रेच्या मागणी-पुरवठ्याचे संतुलन २.४ फिशरचा मुद्रापरिणाम सिद्धांत २.५ फिशरच्या सिद्धांताचे टिकात्मक परीक्षण
- ३) किंमतीतील चढउतार ५९
३.१ स्फिती : अर्थ, व्याख्या आणि कारणे ३.२ मुद्रास्फिती : परिणाम आणि मापन ३.३ अपस्फिती : अर्थ, व्याख्या आणि कारणे ३.४ अपस्फिती : परिणाम आणि मापन ३.५ व्यापार चक्र - संकल्पना आणि अर्थ
- ४) मुद्रा बाजार किंवा नाणे बाजार ८५
४.१ अर्थ, व्याख्या, स्वरूप, वैशिष्ट्ये आणि उद्दिष्ट्ये ४.२ भारतीय मुद्रा बाजार ४.३ मुद्राबाजाराची कार्ये आणि महत्त्व ४.४ मुद्रा बाजारातील संस्था आणि साधने ४.५ विमुद्रीकरणाचा भारतीय मुद्रा बाजारावर झालेला परिणाम
- ५) भांडवल बाजार १०५
५.१ भांडवल बाजाराची संकल्पना, अर्थ, व्याख्या, वैशिष्ट्ये, स्वरूप आणि उद्दिष्ट्ये ५.२ भारतीय भांडवल बाजाराची संरचना आणि घटक ५.३ भांडवल बाजाराची कार्ये आणि महत्त्व ५.४ सेबी : संघटनात्मक रचना, कार्ये, अधिकार आणि जबाबदाऱ्या ५.५ मुद्रा आणि भांडवल बाजारातील सेबीची भूमिका.
- संदर्भ ग्रंथ १२५

“मौद्रिक प्रणाली” हा विषय विविध स्पर्धा परीक्षा तसेच अनेक विद्यापीठांच्या अभ्यासक्रमांमध्ये आहे. त्यानुसार विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासासाठी या पुस्तकामध्ये नवीन आकडेवारीनुसार मांडणी करण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे नोटाबंदीचा मुद्राबाजारावर झालेला परिणाम व त्याचे फायदे आणि तोटे इत्यादी बाबींचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. या पुस्तकाची पाच प्रकरणामध्ये विभागणी करण्यात आली आहे. पहिल्या प्रकरणामध्ये वस्तुविनिमय आणि त्याच्या अडचणी; मुद्रेचा इतिहास, अर्थ, व्याख्या आणि स्वरूप; मुद्रेची कार्ये आणि महत्त्व; मुद्रेचे प्रकार आणि निश्चलनीकरणाचे फायदे आणि तोटे बाबींचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. दुसऱ्या ‘मुद्रामूल्य’ या प्रकरणात मुद्रेची मागणी व मुद्रेचा पुरवठा त्यांचा अर्थ आणि निर्धारक घटक, मुद्रेचा मूल्य, मुद्रेची मागणी व पुरवठा यांचे संतुलन, फिशरचा मुद्रा परिमाण सिद्धांत याबाबत विश्लेषण करण्यात आले आहे. तिसऱ्या प्रकरणामध्ये स्फिती व अपस्फिती आणि व्यापारचक्र; चौथ्या मुद्राबाजार या प्रकरणामध्ये भारतीय मुद्राबाजार व्यवस्था आणि त्यावर निश्चलनीकरणाचा झालेला परिणाम तर पाचव्या भांडवल बाजारावरील प्रकरणामध्ये भारतीय भांडवल बाजार, त्याचे महत्त्व आणि कार्य त्याचप्रमाणे सेबीच्या जबाबदाऱ्या आणि कार्ये इत्यादीसंदर्भात मांडणी करण्यात आली आहे. नवीन आकडेवारीनुसार लिहिलेल्या या पुस्तकाचे स्वागत प्राध्यापक वर्ग, विद्यार्थी तसेच विविध क्षेत्रातील अभ्यासक करतील याबद्दल विश्वास आहे.

प्रशांत पब्लिकेशन्सची नवीन अभ्यासक्रमानुसार क्रमिक पुस्तके [बी.कॉम. भाग-२]

- अंकेक्षणाचे सिद्धांत
- मौद्रिक प्रणाली
- भारतीय वित्तिय प्रणाली
- माहिती तंत्रज्ञान आणि व्याव. माहिती प्रक्रिया
- Company Accounts (Sem III)
- Corporate Accounting (Sem IV)
- Income Tax
- Business Mathematics & Statistics
- Auditing

Prashant

अर्थशास्त्र/वैकिरा ₹ 160

ISBN 978-93-88113-39-7

9 789388 113397

www.prashantpublications.com
prashantbookhouse@gmail.com

६

आरोग्याचे अर्थशास्त्र

प्रा. डॉ. राजेंद्र आर. गव्हाळे

प्रा. डॉ. दिलीप पी. महाजन

आरोग्याचे अर्थशास्त्र

: लेखक :

प्रा. डॉ. राजेंद्र आर. गव्हाळे,

प्रा. डॉ. दिलीप पी. महाजन

ज्योतीचंद्र पब्लिकेशन

ISBN : 978-93-85162-90-9

• आरोग्याचे अर्थशास्त्र

प्रा. डॉ. राजेंद्र आर. गव्हाळे, प्रा. डॉ. दिलीप पी. महाजन

• प्रकाशन क्र. 20051

© लेखकाधिन

• प्रकाशक

ज्योतीचंद्र पब्लिकेशन

एल.आय.सी. कॉलनी, लातूर,

ता. जि. लातूर - 413531 (महाराष्ट्र)

• अक्षर जुळवणी

विकास ढमाले, अनंत कोटीवाले

• मुखपृष्ठ

विकास ढमाले

• मुद्रक

ज्योतीचंद्र ऑफसेट प्रिंटींग अॅन्ड बायडिंग

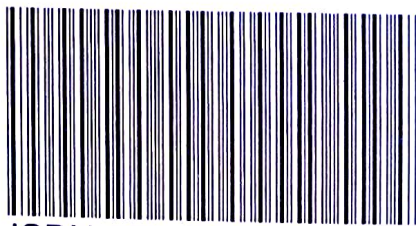
एल.आय.सी. कॉलनी, लातूर (महाराष्ट्र)

• प्रथमावृत्ती : 15 ऑगस्ट, 2019

• मुल्य 350/-

अनुक्रमाणिका

अ.क्र.	प्रकरणाचे नांव	पृष्ठ क्र.
१	प्रस्तावना व संशोधन पध्दती	०१
२	संशोधन साहित्याचा आढावा	२६
३	पश्चिम विदर्भाची भौगोलिक व प्राकृतिक रचना	३९
४	महाराष्ट्रातील आरोग्यविषयक कार्यक्रम	८९
५	पश्चिम विदर्भातील आरोग्यविषयक सुविधा	१२३
६	निष्कर्ष व शिफारशी	१६३
	संदर्भ ग्रंथ सूची	१८३

ISBN 978-93-85162-90-9

One Day Interdisciplinary National E-Conference on 'Covid-19' & Its Impact On The Various Factors

26 May 2020 ISBN : 978-81-942797-4-7

● Organised By ●

M.E.S. Arts & Commerce College

Mehkar, Dist. Buldana 443301 Maharashtra
Affiliated with

Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati

E-Souvenir

Impact Of COVID-19 lockdown on the Agricultural Sector

Impact Of COVID-19 lockdown on the Industrial Sector

Corona

Impact Of COVID-19 lockdown on the Service Sector

Impact Of COVID-19 lockdown on the Unorganised Sector

Impact Of COVID-19 lockdown on the Social & other sector

Dr. G. N. Parihar
Chief Editor

Dr. U. S. Kale
Editor

Dr. P. A. Joshi
Editor

Prof. G. D. Saoji
Editor

Painganga Prakashan, Aurangabad

paingangaprakashan@gmail.com 9975132211 9850927424

One Day Interdisciplinary National E-Conference on
**Covid-19 & Its Impact on the Various
Factors**

26 May 2020

ISBN - 978-81-942797-4-7

Organized By

M.E.S. Arts & Commerce College
Mehkar, Dist Buldana - 443301 Maharashtra

Affiliated with

Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati

E-Souvenir

Chief Editor

Dr. G.N. Parihar

Editor

Dr.U.S. Kale

Dr. P.A. Joshi

Prof. G.D. Saoji

Painganga Prakashan, Aurangabad

One Day Interdisciplinary National E-Conference on
Covid-19 & Its Impact on the Various Factors

Organized By - M.E.S. Arts & Commerce College Mehkar,
Dist Buldana - 443301 Maharashtra

Date : 26 May 2020

ISBN - 978-81-942797-4-7

	परिणाम प्रा.जोत्सना श्री.जोशी, कु.सोनाली विनोदराव इंगळे	
83	कोविड-१९ चे आर्थिक परिणाम आणि बुट अपची स्थिती डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी	385
84	कोरोना विषाणूचा सामाजिक व इतर क्षेत्रावर होणारा परिणाम डॉ. राजेश सं. बहुरूपी	389
85	समकालीन कवींच्या कवितेतील कोरोनाविषयक काव्यसवेदना : एक शोध प्रा.डॉ.शोभा रोकडे	394
86	कोवीड १९ मुळे जागतिक राजकारणावर पडलेला प्रभाव डॉ.प्रशांत दिवाकर सातपुते	400
87	टाळेबंदीचा साहित्य क्षेत्रावरील परिणाम डॉ.सुभाष ज्ञानबा गव्हाणे	403
88	भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणारा लॉकडाउन चा परिणाम डॉ.विशाल माणिकराव देशमुख	408
89	कोविड-१९ आणि त्याचा विविध घटकावर पडलेला प्रभाव—एक अभ्यास प्रा. डॉ. राजु न. ढबाले	412
90	कोरोना, कोविद १९, लॉकडाऊनचा, सामाजिक, आर्थिक परिणाम व भारतीय अर्थ व्यवस्था :- 'एक उपाय व मार्ग !' प्रा.डॉ. ज्योत्सना पुसाटे	416
91	कोरोना : समाज घटकांवरील परिणाम डॉ.श्रीकृष्ण पदमणे	420
UNORGANIZED SECTOR		
92	Impact of COVID-19 Lockdown on Betel Leaves Retailers of Akola District Dr. Mahesh C. Dabre	423
93	An Overview: Impact of COVID-19 Lockdown on Unorganized Workers Saurabh P. Gaikwad, Rameshwar S. Devhade	429
94	Problems of Migrant Tribal Workers of Nandurbar Districts in Lockdown Period. Dr. G.M.Morey	435
95	A Review on Impact of COVID-19 Lockdown on the Unorganized Sector Ravikumar B. Misal, Sudhir S. Mulay	440
96	The psychological, social and economic impact of COVID-19 on workers of unorganized sector in India Dr. Harinder Kour	444
97	Impact of Covid-19 lockdown on the Unorganized Sector Prof Saurabh Pandharinath Wagare	449
98	Impact of COVID – 19 Lockdown on Unorganised Sector Dr.Sonali. P.Kumre	453
99	Covid- 19 and its Impacts on Labour Work Prof. Dr. Balkrushna Sakharam Ingle	459
100	Covid – 19 & its Impact on the Various Factors Dr. Vibhavari B.Hate	461
101	A Study on Impact of Covid – 19 on Indian Sector Dr. Sanjay Jagdeoro Tale	465
102	A Study of Post-Apocalyptic Fiction in the Shadow of COVID 19 Pandemic Prof. Sulok Birendrasingh Raghuwanshi	468

One Day Interdisciplinary National E-Conference on
Covid-19 & Its Impact on the Various Factors

Organized By - M.E.S. Arts & Commerce College Mehkar,
Dist Buldana - 443301 Maharashtra

Date : 26 May 2020

ISBN - 978-81-942797-4-7

टाळेबंदीचा साहित्य क्षेत्रावरील परिणाम

डॉ.सुभाष ज्ञानबा गव्हाणे

शि.प्र.मं.तात्यासाहेब महाजन महाविद्यालय
चिखली, जि.बुलडाणा. पिन नं - ४४३२०१

प्रस्तावना :-

चीनमधील वुहान प्रांतात डिसेंबर २०१९ मध्ये प्रथमच नव्यारूपात आढळून आलेला 'कोविड' हा संसर्गजन्य रोग ज्याने संपूर्ण जग आज व्यापले आहे. त्यामुळे जवळपास जगभरातल्या देशांनी टाळेबंदीचा निर्णय घेऊन 'जग हे बदिशाळा' या गाण्याची अनुभूती सर्वांना आणून दिली आहे. अर्थात समाज संक्रमणाचा धोका टाळण्यासाठी घेतलेल्या या निर्णयामुळे संपूर्ण जग घरात बदिस्त झाले. हजारो वर्षांपासून पृथ्वीच्या पाठीवर जगत असलेल्या मानव जातीने अलिकडील ५०-६० वर्षात प्रचंड प्रगती करित वेगाने जीवनप्रवास केला. प्रत्येक क्षेत्रात प्रचंड स्पर्धा निर्माण झाली. त्या स्पर्धेत टिकण्यासाठी रात्र दिवस काम, चढाओढ हे नित्याचेच झाले. अशी प्रचंड गतीने फिरणारी चाके कोरोनामुळे अचानक थांबली आणि त्यामुळे प्रचंड तारांबळ मानवी जीवनात निर्माण झाली. कोरोनापूर्व मानवी जीवन आणि कोरोना महामारीनंतर चे मानवी जीवन यात प्रचंड फरक असणार आहे. कोरोनामुळे जाहीर करण्यात आलेल्या टाळेबंदीमुळे (लॉकडाऊन) मानवी जीवनाशी संबंधित सर्वच क्षेत्रे ढवळून निघाली आहेत. आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय, शैक्षणिक, क्रीडा इत्यादी क्षेत्रात यापूर्वी कधी अनुभवले नाहीत असे बदल अल्पावधीत जाणवू लागले आहेत. या बदलांचे बरे-वाईट परिणाम भविष्यात अधिक ठळकपणे दिसतीलच. टाळेबंदीचे विविध क्षेत्रावर जे बरे - वाईट परिणाम झालेत किंवा होणार आहेत यापैकी साहित्य हे क्षेत्र सुध्दा मानवी जीवनाचा अविभाज्य भाग आहे. प्रस्तुत शोधनिबंधात कोविड-१९ या संक्रमित आजारामुळे जाहीर करण्यात आलेल्या टाळेबंदीचा साहित्याच्या क्षेत्रावर कसा परिणाम होत आहे. हे सांगण्याचा प्रयत्न केला आहे.

भारतामध्ये कोरोना विषाणूचा प्रवेश जानेवारी २०२० मध्ये झाला. पहिला रूग्ण केरळमध्ये आढळला आणि हळूहळू त्याचा प्रसार होऊ लागला. पुढे महानगरांमध्ये सुध्दा रूग्ण दिसू लागले. त्यामुळे मार्च २०२० च्या उत्तरार्धात संपूर्ण भारत लॉकडाऊन करण्यात आला. त्यामुळे १३५ कोटी लोकसंख्या घरात बदिस्त झाली आणि कोरोना इफेक्टचा अनुभव घेऊ लागली. सार्वजनिक वाहतुक व्यवस्था ठप्प झाली. संकटकाळात शेवटचा आधार मानल्या जाणाऱ्या देविदेवतांची मंदिरे- प्रार्थनास्थळे सुध्दा बंद झालीत, शाळा महाविद्यालयांमध्ये शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे शिक्षण पारंपारिक पध्दतीने घेणे थांबले, गर्दिचे कार्यक्रम, लग्न सोहळे, यात्रा - जत्रा, नवस इत्यादी पूर्णतः ठप्प झाले. २४ X७ अहोरात्र सर्वच कोरोनामय चर्चा झडू लागल्यात. दूरदर्शनच्या माध्यमातून विविध वाहिन्यांद्वारे दररोज वाढणाऱ्या कोरोना रूग्णांची संख्या, मृत पावणाऱ्या रूग्णांची संख्या, या आजारावर वैद्यकशास्त्र इतके पुढारलेले असतांनाही कुठलेच औषध उपलब्ध नाही याबद्दलच्या चर्चा यामुळे संपूर्ण जनमानसात एक भीतीचे वातावरण तयार झाले. अनेककांच्या अशा चर्चांमुळे मानसिक त्रास ही होऊ लागला.

टाळेबंदीमुळे कामगार, मजूर यांचे आर्थिक बजेट पूर्णतः कोलमडले आहे. कारण सर्वत्र बंद असल्यामुळे काम नाही म्हणून पैसा नाही. पैसा नाही म्हणून पोटा-पाण्याचे प्रश्न उभे राहिलेत. महानगरांमधील परराज्यातील कामगारांचे प्रचंड हाल झालेत. वाहतुक व्यवस्था बंद असल्यामुळे या कठीण काळात घराच्या ओढीने प्रचंड जथ्येच्या जथ्ये डोक्यावर सामानाची बाचके, लेकरं घेऊन शेकडो किलोमीटर पायी प्रवास करणारे मजूर हायवेनी दिसत आहेत. टाळेबंदीत महिलांवरील हिंसाचारातही वाढझाली आहे. मनिषा गुप्ते या लेखिका याबद्दल म्हणतात, 'शारीरिक, मानसिक, आर्थिक आणि लैंगिक हिंसाचार जणू काही शिगेला पोहोचले आहेत, असं चित्र दिसून येत आहे. घराच्या

One Day Interdisciplinary National E-Conference on
Covid-19 & Its Impact on the Various Factors

Organized By - M.E.S. Arts & Commerce College Mehkar,
Dist Buldana - 443301 Maharashtra

Date : 26 May 2020

ISBN - 978-81-942797-4-7

चार भितीमध्ये किंवा एका खोलीच्या पत्र्याखाली आज महिला आणि मुले आपल्यावर हिंसा करणाऱ्या व्यक्तीसोबत बंदिस्त झालेली आहेत.^१ महिलांवरील व मुलांवरील हिंसाचाराच्या घटनात या काळात अचानक वाढझाली. तसेच या काळात अनेकांना महिलांच्या अथक परिश्रमाची शक्ती सुध्दा कळुन आली. हिंदु- मुस्लीम संबंदात कोरोनामुळे एक प्रकारचा दुरावा निर्माण झाल्यासारखा वाटतोय. काही खाजगी डॉक्टर्सनी अशा कठीण काळात आपले हॉस्पिटल बंद ठेवलेत त्यामुळे सरकारी दवाखान्याशिवाय दुसरा पर्याय उरला नाही.

शिक्षण क्षेत्राचा विचार केल्यास महाराष्ट्रात मार्च २०२० च्या माध्यातच महाराष्ट्र सरकारने शाळा महाविद्यालये पूर्णतः बंद केलीत विद्यार्थ्यांच्या वार्षिक परीक्षा पुढे ढकलल्या लागल्या. शाळा महाविद्यालयांचे ऑनलाईन वर्ग घरीच सुरू झालेले. मात्र परिक्षेच्या अनिश्चिततेमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चिंता वाढली. बळीराजाने मात्र त्याचे जगाचे पोशिंदेपण सार्थ ठरविले. अर्थात मोठ्या बाजारपेठेत माल न पाठविता आल्यामुळे स्थानिक बाजारातच त्याला पडत्या भावत शेतमाल विकावा लागला त्यामुळे त्याचे आर्थिक नुकसान झाले. या लॉकडाऊन काळात सामजाला काही नव्या शब्दांचा परिचय झाला. लॉकडाऊन, आयासोलेशन, क्वारंटाइन, सेफ डिस्टन्स, सोशल डिस्टन्सींग, मास्क, व्हायरस, सॅनिटायझर, लिक्वीड सोप, हॅंडवॉश हे शब्दप्रयोग जीवनाचे अविभाज्य घटक झालेले.

टाळेबंदी काळात घरातच बंदिस्त झाल्यामुळे अनेकांनी अनेक प्रकारचे छंदही जोपासलेत. सोशल मिडियातून त्याचा अनुभव सर्वांनीच घेतला आहे. अनेक कलावंतांनी आपल्या सुप्त गुणांना या निमित्ताने वाव दिला. गीत गायन, नृत्य, चित्रकला, पेटीवादन, बासरीवादन असे विविध छंद जोपासले गेलेत. म्हणजेच या लॉकडाऊमुळे मानवी जीवनात टोकाचे बदल झालेले. ते भविष्यातही दिसतीलच. आज प्रत्येक जण संक्रमणाच्या भितीमुळे एकमेकांकडे संशयाच्या दृष्टीने बघतो. आजार होऊ नये म्हणून काळजी घेतो. मानसाला विज्ञानाचे आणि वैज्ञानिक दृष्टिकोणाचे महत्त्वही कळून चुकले आहे. ' जिथे विज्ञान थांबते तेथपासून अध्यात्म सुरू होते ' असे म्हणणारे आज धार्मिक स्थळेच लॉकडाऊन असल्यामुळे चूप बसले आहेत. असे अनेकविध परिणाम लॉकडाऊमुळे मानवी जीवनावर झालेले आहेत आणि पुढील काळात ते आणखी ठळक स्वरूपात बघावयास मिळणार आहेत. अनेक नवनवे प्रश्न मानवी जीवनासमोर उभे राहणार आहेत. बदलत्या जागतिक राजकारणामुळे भारतासारख्या देशासमोर नवीन संधी सुध्दा उभ्या राहणार आहेत.

एकंदर मानवी जीवनावर कोरोना या आजाराचा प्रचंड परिणाम झाला आणि नवनवीन परिणाम दिवसागणिक समोर दिसत आहेत. शोधनिबंधासाठी घेतलेला जो विषय आहे, ' टाळेबंदीचा साहित्य क्षेत्रावरील परिणाम ' त्या अनुषांगाने साहित्याचे क्षेत्र सुध्दा या परिणामापासून नामनिराळे राहू शकत नाही. कारण जे समाजात घडत असते. सामाजाचे जे वर्तमान वास्तव असते त्याचे प्रतिबिंब साहित्यातून उमटतच असते. त्याचमुळे साहित्याला समाजमनाचा आरसा संबोधल्या जाते. साहित्यिक आपल्या अवती-भोवती घडणाऱ्या घटनांचे वास्तव चित्रण साहित्यातून करित असतात. कोरोना महामारीमुळे कराव्या लागलेल्या लॉकडाऊनच परिणाम जसे जीवनाच्या विविध पातळ्यांवर दिसू लागले आहेत. तसेच साहित्यातून सुध्दा कोरोनाच्या कथा रंगवल्या जाऊ लागलेल्या बघावयास मिळतात. सद्या लॉकडाऊन सुरूच आहे त्यामुळे लॉकडाऊनमुळे मानवी जीवनासमोर उभे राहिलेले प्रश्न काव्य रूपात तत्काल प्रकट झालेले. वर्तमानपत्रे दरम्यान बरेच दिवस प्रकाशित होणे थांबलेले होते. मात्र सोशल मिडीयांच्या माध्यमातून अनेक कविवर्यांनी आपल्या भावना कवितेच्या रूपाने मांडल्या. काहीनी चारोळ्यांच्या माध्यमातून कोरोना महामारीमुळे उपस्थित झालेले प्रश्न विनोदी पध्दतीने मांडण्याचा प्रयत्न केला. काहीणी छोटे मोठे लेख लिहिलेले त्यामध्ये प्रगत वैद्यकशास्त्रावर प्रश्न उपस्थित केले? काहीनी अख्खी पृथ्वी बेचिराख करणारे अणुबॉम्बचे तंत्रज्ञान शोधून काढले मात्र एखाद्या महामारीतून वाचण्यासाठी नवीन शोध लावण्यात माणूस गाफिल राहिला, अशा भावना व्यक्त केल्या. म्हणजे विज्ञानाच्या सहाय्याने मानवाने मरणाची व्यवस्था करून ठेवली मात्र जीवन वाचवण्याच्या संशोधनात ते कुठेतरी कमी पडला. अशा आशयाचे लेखन अनेकांनी केले.

' एक एक पाऊल ' या कवितेत शेख जावेद या कविनी महानगरामधून आपल्या स्वग्रामी पायी निघालेल्या आणि गावात आल्यानंतर शेजारी पाजारी संशयाच्या नजरेने त्याचेकडे कसे बघतात याचे आणि

One Day Interdisciplinary National E-Conference on
Covid-19 & Its Impact on the Various Factors

Organized By - M.E.S. Arts & Commerce College Mehkar,
Dist Buldana - 443301 Maharashtra

Date : 26 May 2020

ISBN - 978-81-942797-4-7

महानगरांमध्ये जीवन जगण्यासाठी गेलेली माणसे आज जीवन वाचवण्यासाठी खेडयाकडे जातांना त्यांची झालेली शोकांतिका त्यांच्या कवितेतून मांडतात.

पायी चालत घर गाठणाऱ्यांना
तुम्ही असे हिणवून नका लाऊ.....
आपल्याच गावातील रहिवासी

त्याला संशयी नजरेने नका पाहु.....

हजार बाराशे किलोमीटर तो
बिचारा तो चालत आला गावी
वाटेत पडत होता रडत होता
कवी जावेद शेख
दै.देशोन्नती, दि १६ मे

२०२०

गावात तरी आपली कदर व्हावी....

घराची वाट धरल्यानंतर रस्त्याने शेवटी वाटेतील गावकरीच मदतीस आल्याचे कवी म्हणतात. जालना- औरंगाबाद रेल्वे रूळाने काही मजूर प्रवासी पायी परराज्यात आपल्या घराकडे निघालेले असतांना चालता चालता थकल्यामुळे आराम करण्यासाठी थांबतात अचानक झोपा लागतात रेल्वे बंद असतानाही मालगाडी धावत येते आणि मजुरांना चिरडून जाते. अगदी नुकतीच घडलेली ही ताजी घटना जगन सर्जेराव बुरूकुल या कविंनी ' कुरकाळ ' या कवितेतून या घटनेची शोकांतिका मांडली आहे.

' सोपं असतं का मैलोनमैल
अंतर कापणं पायपीट करून
हौस थोडीच असते कुणाला
राहायची घरे सोडून.....
कवी.जगन बुरूकुल
दै.देशोन्नती, दि. १६ मे २०२०

केवळ पोटाची खळगी भरण्यासाठी परराज्यातून आलेले मजूर त्यांची स्वप्ने काही बंगले बांधण्याची नसतात. तर केवळ आणि केवळ पोटापाण्याची व्यवस्था एवढीच त्यांची सिमित इच्छा असते, स्वप्न असते. मात्र आज त्यांचे ते साधे स्वप्न सुध्दा रेल्वेरूपी कुरकाळाने चिरडून टाकले आहे.

रम्य रम्य दिव्य स्वप्ने
गरिबांना पडत नाहीत चुकून
त्यांची साधी साधी स्वप्ने चुरडण्यासाठी
रेल्वे रूपी कुरकाळ असतो टपून
कवी.जगन बुरूकुल
दै.देशोन्नती, दि १६ मे २०२०

नुकत्याच घडलेल्या दुर्घटनेचे चित्रण या कवितेतून कविंनी केले आहे. लॉकडाऊनमुळे सर्वजण घरात बंदिस्त झालेत. शासन प्रशासन ओरडून ओरडून सांगत आहे की विनाकारण बाहेर पडू नका, परंतु तरीही याकडे दुर्लक्ष करून लोक बाहेर पडताहेत त्याच्या परिणामबद्दल जावेद शेख कवी लिहितात.

जिल्हा तर सोडाच माणूस
परराज्यात जाऊन आला
गेला अंत्यसंस्कारात अन
कोरोनाच घेऊन आला.....
संपर्कात आलेल्या लोकांना
चांगलीच बसली असेल धास्ती
अन रिकामं फिरणारांची
कवी. जावेद शेख

One Day Interdisciplinary National E-Conference on
Covid-19 & Its Impact on the Various Factors

Organized By - M.E.S. Arts & Commerce College Mehkar,
Dist Buldana - 443301 Maharashtra

Date : 26 May 2020

ISBN - 978-81-942797-4-7

आता उतरली असेल मस्ती

दै.देशोन्नती, दि १६ मे २०२०

जावेद शेख यांच्या एका कवितेत त्यांनी जणसमान्यांना काळजी घेण्याचा सल्ला दिला ते ' कोरोनाला हरवू या कवितेतून म्हणतात.

बाहेर जातांना आवजून

तुम्ही वापर करा मास्क

आयुष्याने आयुष्याशी

असा खेळू नये हो टाक्स

कवी जावेद शेख

दै.देशोन्नती, दि. १७ मे २०२०

असा सतर्क रहाण्याचा सल्ला त्यांनी दिला कोरोनाला जर हरवायचे असेल तर काही बंधने स्वतः पाळावेच लागतील तरच कोरोनासोबतचे हे युद्ध आपण जिंकू कवितेत शेवटी ते म्हणतात.

पहिल्यासारखं जगु आपण

जनमनात लवकर मिरवु

सतर्क राहु नेहमी आपण

आणि या कोरोनाला हरवू.....

कोरोनामुळे ज्या अनेकानेक समस्या मानवी जीवनासमोर निर्माण झाल्या त्या बघुन भोवतालचे वर्तमान वास्तव अनेक नवख्या कविनी अशा प्रकारे कवितांमधुन उजागर करण्याचा प्रयत्न केला. त्यासोबतच कवितेच्या माध्यमातुन जनजागृतीचाही प्रयत्न झाला आहे.

कवितेसारख्या साहित्य प्रकारातून वर्तमान वास्तव लगेच प्रतिबिंबित होतांना दिसते. मात्र कथा कादंबरी यासारख्या साहित्य प्रकारातून हे प्रतिबिंब उमटायला थोडा अवधी लागतो. परंतु तरीही काही लघुकथा कोरोना या विषयावर ब्लॉग किंवा वर्तमान प्रत्रातून किंवा सोशल मिडीयातून वाचावयास मिळाल्यात. सन्ना मोरे यांची ' मनी वसे ते.. ' ही लघुकथा याचे उदाहरण सांगता येईल. कोरोनाने अनेकांच्या मनांत प्रचंड भीती दहशत निर्माण केली श्रीधर आणि शकुंतला यांची ही कथा —मुलगा परदेशात गेलेला घरी दोघेच पती—पत्नी ' वर्क फ्रॉम होम ' मुळे श्रीधर घरूनच ऑफीसचे काम करतो. कोरोनाचा प्रादुर्भाव झाल्यापासुन जवळपास दोन महिने झाले ती घरातून बाहेर गेलेलीच नव्हती. श्रीधरची ऑनलाईन मिटींग असल्यामुळे शकुंतला पहिल्यांदा भीतभीत आंबे घेण्यासाठी बाहेर पडते. परंतु परत आल्यानंतर ती प्रचंड भ्यालेली असते. आता आपल्याला कोरोना होणार असा तिने ग्रह केलेला असतो .परत आल्या आल्या ती आंघोळ करते. श्रीधरला दूर रहायला सांगते. श्रीधर खूप समजावतो तिला पण तिच्या मनातील कोरोना दुर जात नाही. ती थरथरत असते. चहाचा कपहीधरता येत नाही. एवढी प्रचंड दहशत. ती स्वतःला खोलीत कोंडून घेते. केवळ १५ मि.साठी बाहेर गेल्याने कोरोना होणे शक्य नाही हे अनेकदा समजावल्यानंतरही तिच्या मनात कोरोनाने घर केलेले असते. मुलाचा फोन आला म्हणून श्रीधर फोन द्यायला तिच्याकडे जातो तेव्हा ' तुम्ही लांब राह माझ्यापासुन मला कोरोना झालाय ' असे ती म्हणते अचानक तिला भोवळ येते. सायंकाळी ताप, खोकला, शिंका येऊ लागतात. डॉक्टरांना बोलावून हॉस्पिटलमध्ये दाखल करण्यात येते. स्कॅन नमुना तपासणीसाठी पाठविल्या जातो. बारा तासानंतर तिचा अहवाल पॉझिटिव्ह येतो. श्रीधरलाही तपासणीचा सल्ला दिल्या जातो. तेव्हा प्रश्न श्रीधरवाच्या मनात उपस्थित होतो. पंधरा मिनीटांनी घात केला की ' मनी वसे ते स्वप्नी दिसे.' कोरोनामुळे किती प्रचंड मानसिक ताण निर्माण झाला आणि त्यामुळे जीवन जगण्यासाठी जे मानसिक बळ लागते ते अनेकांचे नष्ट झाले. हेच या लघु कथेतून लेखकांनी सांगितले आहे.' विवके संदे या लेखकाची ' गण्याची कोरोना ' ही कथा विनोदी शैलीतून साकार होते. या कथेत कोरोना ही सुंदर मुलगी कल्पिलेली आहे. त्यातून विनोद निर्मिती करून कोरोनाच्या ताणतणवातून वाचकांना बाहेर काढण्याचा प्रयत्न विवके संदे यांनी केला आहे.

One Day Interdisciplinary National E-Conference on
Covid-19 & Its Impact on the Various Factors

Organized By - M.E.S. Arts & Commerce College Mehkar,
Dist Buldana - 443301 Maharashtra

Date : 26 May 2020

ISBN - 978-81-942797-4-7

याशिवाय चारोळी या काव्य प्रकारातूनही अनेकांनी आपल्या भावना व्यक्त करित कोरोनाचे परिणामही दाखवून दिले आहेत.

सेना आणि मनसेच ध्येय
कोरोनाने साध्य केले

महाराष्ट्र सोडायला

परप्रांतियांना बाध्य केले.
पुंगी— लुंगीच्या नाऱ्याशिवाय
पाहिजे त्या गोष्टी झाल्या आहेत !
आता मराठी माणसासाठी

सुर्यकांत डोळसे

त्यांच्या सर्व जागा खुल्या आहेत

कोरोनामुळे लाखो परप्रांतीय आपल्या राज्यात निघून गेल्यामुळे बदललेली परिस्थिती या वात्राटिकेसारख्या चारोळीतून व्यक्त होते. लॉकडाऊन काळात दारूची दुकाने बंद असल्यामुळे तळीरामांची खूप पंचाईत झाली . मात्र जेव्हा दारू दुकाने सुरु झाली तेव्हा अनेकांनी आनंदात यावरही खूप विनोदी चारोळ्या, कविता लिहिल्या आणि कोरोनाचा ताण हलका करण्याचा प्रयत्न केला.

निष्कर्ष :-

संवेदनशील लेखक, कवींनी कोरोना विषयावर साहित्य सृजनास प्रारंभ केला आहे. साहित्यकारांना लॉकडाऊनमुळे भरपूर वेळ मिळाला त्यामुळे साहित्य सृजन हे होणारच जेव्हा मानव जातीवर इतिहास वेळोवेळी जी संकटे आली आहेत. त्या त्या वेळी नवीन साहित्य प्रवाह निर्माण साहित्य प्रवाह निर्माण झाले आहेत. कोरोनामुळेचा लॉकडाऊन साहित्य क्षेत्रामध्ये नवीन संधी घेऊन जन्मास आला आहे. कविता, चारोळी, लघुकथा सारख्या साहित्य प्रकारातून टाळेबंदीमुळे बदललेल्या परिस्थितीचे प्रतिबिंब प्रथमतः उमटले. कोरोना ही मानवी जीवनावरची फार मोठी आपत्ती आहे. कोरोनाने माणसाचे जीवन येणाऱ्या काळात पूर्णतः बदलणार आहे. टाळेबंदीच्या काळातील अनेकांचीझालेली शोकांतिका हा साहित्य निर्मितीसाठी मोठा आणि अत्यंत महत्वाचा विषय आहे. तुर्त साहित्याच्या या लघु प्रकारातून कोरोना इफेक्ट इतका तितका जाणवत असला तरी दिर्घ कथा, काव्य,कादंबरी, या साहित्य प्रकारातून येणाऱ्या काळात सकस लेखन होणार हे निश्चित आहे.

संदर्भ :-

- १) गुप्ते मनिषा ' कोरोनाने आपल्या समोर आरसा धरला ', साधना साप्ताहिक ०९/०५/२०२० पृष्ठ क्र ४०.
- २) मोरे सन्ना, ' मनी वसे ते ..., दै.पुण्यनगरी, दि १७/०५/२०२०.

“IAS ही केवळ नोकरी नाही, तर स्वतः च्या सर्व क्षमता
आपले अधिकार, समाज आणि देशाच्या प्रगतीसाठी
उपयोगात आणण्याचा राजयोग आहे.”

मी
IAS

होणारच!

- डॉ. केदार ठोसर
- विनोद माळोदे

मी IAS होणारच!

- डॉ. केदार ठोसर
- विनोद माळोदे

विद्या विकास पब्लिशिंग हाऊस, नागपूर

• मी आय. ए. एस. होणारच!

• प्रकाशक

विद्या विकास पब्लिशिंग हाऊस
२९-अ, नवनिर्माण सोसायटी, प्रतापनगर,
नागपूर ४४००२२ण

• मुद्रक

गिरनार ग्राफिक्स, नागपूर

• © सर्वाधिकार

विद्या विकास पब्लिशिंग हाऊस

• प्रथमावृत्ती

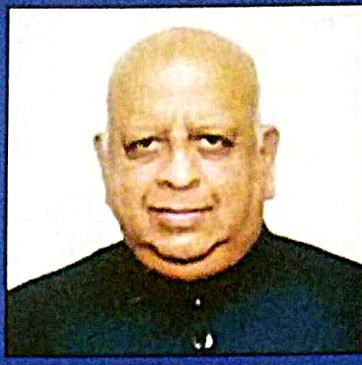
९ एप्रिल २०२०

• किंमत

५० /- रु.

अनुक्रमणिका

१. तुम्ही १००% आय. ए. एस. अधिकारी बनू शकता. ७
२. केन्द्रीय लोकसेवा आयोग१८
३. पूर्व परीक्षा - अस्तित्वाची पहिली लढाई २६
४. मुख्य परीक्षा - बौद्धिक लढाईची धुमश्चक्री ३५
५. मुलाखत - सामना नाजुक क्षणांशी,
यशाच्या द्वारापाशी ४१
६. समाधान तुमच्या मनातील शंका-कुशंकांचे ४६
७. हमखास यशप्राप्तीसाठी टीप्स ५८
८. प्रेरणा ६९
९. UPSC, MPSC अभ्यासक्रम ७१

SMITA SABHARWAL, IAS

सुप्रसिद्ध IAS अधिकाऱ्यांचे फोटो पाहिल्यानंतर त्यांच्या समाजोपयोगी कामाचं स्मरण होते. अनेकदा आश्चर्यसुद्धा वाटतं की इतकं प्रचंड काम हे अधिकारी कसे करू शकले. पण हे अधिकारी सुद्धा आधी चारचौघांसारखे तरुणच होते. आपली चिकाटी, जिद्द, आणि प्रचंड परिश्रमांद्वारे त्यांनी आपलं ध्येय गाठलं.

तुम्हालाही हे ध्येय गाठता यावं, यासाठी उपयुक्त, प्रेरक पुस्तक म्हणजे
“मी IAS होणारच!”

विद्या विकास पब्लिशर्स प्रा. लि.,

नकाशे, तयते, पुस्तके व शैक्षणिक साहित्याचे प्रकाशक
मेहाडिया चौक, धनतोली, नागपूर फोन नं.: ०७९२ - २४२४९६०
Email : shaileshdeshpande1410@gmail.com
Books available at bookganga.com

ISBNNo. 978-93-81483-95-4

9 789381 483954

Rs. 50/-

Protest Literature

A Critical Anthology

Edited by
Shuddhodhan Kamble
Gautam Satdive

Protest Literature : A Critical Anthology

Edited by
Shuddhodhan Kamble
Gautam Satdive

Vidhan Publishing Company
Amravati

|| **Published by**
© **Vidhan Publishing Company**
Nalanda Colony, Bhimtekadi,
Amravati. 444 606
Mo. 9284733513
Email : vidhanpublishing@gmail.com

|| **Protest Literature : A Critical Anthology**

|| **First Edition**
May, 2021

|| **ISBN -**
978-81-950858-0-4

|| **Price :**
Rs. 750/-

|| **Printer and Typist**
Atharv Graphics
Amravati, Maharashtra

|| **Cover Design**
Prof. Manish Chopde
Amravati

Disclaimer

Concerned authors are solely responsible for their views, opinions, policies, copyright infringement, legal action, penalty or loss of any kind regarding their articles. Neither the publisher nor the editors will be responsible for any penalty or loss of any kind if claimed in future. Contributing authors have no right to demand any royalty amount for their articles.

- 22) Sarita Rameshchandra Bhardwaj
Assistant Professor, Department of Hindi and Comparative Literature,
Mahatma Gandhi Antarashtriya Hindi Vishwavidyalaya,
Wardha. (Maharashtra) Email id: saru.3333@gmail.com
- 23) Anna Abarao Muley
Assistant Professor,
Arts, Commerce & Science College, Navapur,
Dist. Nandurbar (MS) 425418
Email: annamuley@yahoo.com
- 24) Dr. Rajesh Anandrao Ade
Assistant Professor, Shriram Kala Mahila Mahavidyalaya,
Dhamangaon Railway, Dist. Amravati
email id- rajeshade76@gmail.com
- 25) V.Siva
Research Scholar, School of English and Foreign Languages
The Gandhigram Rural Institute, Dindigul, Tamil Nadu -624302,
Email: vsiva0001@gmail.com
- 26) Sanjay Kumar
Research Scholar,
St. John's College Agra, Dr. B. R. Ambedkar University Agra (U.P.)
- ✓ 27) Satish Dnyaneshwar Morey 24-168
Assistant Professor, Department of English,
S.P.M. Tatyasaheb Mahajan Arts and Commerce College,
Chikhali, Dist-Buldhana - 443201 (MS) India.
Email: satishdmore8@gmail.com
- 28) Mohan Bhagwan Ballal
Assistant Professor, Department of English,
Ghulam Nabi Azad Arts, Commerce and Science College,
Barshitakli, Dist-Akola (Maharashtra)
- 29) Sanjay Manohar Meghasham
Assistant Professor,
Dr. Patangrao Kadam College, Pen. Tq. Pen, Dist. Raigad, 402107
(Maharashtra)
- 30) Nitin K. Wasnik
Assistant Professor in English,
Shivramji Moghe College, Kelapur (Pandharkawada) 445302
(Maharashtra)
email. nitinwasnik777@gmail.com
- 31) Dr. Mariam Thomas
Head, Department of English
Mahatma Jyotiba Phule College, Amravati (Maharashtra)
- 32) Dr. Waman Gulabrao Jawanjal
Assistant Professor (English),
Indirabai Meghe Mahila Mahavidhyalaya, Amravati (Maharashtra)
Email id- wjawanjal067@gmail.com

I, Too: A Protest Against Racism

Satish Dnyaneshwar Morey

Langston Hughes is a famous and revolutionary Afro-American poet of twentieth century America. *I, Too* is a short, free verse poem that focuses on African-American identity within the dominant white culture of the USA. It encapsulates the history of oppression of black people by means of slavery, denial of rights and inequality. Now a day the American culture has transformed into a cosmopolitan culture due to its vast gambit of assimilation of world culture within itself. But at the time of the poet it was divided into black and white culture. In the sixteenth century the European powers got attracted to the newly discovered land where the scope of habitation was tremendous for the growing population as well as for imperialism. Thus the history of America started with the struggle of the people migrated to America from European countries. Following next centuries the people from Africa had been forcefully brought and sold as slaves in America for the purpose of tilting the vast lands.

Thus, the tradition of slavery began in American continent

which was deeply rooted in American society that took centuries to be eradicated. They had been denied equality in American culture even though being a part of American society. However the sixteenth president of America, Abraham Lincoln fought for it at the cost of his own life in the year 1864 which was called as a civil war in American history. The present poem is a kind of proclamation for liberty, equality and identity. During the height of the Harlem Renaissance, the poem portrays American racism as experienced by a black man. In the poem, white people deny the speaker a literal and metaphorical seat at the table. The speaker asserts that he is just as much a part of America as are white people.

In his essay "The Negro Artist and the Racial Mountain," he quotes:

'We younger Negro artists who create now intend to express our individual dark-skinned selves without fear or shame. If white people are glad. If they are not, it doesn't matter. We know we are beautiful. And ugly too.'

The above is a kind of proclamation of their self which geared up the confidence in the new generation of Negro in America. The metaphoric representation of racism on the basis of color bar has become the strength of this poem. The speaker in this poem puts many questions on international platform, and sought to be answered categorically. The feeling of the speaker in the form of address pursues the reader to think over the suffering and the discriminatory treatment given to them only for being black-skinned.

Even though Hughes feels ostracized because of his race, he still sings as an American. Hughes turned to poetry in order to speak out against the blatant racism and oppression surrounding African Americans, and this poem is no exception. Although short in length, it delivers a powerful message about how many African Americans felt—and still feel—in America. The word kitchen metaphorically presents for the segregation of one group of people from the other—one in the form of oppressor and other as an oppressed. The division made for the benefits of one group over the other by which the hold on asset could be tightens for

generations. The theme of the poem tends to elaborate this fact more lucidly and in a poetic manner. The poem starts with the line: "I, too sing an America" in a rather asserting attitude which exhibit the patriotism of the speaker. He wants the dignity and collaboration for the more developed country. As in India the division of labor was made for keeping a large section of society underprivileged and away from the sustainable development. The poem clearly explains this:

"They send me to eat in the kitchen/when company comes."²

These two lines depict the conditions of separation and segregation of Black Americans. Even after slavery was abolished in the States, many African Americans were still forced to work for the white man, and many of these men paid Black Americans to work in their houses as butlers, cooks, maids, and drivers. Hughes also seems to be calling out the hypocrisy African Americans are forced to endure. Hughes calls himself a "brother," and perhaps many whites have recognized the abolition of slavery, but they still do not want to be seen as equals to African Americans. When company comes over, they force their Black "brothers" to hide away in the kitchen to eat by themselves. The class and color bar restrict the African American from the all humanitarian treatments. The discrimination on the basis of race and color brought about tremendous damages to American ethos, culture and unity. As it is crystal clear that America has been the destination for the people who believe in its cosmopolitan nature.

In India, the discrimination is done on the basis of caste which is the worst form of slavery according to Dr. B. R. Ambedkar he who was the proponent of empowerment of the downtrodden in India. In America the movement of liberation for the black people was headed by Martin Luther King Junior. The poem reflects the similarity to *Dalit* literature in India. It is said that the caste system is more severe and deep-rooted than the class system in America and Europe. The caste system is described by Ambedkar as a pyramid where each section is separated from other with the strong and unchangeable boundaries. Dr. B. R. Ambedkar was the severe critique of the segregation of a group of people from

the other just on the basis of one's birth. In the age of modernization the barriers of caste system seems to be wither away but it till lurks in the minds of the people; this can be more clearly elaborated in the following words:

'Globalization has thus variously strengthened caste, though this has not happened necessarily in terms of classical identities but cannot erase them, except by creating hybrid ones''³

The above comparison brings to the notice that the attempts of eradication of caste system by the force of law after the constitution came into force and yet could not have changed the mindset of people and their prejudices. The classical caste identity sticks up wherever person goes and it can never be shaded away from one's identity. The modern education system succeeded in developing some kind of broader views that helps to erase prejudices but a very few. When the color bar in America is taken into consideration which is visible and on the other hand caste system imposed the derogatory life style on the down-trodden: prevention of education, introduction of caste based profession and many more such restrictions on a large section of society. In this way the class system appears to be more flexible and changeable than caste system. The American minds are more liberal and ready to accept changes than the most traditional way of Indian thinking. As in this poem the speaker is searching his own identity: once Ambedkar asked this question of his nationality that he had no mother-land but rather in a determined tone. As in America the racial theory became more prominent whereas in India the caste theory took its root for centuries ago. And later on it had been solidified by the coming generations which resulted into the broken society and pushed India backward in physical development and more in an age of darkness. The humiliation and hatred of black skinned people gave a strong jerk to the very American liberal thoughts. The following line expresses the agony of black people that living in America for generations but still be awaited for the assimilation in American culture. The extreme qualm of mind and heart appears in the form of plea as stated in the

following line of the poem:

"I am the darker brother."

Langston Hughes questions to the so called white Americans about his skin color that is black and due to that color difference compels him to suffer from the disparity and discrimination. He asserts that however he is black in color but till he has as much patriotism and love for his nation as his fellow white Americans. It also indicates that the notion of being patriotic needs no scaffolding of skin color but shifts to one's deep understanding in nation building and love for country. Instead of classifying people in different groups poet asks to use one umbrella term i.e. American by nationality.

The rebellious mood of the speaker proclaims his liberation in particular and of the black people in general. The poet pours his mind out through the speaker of the poem. As the Negro had no self identity at all before the Civil Rights passed in 1965 by the American congress which helped to eradicate the discrimination on the basis of color and race. The situation was very dire and critical for Negro's to live in America. In this way it had become the hell for Negro's. Towards the end of the poem, speaker becomes optimistic about the future of his race to be bright and prosperous where and when he and his race would be free for singing and living under the liberated and free atmosphere. Due to the struggle of black people they got liberated and succeeded in their efforts. In the last stanza poet becomes hopeful about the change in coming future.

In the words of Barack Obama the first African American president:

"There is no black America and no white America there is United States of America."⁴

This affirmation was supported by the record majority votes he has got in the coming election. This could prove the liberal democratic features of American society that the poet Langston Hughes might be predicting. As of today the American mindset became more mature and gave birth to the cosmopolitan culture in America where the intellectual cream of the world expects the

place for them. Even the people became so mature that the white people agitate against oppressive behavior of the white race and stand by the black oppressed; this miracle is due to the solidification of the universal brotherhood. In this way the white American treat and behave with their African American brothers and sisters. The pronouncement of their liberation is seen through the statement given by the poet in this poem.

Conclusion: The assertion of equality and freedom except one's race and color is a prominent demand of the poem which culminates into the optimism of being American and the white's confession of being wrong. The poet makes beautiful balance between liberation and the transformation of the fellow white Americans. In both systems the proponent of humanity found their ways through the extreme perseverance and struggle to enshrine the rights of their people. The new dawn arrived at the horizon of dark night which was prevailing over for centuries. Thus the poem is in a real sense a protest against racism and discrimination.

Works Cited:

- 1) Hughes, Langston. "The Negro Artist and the Racial Mountain". *The Collected Works of Langston Hughes*: University of Missouri Press. Copyright © 2002 by The Estate of Langston Hughes.
- 2) Hughes, Langston. "I, too" *The Collected Works of Langston Hughes*: University of Missouri Press. Copyright © 2002 .
- 3) Teltumbde, Anand. *The Persistence of Caste*. New Delhi: Navayana Publication, 2019. pp.34.
- 4) Di Pasquale, Domenick. "Making History Along the Way: Barack Obama". *SPAN Magazine*. New Jersey: US Embassy India, 2008.
- 5) <https://www.poetryfoundation.org/poems/47558/i-too>.access on- Feb.12,2021
- 6) <https://www.litcharts.com/poetry/langston-hughes/i-too>.access on- Feb.17,2021

वस्तूनिष्ठ प्रश्नसंच

पाश्चिमात्य आणि
भारतीय विचारवंतांच्या
संकल्पना

Concepts of Western and Indian Thinkers

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या नवीन अभ्यासक्रमानुसार बी.ए. भाग ३ च्या
सेमिस्टर ६ करीता व इतर विद्यापीठाच्या पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रमाकरीता
तसेच UPSC, MPSC, NET-SET व इतर स्पर्धा परीक्षांसाठी उपयुक्त.

Concepts of Western & Indian Thinkers

पाश्चिमात्य आणि भारतीय विचारवंतांच्या संकल्पना

(वस्तुनिष्ठ प्रश्नसंच)

डॉ. प्रतिभा टावरी

डॉ. विनोद गायकवाड

डॉ. अनंत आवटी

डॉ. रमेश सुरळकर

डॉ. नागेश गायकवाड

अथर्व पब्लिकेशन्स

अथर्व पब्लिकेशन्स

पाश्चिमात्य आणि भारतीय विचारवंतांच्या संकल्पना
(Concepts of Western & Indian Thinkers)

© सुरक्षित

P Book ISBN : 978-81-94543-38-1

E Book ISBN : 978-93-90288-02-1

पुस्तक प्रकाशन क्र. ७२७

प्रकाशक

सुवराज भट्ट माळी

अथर्व पब्लिकेशन्स

धुळे : १७, देवीदास कॉलनी, बरखेडी रोड, धुळे ४२४००१. संपर्क: ९४०५२०६२३०

जळगाव : शॉप नं. २, नक्षत्र अपार्टमेंट, शाहू नगर हौसिंग सोसायटी,

तेली समाज मंगल कार्यालय समोर, जळगाव ४२५ ००१.

संपर्क : ०२५७-२२३९६६६, ९७६४६९४७९७

ई-मेल : atharvapublications@gmail.com

वेबसाईट : www.atharvapublications.com

प्रथमावृत्ती : २८ मे २०२० अक्षरजुळवणी : अथर्व पब्लिकेशन्स

मूल्य : ₹ १७५/-

E-Book available on

amazon.in ■ kopykitab.com ■ atharvapublications.com

या पुस्तकातील कोणत्याही भागाचे पुनर्निर्माण अथवा वापर इलेक्ट्रॉनिक अथवा यांत्रिकी साधनांनी - फोटोकॉपींग, रेकॉर्डिंग किंवा कोणत्याही प्रकारे माहिती साठवणुकीच्या तंत्रज्ञानातून प्रकाशकाच्या व लेखकाच्या लेखी परवानगीशिवाय करता येणार नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत.

राज्यशास्त्र अध्ययन व संशोधन मंच, बुलडाणा

-: मार्गदर्शक :-

डॉ. हेमलता भावसार

प्रभारी प्राचार्या, पुंडलीक महाराज महाविद्यालय, नांदूरा रेल्वे.

डॉ. श्रीराम येरणकर

प्राचार्य, जनता कला-वाणिज्य महाविद्यालय, मलकापूर.
सदस्य, राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळ, सं.गा.बा.अम. विद्या. अमरावती.

डॉ. सुरेश बाठे

प्राचार्य, कला महाविद्यालय, बुलडाणा.

-: सल्लागार मंडळ :-

प्रा.डॉ. रमेश इंगोले

सहयोगी प्राध्यापक, जनता कला-वाणिज्य महाविद्यालय, मलकापूर.

प्रा.डॉ. निलेश निंबाळकर

(सदस्य, राज्यशास्त्र अभ्यास मंडळ, सं.गा.बा.अम.विद्या.अमरावती).

सहयोगी प्राध्यापक, श्री.कृ.को. महाविद्यालय, जळगांव (जामोद).

प्रा.डॉ. राजेंद्र कोरडे

सहाय्यक प्राध्यापक, कला, वाणिज्य महाविद्यालय, वरवट (बकाल).

प्रा.डॉ. जगदेव जाधव

सहयोगी प्राध्यापक, श्री.शिवाजी विज्ञान व कला महाविद्यालय, चिखली.

प्रा. अशोक कायंदे

सहयोगी प्राध्यापक, भगवानबाबा कला-वाणिज्य महाविद्यालय, लोणार.

प्रा.डॉ. प्रिया बोचे

सहयोगी प्राध्यापिका, भगवानबाबा महाविद्यालय, सिंदखेड राजा.

प्रा.डॉ. दिपक देशमाने

सहाय्यक प्राध्यापक, नारायणराव नागरे कला महाविद्यालय, दुसरबिड.

प्रा.श्री. गोपाल राखोंडे

सहाय्यक प्राध्यापक, स.म.स्व.भास्करराव शिंगणे कला महाविद्यालय, खामगांव.

प्रा.डॉ. भगवान गरूडे

सहाय्यक प्राध्यापक, राजे छत्रपती कला महाविद्यालय, धामणगांव बढे.

प्रा. विलास टाले

सहाय्यक प्राध्यापक, कला महाविद्यालय, बुलडाणा.

प्रा. लक्ष्मण शिराळे

सहाय्यक प्राध्यापक, विदर्भ महाविद्यालय, बुलडाणा.

प्रा.डॉ. अलका जाधव

सहाय्यक प्राध्यापिका, के.के. अग्रवाल महाविद्यालय, मलकापूर.

-: अनुक्रमणिका :-

- घटक १ : राज्याची संकल्पना ९
- अ) अँरिस्टॉटल : राज्याचे वर्गीकरण
ब) महात्मा गांधी : रामराज्याची संकल्पना
- घटक २ : लोकशाहीची संकल्पना १९
- अ) वॉल्टर बेजहॉट (बॅजेट) : लोकशाहीची संकल्पना
ब) अब्राहम लिंकन : लोकशाहीची संकल्पना
क) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : संसदीय लोकशाही
- घटक ३ : राष्ट्रवाद ३४
- अ) निकोलो मॅक्याव्हेली : राष्ट्रवादाची संकल्पना
ब) स्वामी विवेकानंद : राष्ट्रवादाची संकल्पना
क) वि.दा. सावरकर : राष्ट्रवादाची संकल्पना
- घटक ४ : समाजवाद ५२
- अ) कार्ल मार्क्स : समाजवादाची संकल्पना
ब) पं. जवाहरलाल नेहरू : समाजवादाची संकल्पना
क) राम मनोहर लोहीया : समाजवादाची संकल्पना
- घटक ५ : वर्तनवाद आणि सार्वभौमत्व ७०
- अ) डेव्हिड ईस्टन : वर्तनवादाची संकल्पना
ब) गॅब्रिएल अल्मंड : वर्तनवादाची संकल्पना
क) जॉन ऑस्टीन : सार्वभौमत्वाची संकल्पना

राज्यशास्त्र विषयाची इतर नविन पुस्तके...

- अमेरिका व चीन : शासन आणि राजकारण
- भारतातील निवडणूक व्यवस्थापन
- महाराष्ट्राचे प्रशासन आणि जिल्हा प्रशासन
- महाराष्ट्रातील स्थित्यंतरे
- पंतप्रधान मोदींच्या विदेश भेटी-भारताचे परराष्ट्र संबंध
- म.गांधी व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचे अध्ययन
- भारतीय शासन
- भारतातील राजकीय व सामाजिक चळवळी
- भारतीय संविधान
- ब्रिटन व संयुक्त राज्य अमेरिकेचे शासन आणि सार्क
- राजकीय सामाजिक संशोधन पद्धती
- भारतीय संविधानाची ओळख
- भारतीय संविधान आणि राज्यव्यवस्था
- मानवाधिकार आणि जागतिकीकरण
- पाश्चिमात्य राजकीय विचार
- आधुनिक राजकीय सिद्धांत
- कर्मचारी प्रशासन व व्यवस्थापन
- विद्यार्थी संघटना आणि राजकारण
- महाराष्ट्रातील सामाजिक-राजकीय चळवळी व प्रशासन
- आधुनिक राजकीय विचारप्रणाली
- भारताचे संविधान
- भारतीय राजकीय विचार
- पाश्चिमात्य राजकीय विचार
- आधुनिक राजकीय विश्लेषण

आता ई-बुक स्वरूपातही
अथर्वची सर्व पुस्तके उपलब्ध...

- ▶ amazon.com
- ▶ Kopykitab.com
- ▶ Bookganga.com
- ▶ atharvpublications.com

अथर्व पब्लिकेशन्स

ऑनलाईन पुस्तक खरेदीकरिता...

www.atharvpublications.com

ISBN 978-81-94543-38-1

9 788194 543381

₹ - 175/-

727

E-Book ISBN 978-93-90288-02

पाश्चिमात्य आणि भारतीय विचारवंतांच्या संकल्पना

ISBN : 978-81-94543-38-1

Author : डॉ प्रतिभा टावरी, डॉ विनोद गायकवाड, डॉ अनंत आवटी, डॉ रमेश सुरळकर, डॉ नागेश गायकवाड

Edition : First

Weight : 110

Size : 5.5 x 8.5

Total Page : 92

Delivery : 2-7 business days

Pay Using : Cheque / DD

Category :

Social Science, Competitive Exam, Marathi & Literature,

Sub Category :

राज्यशास्त्र, MPSC / UPSC, सर्व स्पर्धात्मक प्रवेश परीक्षा,

₹ 140 ~~₹ 175~~

20 % OFF

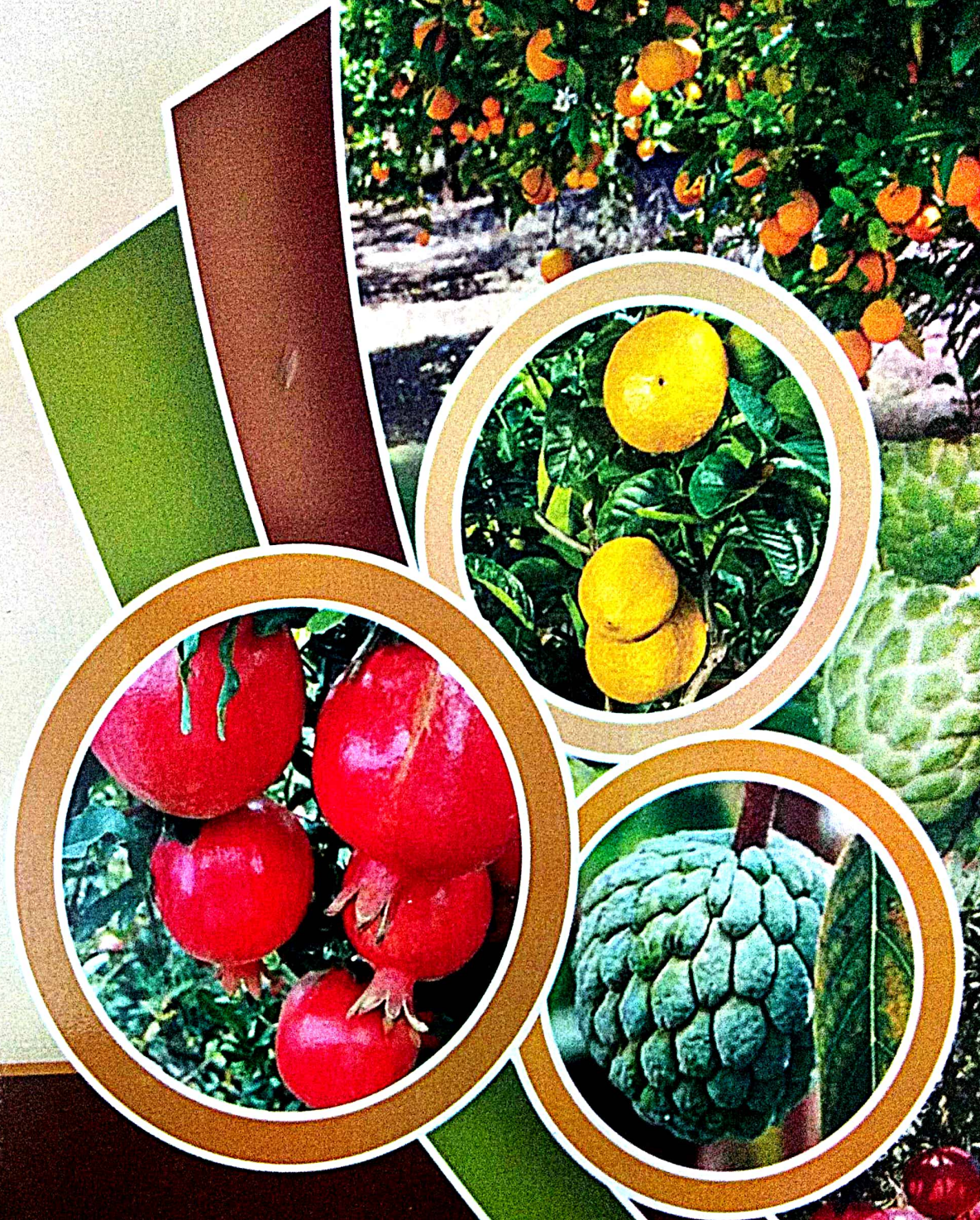

Qty 1
GetButton

+ Add To Cart

बुलढाणा जिल्ह्यातील फळबाग

- डॉ. आर.पी. देशमाने

बुलडाणा जिल्ह्यातील

फळबाग

प्रा. डॉ. रमेश पुंडलीकराव देशमाने
शिक्षण प्रसारक मंडळाचे
तात्यासाहेब महाजन कला व वाणिज्य महाविद्यालय, चिखली

अथर्व पब्लिकेशन्स

अथर्व पब्लिकेशन्स

बुलडाणा जिल्ह्यातील फळबाग
(Buldana Jilhyatil Phalabag)

© सर्व हक्क सुरक्षित

ISBN 13 : 978-93-90288-39-7

पुस्तक प्रकाशन क्र. ७४८

प्रकाशक

युवराज भट्ट माळी

अथर्व पब्लिकेशन्स

धुळे : १७, देविदास कॉलनी, वरखेडी रोड, धुळे- ४२४००१.

संपर्क : ९४०५२०६२३०

जळगाव : शॉप नं. २, नक्षत्र अपार्टमेंट, शाहूनगर हौसिंग सोसायटी,
तेली समाज मंगल कार्यालयासमोर, जळगाव- ४२५००१.

संपर्क : ०२५७-२२३९६६६, ९७६४६९४७९७

ई-मेल : atharvapublications@gmail.com

वेबसाइट : www.atharvapublications.com

प्रथमावृत्ती : १५ सप्टेंबर २०२०

अक्षरजुळवणी : अथर्व पब्लिकेशन्स

मुखपृष्ठ : विशाल लोहार

मूल्य : ३९५/-

या पुस्तकातील कोणत्याही भागाचे पुनर्निर्माण अथवा वापर इलेक्ट्रॉनिक अथवा यांत्रिकी साधनांनी - फोटोकॉपींग, रेकॉर्डिंग किंवा कोणत्याही प्रकारे माहिती साठवणुकीच्या तंत्रज्ञानातून प्रकाशकाच्या व लेखकाच्या लेखी परवानगीशिवाय करता येणार नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत.

अनुक्रमणिका

- प्रकरण १ प्रस्तावना, संशोधनाचे महत्त्व
आणि संशोधन पध्दती ७
- प्रकरण २ फळबाग क्षेत्राची पार्श्वभूमी
व फळबाग क्षेत्र योजना १८
- प्रकरण ३ बुलडाणा जिल्हा भौगोलिक स्थिती,
आर्थिक स्थिती व पिकरचना ७२
- प्रकरण ४ बुलडाणा जिल्हयात राबविलेल्या
फळझाड योजना १०३
- प्रकरण ५ बुलडाणा जिल्हयातील फळबागांचे
सांख्यिकीय विश्लेषण १४७
- प्रकरण ६ गृहित कृत्यांची पडताळणी,
निष्कर्ष व शिफारशी २११
- संदर्भ ग्रंथ सूची २२६

डॉ. आर.पी. देशमाने

भारतीय अर्थव्यवस्था ही 'कृषिप्रधान अर्थव्यवस्था' म्हणून आजही ओळखली जाते. आजही ६७% लोकसंख्या शेतीवरच अवलंबून आहे. आज भारतीय शेतीसमोर अनेकविध गंभीर समस्या निर्माण झालेल्या आहेत. भारतीय शेतकरी संकटात सापडून आत्महत्येस प्रवृत्त होत आहे. मालाला कमी भाव, भांडवलाचा अभाव, गोदामाच्या सोईचा अभाव, सरकारचे दुर्लक्ष, शेती संशोधन व तंत्रज्ञानाचा अभाव, आधुनिक शेती अवलंब न करणे, मान्सूनवरील निर्भरता, सावकारीचा पाश वगैरे विविध कारणांनी भारतीय शेतकरी हताश होत आहे. त्यातल्या त्यात विदर्भातील शेतकऱ्यांची परिस्थिती फारच हलाखीची आहे. पण या सर्व गोष्टींना बुलढाणा जिल्ह्यातील शेतकऱ्यांनी छेद देवून प्रगतीकडे वाटचाल करण्याचा जणू चंगच बांधलेला दिसून येतो. येथील शेतकऱ्यांनी आधुनिक पध्दतीचा अवलंब करून डाळींब व द्राक्षे इत्यादी फळे देशविदेशात निर्यात करून प्रगती साधली आहे.

शेतकऱ्यांनी पारंपारिक पध्दतीने शेती न करता फळबाग लागवडीकडे वळले पाहिजे यासाठी 'बुलढाणा जिल्ह्यातील फळबाग' हे पुस्तक लिहिले आहे. प्रस्तुत पुस्तकात फळबाग व्यवसायासाठी केंद्र व राज्य सरकारच्या अनेक योजनांची माहिती तसेच विविध आधुनिक नविन बि-बियाणे, फळजातींचे कलमे व रोपे यांची महत्त्वपूर्ण माहिती सादर केलेली आहे.

आता ई-बुक स्वरूपातही
अथर्वची सर्व पुस्तके उपलब्ध...

- ▶ amazon.com
- ▶ Google Play Books
- ▶ Bookgana.com
- ▶ atharvapublications.com

अथर्व पब्लिकेशन्स

ऑनलाईन पुस्तक खरेदीकरिता...

www.atharvapublications.com

ISBN 978-93-90288-39-7

₹ - 395/-

FEMINIST PERSPECTIVES IN ENGLISH LITERATURE

Editor :
Dr. Sunil S. Bidwalk

 EAGLE LEAP

Publishing Year : Nov. 2021

FEMINIST PERSPECTIVES

IN ENGLISH LITERATURE

Dr. Sunil S. Bidwaik
Assistant Professor,
Head, Department of English
Sharadrao Pawar Arts & Comm. College,
Gadchander. Dist: Chandrapur (M.S.)

PRINTING & PUBLISH

EAGLE LEAP PRINTER'S AND PUBLISHER PVT. LTD.

Office No. 28, Vishal residency,
Kasarwadi Pune - 411034
Contact : 7083766990 / 8600071634
Email : eagleleap.pp@mail.com

Publisher

Eagle Leap Printers & Publisher Pvt.ltd

ISBN : 978-81-951599-4-9

PUBLISHING DATE : 20/11/2021

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form on by an electronic or mechanical means, including information storage and retrieval systems, without permission in writing from the publisher, except by a reviewer who may quote brief passages in a review.

20.	Dr. Ganesh J. Gaikwad	Feminist Approach In Literary Criticism	160
21.	Assi. Prof. Sandeep Agrawal	Interrogating The Norms Of Heterosexuality In ' A Muggy Night In Mumbai'	165
22.	Shrikant Niranjana Puri	Types Of Feminism	170
23.	Mr. J. A. Navlekar & Dr. A. R. Aney,	Impact Of Culturally Diversified Society On The Female Characters In Chitrabanerjee Divakaruni's 'the Bats', 'clothes', 'silver Pavements Golden Roof' And 'the Word Love' In Arranged Marriage	177
24.	Ms. Sayali Kawale	Patriarchy Curbed Sexual Abuse : A Feminist Study Of The Selected Novels Of Contemporary Indian Women Writers In English	185
25.	Ms. Mokana Sundari M.	Accredited Women Writers Of Empowerment In Indian English Writing	195
26.	Rajkumar Khushalrao Nandagawali	Representation Of Female Characters In Indian Literature	202
27.	Jayashree B K	Status Of Women In Ancient Indian Literature	206
28.	Mr. Satish Dnyaneshwar Morey	A Flight Of Pigeons : An Exposition Of Feminine Sensibility	213

A FLIGHT OF PIGEONS : AN EXPOSITION OF FEMININE SENSIBILITY

Mr. Satish Dnyaneshwar Morey

Assistant Professor, Dept. of English

S.P.M. Tatyasaheb Mahajan Arts and Commerce College,
Chikhli -443201, Dist-Buldhana (MS) India.

Email: satishdmore8@gmail.com

In this paper author describes the ways woman reacts on the burning issues concerned with her life. While explaining the subordinate treatment given to woman the novel "A Flight of Pigeons" written by Ruskin Bond is taken into consideration. The women presented in the story fight against the decision taken; the taboos and traditional restrictions compel woman to live in the environment by quelling her own emotions and feelings. As the history and literature have the records of the injustice done with the woman for ages. But, after the wave of the feminism the status of woman in every sphere of life started changing. The novel describes the silent role of feminism that does not go beyond the limit for getting their rights. The women characters present themselves staunch supporter and believer in their thought and ideas but sensing the necessity of time and situation. At the end of the novel she succeeds in her plan by delaying to the marriage proposal on the various grounds. Thus keeping her own femineity; sans the extreme level altercation, abusing and quarrel she attends her goal.

"One is not born, but rather becomes a woman. No biological, psychological or economic fate determines the figure that the human female presents in society; it is civilization as a whole that produces this creature, intermediate between male and eunuch, which is described as feminine". (Simone de Beauvoir)

The history and literature of the world rejected woman as a human being and attributed the secondary role in the every spheres of life. The above quotation describes the role of the society and particularly male domination that she holds responsible for the deterioration of woman. Feminists call for changes in the social, economic, political or cultural order to reduce and eventually overcome

this discrimination against women and creation of an equitable society in which gender justice is achieved. Feminism relates and fights on the various fronts like social, cultural, political and moral concerning with gender inequalities and equal rights for women. Feminism has played a significant role in shaping the Indian-English novel. Since it came rather late in India, has spread its wings in all spheres of Indian-English literature. The feelings of anxiety, aversion, subordination, inequality have been part of feminism. After the nineteenth century, society started paying attention to them, many influential women writers came on the forefront and question to the male domination by making their writing a tool for expressing their age old agony against established chauvinism and bigotry. In literature women have been treating as a goddess of power or the weaker sex; in no way she is a normal human being, who does not get any attention from the society on her predicaments, that's the question teases and challenges to feminine sensibility either. Feminist ideology, which came to India from the west, is widely spread in India. Intellectuals, writers and the educated of the urban area feel its ideological impact. Feminist trends came into conflict with conventional moral code. As a matter of fact,

woman is not treated as a subject of serious or even a normal concern. Despite, there are several examples in Buddhist society from ancient to modern woman has given upper hand to express and opportunities to overcome the mental agony with walking the path of enlightenment and knowledge sharing; the disparity on the basis of gender in this way decreases to a great extent. It is quite noticeable that the demand for equal rights and self respect in Buddhist period were pioneering and remarkable achievement; more obviously the right to secure the place as nuns in Buddhism and in Buddhist Monastery. In this way the enlighten one paved the way for liberal thoughts and equal status for women.

Coming to the point of Ruskin Bond's women characters- Mariam, Kothiwali, Ruth and Qabil are the noticeable characters. Ruskin Bond pours a strength and feminine sensibility his women characters, among Mariam is one of them - a character who influences the whole story of the novel; his women are of various kinds but share some common features like self reliance, decision making power, Individual self, anxiety, struggle for self respect and chastity are the distinct qualities bestowed by Ruskin Bond to his woman. A Flight of Pigeons is set in the background of 1857 war against British Raj where the one of the British family takes shelter in Indian houses. As history records the cruelty of war and its aftermath specially to women and children from both sides; thus the woman remains victim of society, she is never be able to find the panaceas for her agony and torture for ages

and ages, but the situation changed after the waves of feminism. He introduces the silent features of feminism in his women characters- Mariam, Ruth, Kothiwali, Qabil etc. the responsibility of the narration of the story is given to Ruth another woman character from the novel; an innocent and teenage girl.

Chaman Nabal in his article, "Feminism in English Fiction", defines feminism as,

"a mode of existence in which the woman is free of the dependence syndrome. There is a dependence syndrome: whether it is the husband or the father or the community or whether it is a religious group, ethnic group. When women free themselves of the dependence syndrome and lead a normal life, my idea of feminism materialises." The syndrome he talks about is the relying nature that vigorously and intemperately rejected by Mariam-but with sympathetic and compromising way, because no options remain before her. Bond accorded her some feminist traits, feminism according to new wave is not anti-men movement but to find the equal status in the various paths of life. The happiness in life could be brought about on the basis of cooperation, coordination and cohesiveness not by spreading hatred or lampoon. Her inquisitive and communicative nature leads her to smell the rat i.e. increasing upheaval against British Raj of which she belongs. When caught by the rebels and confine to a small house of Lala Ramjimal, she shows her bravery and affiliation with his family. The role of Mariam carries the permanent impact whereby she takes away all applands of the readers.

Mariam shows the following feminine characteristics which are not anti-men:

Rejection of patriarchal ideology:

Even-though the severity of patriarchy is not found here but the decisions taken for one's own life e.g. when they are shifted to Javed Khan's house from Lala Ramjimal's; the proposal of marriage by the Javed Khan makes a quite stir that leads Mariam to a woman of self confidence that result into the rejection of patriarchy rule. Mariam establishes herself as a head of her family to protect her teenage daughter Ruth from the fiery Pathan Leader Javed Khan. Being refugee in his house she rejected his marriage proposal for his thirteenth year old girl on the pretext of having been left alone due to the death of her husband. In the course of time as the intensity of Javed Khan's marriage proposal is pacified by the dint of new and appropriate reasons. Here Mariam shows her skills and self-esteem in the male dominated society.

Notion of Unity against male domination:

In this story which is woven around the 1857's war of independence. Mariam keeps her air of determination in handling the matter of Ruth's marriage. As the time passes on she becomes more and more resourceful in her attitude. She keeps a good relation with kothiwali and Khan Begum by promising them not fiddling with their future. At the first time in their confrontation with Javed Khan's family Mariam succeeds into creating a good approach that she has the same blood in her veins by telling her predecessor and relations with Pathan clan. It results in establishing good and close relations with Khan Begum and Kothiwali who stands by them in sun and shower with the soothing words and affinity in the worst time when Javed Khan put a marriage proposal for Ruth. Another example of a man is a Bengali Muslim Doctor who is present at Javed Khan's house when the British Army is coming to recapture the Saharanpur once again; he is also on his heels to leave the city for finding the safer place for him and his family. When the palanquins are full, Ruth and her mother get into the Bullock-cart of the Doctor; where they become familiar to the Doctor. He comes into the contact with her modesty and honesty. He also looks Mariam as his family member and shares his sympathy and compassion:

I was going to say that now you are with us, I hope you will make yourself at home and command me in any way you please. (123)

Javed's marriage proposal and the Way Qabil reacts:

The second marriage proposal of her husband makes quite stir in their family mainly Qabil his wife suffer a lot, and thinks to be a victim of the decision taken by him. The envy appears in her mind towards similar gender i.e. towards Ruth an innocent girl who happens to be the victim of Javed's decision. The patriarchy works here; although Javed remains the culprit but she has no courage at all to react directly to Javed Khan her husband. Her mental agony is noted by Kothiwali and Mariam who stand by her in sun and shower.

Confinement:

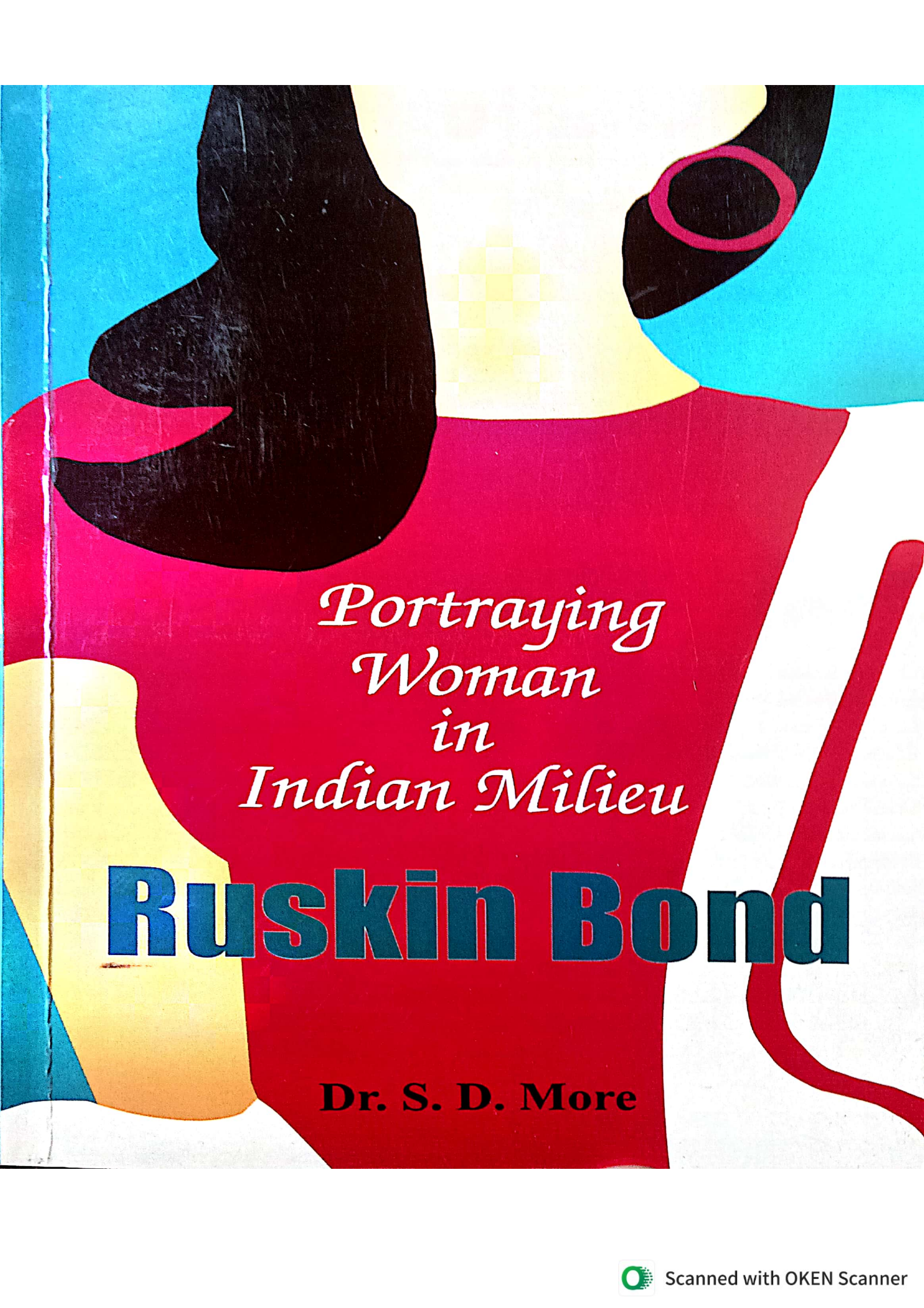
The setting of the novel is of mid Nineteenth century, and it was a period of full of turmoil and upheaval. From the beginning of the story they are seen to be confined in the houses of their host; firstly in Lala Ramjimal and then Javed Khan. The confinement is not willing it is because of the hatred in the air against the British people. But the other women characters e.g. Javed's family mostly expected to live in the threshold of their house.

Not only their living but their worldly pleasure also confine to a very limited ideas and thinking. Their prejudices about each other reveal the real sense of confinement. This is because of the impact of patriarchy that

system laid down by none other than male himself. Feminism is a resistance movement against the notion of patriarchy, social inequality and religious inequality in the oppression of women. In Indian context woman is victim of the double standard of the society, on the one hand she is suffered in the hands of male and the religion on the other. In the present research paper, even though the open challenge to a male domination does not put but in a silent way the spirit of feminine sensibility carries the traits of feminism. Mariam, Kothiwali, Ruth, Qabil expose their reluctant to the unwilling and injustice actions taken by the male counterparts. Feminism is a struggle for equality of women, a struggle against all forms of patriarchal aggression. Literary feminism was concerned with the politics of women's authorship and the representation of women's condition with literature. Thus, the exposition of feminine sensibility is the right way to describe the stand of the woman against injustice imposed on her.

Works Cited:

1. Beauvoir, Simone de. *The Second Sex*. New York: Vintage Books 1989
2. Nahal, Chaman. "Feminism in English Fiction Forms and Variants," in *Feminism and Recent Fiction in English*", Ed, Sushila Singh, Prestige Books, New Delhi 1991. pp. 17
3. Bond, Ruskin. *A Flight of Pigeons*. New Delhi: Penguin Publication 1978
4. Bhavya, L. "Feminism in Indian Literature" *Int. J. Eng. Lang. Lit & Trans. Studies* Vol.3.Issue.4.2016 (Oct.-Dec.)
5. <https://www.researchgate.net/publication/311111111>
6. <https://images.shulcr.com>

An abstract painting of a woman's face and shoulders. The face is rendered in a stylized manner with a yellow and white checkered pattern for the skin. She has a large, dark brown mustache-like shape on her left side and a black eye with a red ring around it on her right. She is wearing a red garment. The background is a mix of blue, yellow, and white.

*Portraying
Woman
in
Indian Milieu*

Ruskin Bond

Dr. S. D. More

Ruskin Bond: Portraying Woman in Indian Milieu

Dr. S. D. More
(M.A.English-NET)
Assistant Professor of English
S.P.M.Tatyasaheb Mahajan Arts and Commerce,
College, Chikhli.Dist.Buldana

Atharva Publications

Atharva Publications

Ruskin Bond: Portraying Woman in Indian Milieu

© Reserved

ISBN : 978-93-94269-24-8

Book No. : 980

Publisher & Printer: Mr. Yuvraj Mali

Dhule : 17, Devidas Colony, Varkhedi Road,
Dhule - 424001.
Contact: 9405206230

Jalgaon : Shop No. 2, Nakshatra Apartment,
Housing Society,
Front of Teli Samaj Mangal Karyalaya,
Shahu Nagar, Jalgaon - 425001.
Contact: 0257-2239666, 9764694797

Email : atharvapublications@gmail.com
Website : www.atharvapublications.com
First Edition : February 2022
Type Setting : Atharva Publications
Price : 325/-

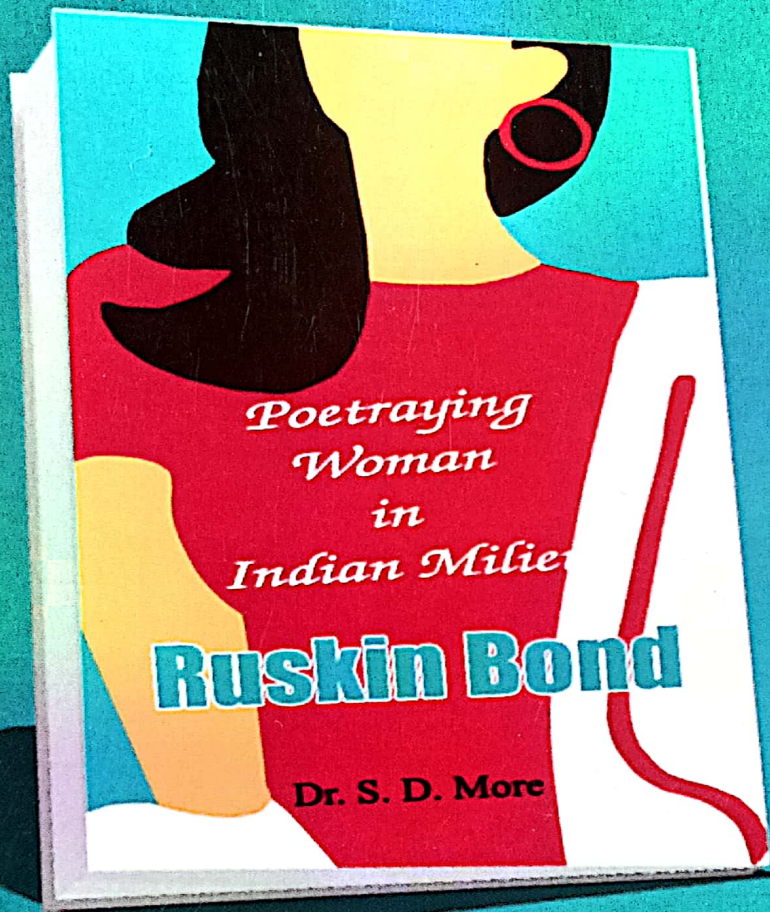
All rights are reserved. No part(s) of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means or stored in a database retrieval system without the prior written permission of the publisher

2 / Ruskin Bond: Portraying Woman in Indian Milieu

CONTENTS

Chapter 1	
Introduction.....	5
Chapter-2	
Thematic Study of Ruskin Bond's Novels	11
Chapter-3	
Art of Woman Characterisation.....	35
Chapter-4	
Man-woman Relationship in Bond's Novel.....	66
Chapter-5	
Psychological Study of Bond's Women Characters....	92
Chapter-6	
Socio-cultural Study of Bond's Women Characters..	123
Chapter-7	
Conclusion	151
Bibliography.....	156

Atharva publications
all E-books are available on.....

- ▶ pejbook.com
- ▶ amazon.com
- ▶ [Google Play Books](https://play.google.com/store/books)
- ▶ atharvapublications.com

Atharva Publications

ऑनलाईन पुस्तक खरेदीकरिता...

www.atharvapublications.com

ISBN 978-93-94269-24-8

₹ - 325/-

Scanned with OKEN Scanner

वॉरेन बफे

डॉ. केदार ठोसर

महाविद्यालय मंत्रालयस संस्केह भेट.

१५-०१-२०२२

केदारजी.

पारंग वर्ष

डॉ. केदार ठोसर

वरैन बफे

प्रकाशक

शैलेश नारायण देशपांडे

विद्याविकास पब्लिकेशन हाऊस

२९/अ, नवनिर्माण सोसायटी

प्रतापनगर, नागपूर - ४४०००२२

प्रतिरूप मुद्रण

गिरनार प्रिंटरस, नागपूर

© सर्वाधिकार

प्रकाशकाधीन

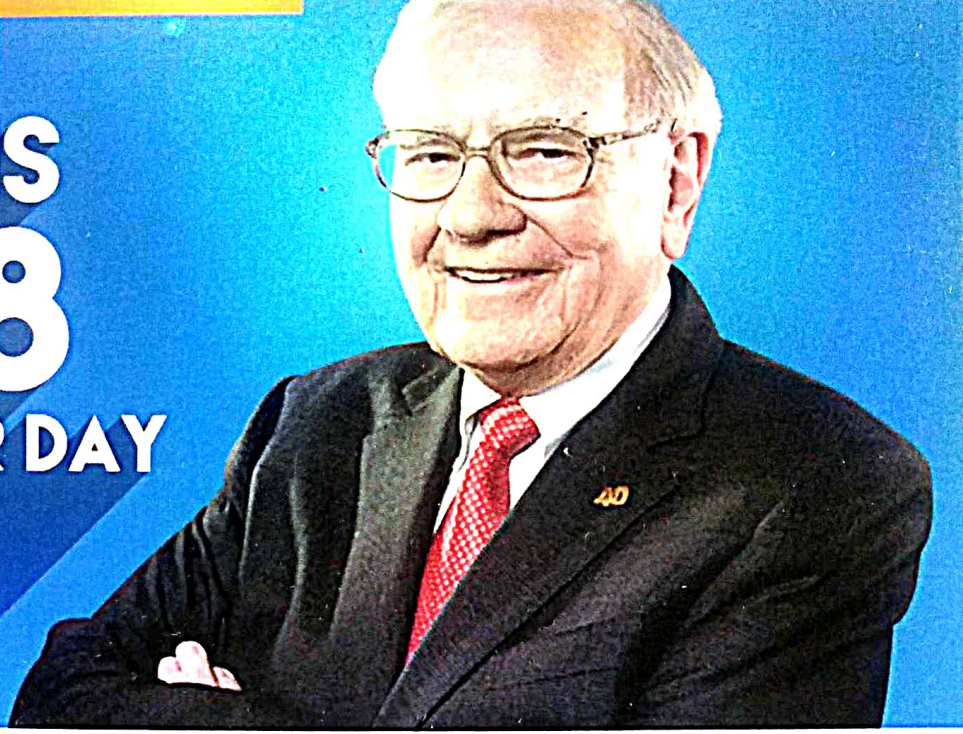
प्रथमावृत्ती : १५ ऑगस्ट २०२१

किंमत : १०० ₹

अनुक्रमणिका

१. परिवार, बालपण, व्यवसाय संक्षिप्त प्रवास	०७
२. वॉरेन बफेचा पहिला स्वतंत्र व्यवसाय : पीन बॉल	३६
३. उच्च शिक्षण आणि ओमाहाला परत	४०
४. बफेंच्या आवडत्या कंपनी : अधिग्रहण व खरेदी	४८
५. आणि बफे व्यवस्थापनात अडकले...	
बदनामीच्या चक्रातही गुंतले...	६७
६. योग्य व्यवस्थापकाच्या निवडीचे महत्त्व	
वॉरेन बफेंनी जाणले...	७३
७. डॉट कॉम बुम...	९२
८. वॉरेन बफेंचे गुंतवणूक तत्त्व	९५

EARNs
248
CRORES PER DAY

गुंतवणुकदार म्हणून जगातील क्रमांक एकचे श्रीमंत झालेले, कमावलेल्या प्रत्येक डॉलरचा आनंद घेणारे, प्रचंड संपत्ती स्वतःच्या ऐष आरामासाठी नाही याची जाण ठेवून स्वतःची ९९% संपत्ती दान करणाऱ्या श्रीमंत योगी आणि 'जगातील सर्वात मोठी गुंतवणूक तुमची स्वतःवरची' असा अमूल्य संदेश देणाऱ्या वॉरेन बफे यांचे हे चरित्र !

ISBN NO.:978-93-81483-74-9

9 789381 483749

विद्या विकास पब्लिशिंग हाऊस, नागपूर

E-mail : vidyavikaspublishinghouse@gmail.com

In this books author describe use of ICT in Academic Libraries: Special reference to Arts and Commerce Colleges in Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati. The Advances in information and communication technology will no doubt drive movement for develop academic library in new millennium. In this study found that Most of the colleges have good library, rich library collection and qualified staff. These libraries use ICT technologies in this libraries. With the help of INFLIBNET started on line services and computation of libraries. In this study did a survey of the use of Information Technology (i.e. computation of library use of CD-ROMs and multimedia system) and use of Communication technology (i.e. use of internet, inter library loan facility, and online services in academic libraries) in Sant Gadge Baba Amravati University. And for obtaining a clear picture to the level of application and use of ICT technologies.

Pradip Himmatrao Barad

Use of ICT in Academic Libraries

Prof. Dr. Pradip Himmatrao Barad is Working as a Associate Professor and Head Library and Information Science Research Center, SPM Tatyasaheb Mahajan Arts and Commerce College Chikhli Dist.Buldana. India. his experience is 24 years and on his credit 02 Copy Rights , 03 books, 45 Article in Journals. His area of interest is Library, ICT, IPR.

FOR AUTHOR USE

Pradip Himmatrao Barad

Pradip Himmatrao Barad

Use of ICT in Academic Libraries

FOR AUTHOR USE ONLY

LAP LAMBERT Academic Publishing

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:

LAP LAMBERT Academic Publishing

is a trademark of

Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the OmniScriptum S.R.L
Publishing group

str. A.Russo 15, of. 61, Chisinau-2068, Republic of Moldova Europe

Printed at: see last page

ISBN: 978-613-9-45921-6

Copyright © Pradip Himmatrao Barad

Copyright © 2022 Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the
OmniScriptum S.R.L Publishing group

FOR AUTHOR USE ONLY

Abbreviations

IT	Information Technology
ICT	Information and Communication Technology
SOUL	Software for University Libraries
LIBSOFT	Library Software
LIBMAM	Library Management
SLIM21	Software for Libraries
CAS	Current Awareness Services
SDI	Selective Dissemination Information
RFID	Radio Frequency Identification
LAN	Local Area Network
WAN	Wide Area Network
CD	Compact Disc
DVD	Digital Video Disc
INFLIBNET	Information Library Networks
DELNET	Development Library Networks
OCLC	Online College Library Networks
INDEST	Indian National Digital Library Science & Technology
BSNL	Bharat Sanchar Nigam Limited
OPAC	Online Public Access Catalogue
N-LIST	National Library Infrastructure for Scholarly Content

List of Table

Table No.	Title of the Table	Page No.
4.2.1	Single, Two, Three Faculty college & others faculty colleges.	39
4.2.2	List of Arts & Commerce Colleges in Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati	40
4.2.3	No. of staff Members working in the Library	43
4.2.4	Library Users	48
4.2.5	Collection of Documents in Arts and Commerce Colleges library under study	53
4.2.6	Software used in Library	57
4.2.7	No. of Colleges use Library software	60
4.2.8	No. of Colleges use Library software	60
4.2.9	No. of Colleges started Computerize process in Library software	61
4.2.10	No. of Colleges started Computerize process	61
4.2.11	Started Computerize process college wise	62
4.2.12	What are the electronic library services / facilities provided by the library	65
4.2.13	No. of college libraries database acquired	66
4.2.14	Use of other software	67
4.2.15	Online search services	67
4.2.16	Library having own network	67
4.2.17	Use of computers and peripherals	68
4.2.18	Networking connection at National / International Level	68
4.2.19	Staff involved in computerized job	69
4.2.20	Electronic Subscriptions	69
4.2.21	Nature of internet connectivity use in college libraries.	69
4.2.22	Reliability /Overall satisfaction level	70
4.2.23	No. of terminals having internet Access	70
4.2.24	Organize various program on Internet service	75
4.2.25	Use of online bookstore	75
4.2.26	Does the consumption of paper came down	75
4.3.1	Users study conducted in SGB Amravati University Arts & Commerce College Libraries	76
4.3.2	Frequency of use pattern of Library services	77
4.3.3	Type of collection used	78
4.3.4	Purpose of library visit by the users	79
4.3.5	No. of users used IT application	79
4.3.6	Types of It Applications	80
4.3.7	Users satisfactions level about internet services	80
4.3.8	Difficulties in searching of Information	81
4.3.9	Rating of users opinion for improvement of library services	81

**More
Books!**

yes
I want morebooks!

Buy your books fast and straightforward online - at one of world's fastest growing online book stores! Environmentally sound due to Print-on-Demand technologies.

Buy your books online at
www.morebooks.shop

Kaufen Sie Ihre Bücher schnell und unkompliziert online – auf einer der am schnellsten wachsenden Buchhandelsplattformen weltweit! Dank Print-On-Demand umwelt- und ressourcenschonend produziert.

Bücher schneller online kaufen
www.morebooks.shop

KS OmniScriptum Publishing
Brivibas gatve 197
LV-1039 Riga, Latvia
Telefax: +371 686 20455

info@omniscryptum.com
www.omniscryptum.com

OMNIScriptum

Pradip Himmatrao Barad

Use of Information Communication Technology in Academic Libraries

LAP
 LAMBERT
Academic Publishing

Pradip Himmatrao Barad

**Use of Information
Communication Technology
in Academic Libraries**

FOR AUTHOR USE ONLY

LAP LAMBERT Academic Publishing

Pradip Himmatrao Barad

**Use of Information
Communication Technology
in Academic Libraries**

FOR AUTHOR USE ONLY

LAP LAMBERT Academic Publishing

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:

LAP LAMBERT Academic Publishing

is a trademark of

Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the OmniScriptum S.R.L
Publishing group

str. A.Russo 15, of. 61, Chisinau-2068, Republic of Moldova Europe

Printed at: see last page

ISBN: 978-620-0-08100-1

Copyright © Pradip Himmatrao Barad

Copyright © 2022 Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the
OmniScriptum S.R.L Publishing group

FOR AUTHOR USE ONLY

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:

LAP LAMBERT Academic Publishing

is a trademark of

Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the OmniScriptum S.R.L
Publishing group

str. A.Russo 15, of. 61, Chisinau-2068, Republic of Moldova Europe

Printed at: see last page

ISBN: 978-620-0-08100-1

Copyright © Pradip Himmatrao Barad

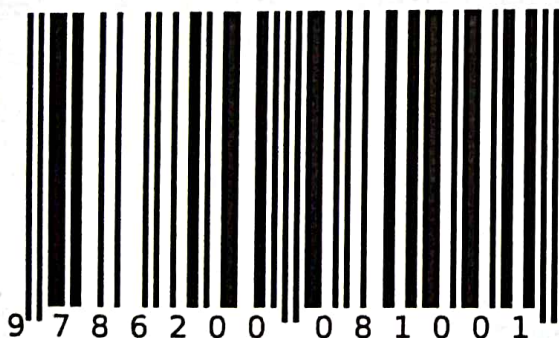
Copyright © 2022 Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the
OmniScriptum S.R.L Publishing group

FOR AUTHOR USE ONLY

The Advances in information and communication technology will no doubt drive movement for develop academic library in new millennium. ICT provides an excellent opportunity for library professionals to manage themselves better. Most of the colleges have good library, rich library collection and qualified staff. These libraries use ICT technologies in this libraries. With the help of INFLIBNET started on line services and computation of libraries. The use of Information Technology (i.e. computation of library use of CD-Rom and multimedia system) and use of Communication technology (i.e. use of internet, inter library loan facility, and online services in academic libraries) in Sant Gadge Baba Amravati University. And for obtaining a clear picture to the level of application and use of ICT technologies. And to put forward suggestions for the improvement of existing systems.

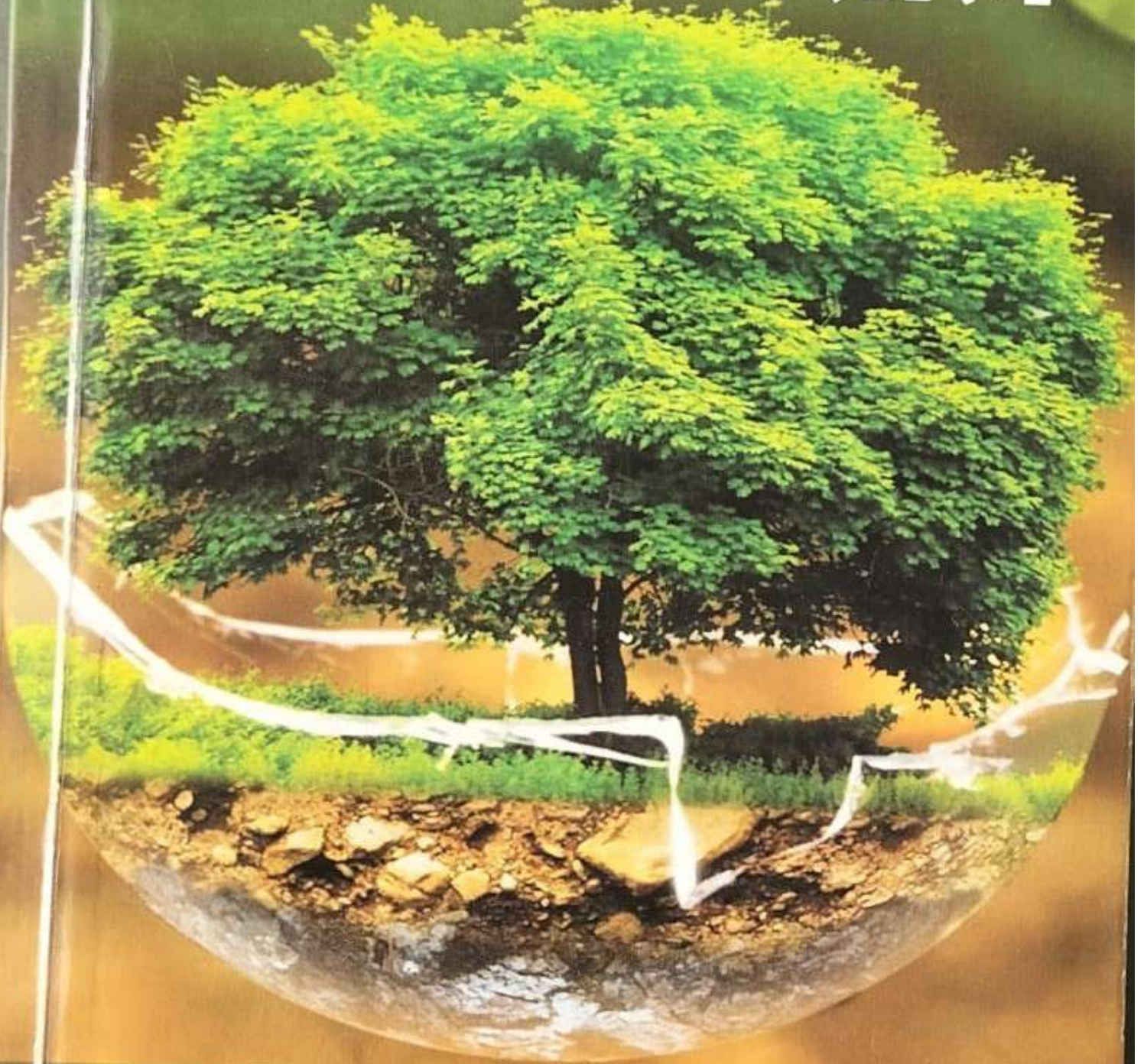
Dr. Pradip Himmatrao Barad, working as Associate Professor and Head Library and Information Research Center, SPM Tatyasaheb Mahajan Arts and Commerce College Chikhli Dist. Buldana affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati Maharashtra State, India. He is working as a Member Board of Studies in LIS. He has published 02 Books 45 Papers.

ISBN 978-93-93079-06-0

भारतातील सर्व विद्यापीठांच्या पर्यावरणशास्त्र विषयाच्या अभ्यासक्रमासाठी उपयुक्त संदर्भ

समग्र पर्यावरणशास्त्र

डॉ. बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर

एम. एक्स.सी., एम. एड., एम.ए., पीएच.डी., सेट

The Content published in this book is the Sole responsibility of the Author, the publication or publisher is not responsible for any dispute raised about this book or its content.
या पुस्तकातील लेखकाची मते, घटना, वगैरेही त्या लेखकाची असून, त्याच्याशी प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.

समग्र पर्यावरणशास्त्र

संपादन	: श्री बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर
प्रकाशक	: उमेद प्रिंटर्स अँड पब्लिकेशन नॉंदेड
मुद्रक	: Umed Printers and Publication Nanded.
मुखपृष्ठ	: जुलै 2022
प्रकाशनकाल	
किंमत	: 300/-

नवीं प्रकाशक श्री बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर
प्राचार्य, श्रीमती सिंधुताई जाधवकलाय
विज्ञानमहाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
Contact : 98813 61469
Email : btlahorkar@gmail.com

ISBN978-93-9

9 789393 079060

महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांच्या पर्यावरण शास्त्र विषयाच्या अभ्यासक्रमासाठी उपयुक्त संदर्भ

समग्र पर्यावरणशास्त्र

SAMAGRA PARYAVARANASHASTRA

संपादक

डॉ. बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर

(एम्. एस. सी. , एम्. एड. , एम्. ए. , सेट. पी. एच. डी.)

प्राचार्य, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान

महाविद्यालय, मेहकर, जिल्हा. बुलडाणा

लेखक

डॉ. बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर

डॉ. श्रीमती सविता माधवराव पवार

डॉ. श्रीमती वैशाली राजीव मोरे

डॉ. मेघराज रामहरी शिंदे

डॉ. रमेश गुलाबराव सुरळकर

डॉ. संजय मोतीराम दांडे

डॉ. श्रीमती मंगल पांडुरंग खेडेकर

डॉ. प्रदीप हिम्मतराव बारड

प्रा. संदीप अंबादास लांडे

डॉ. संतोष तुकाराम कुटे

डॉ. परमेश्वर रामदास जुनघरे

डॉ. भानुदास वामनराव सोमटकर

डॉ. श्रीमती संगीता मंगेश खडसे

डॉ. गजानन बळीराम घायाळ

डॉ. बालाजी गणपतराव गिरगावकर

डॉ. शेख म. वखीयोदिन शेख हमिदोदिन

डॉ. श्रीमती जयश्री लक्ष्मणराव भोसीकर

प्रा. प्रवीण अनंतराव जोशी

अ.क्र.	प्रकरण	लेखक	पृष्ठ क्रमांक
36.	शाश्वत जीवनशैलीसाठी संसाधनांचा न्याय्य वापर	डॉ. मेघराज रामहरी शिंदे	114
37	नैसर्गिक संसाधने आणि संबंधित समस्या	डॉ. मेघराज रामहरी शिंदे	116
38	वन संसाधने : उपयोग आणि शोषण, जंगलतोड, लाकूड तोड, खाणकाम, धरणांचे वन आणि आदिवासींवर होणारे परिणाम	प्रा. प्रवीण अनंतराव जोशी	119
39	जल स्रोत: गरज आणि अतिवापर, पूर, दुष्काळ आणि पाणी समस्या, पाणी संधर्भ, धरण - फायदे आणि तोट	डॉ. गजानन बळीराम धायाळ	125
40	खनिज स्रोत: वापर आणि शोषण, खनिज स्रोत काढण्याचे आणि वापरण्याचे पर्यावरणीय प्रभाव, केस स्टडीज	डॉ. रमेश गुलाबराव सुरळकर	130
41	अन्न स्रोत : जागतिक अन्न समस्या, शेती आणि अति चरईमुळे होणारे बदल, आधुनिक शेतीचे परिणाम, खत - कीटकनाशके यांच्या वापरामुळे निर्माण झालेल्या समस्या	डॉ. बालाजी गणपतराव गिरगावकर	135
42	ऊर्जा संसाधने वाढत्या ऊर्जेच्या गरजा, नूतनीकरणीय आणि अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत, पर्यायी ऊर्जास्रोतांचा वापर	डॉ. बालाजी गणपतराव गिरगावकर	140
43	भूमी संसाधन	डॉ. श्रीमती संगीतामंगेश खडसे	145
44	माती प्रदूषण	डॉ. श्रीमती संगीतामंगेश खडसे	148
45	मानव प्रेरित भू-खलन	डॉ. प्रदीप हिमतराव बारड	151
46	जमिनीची धूप	डॉ. प्रदीप हिमतराव बारड	154

अ.क्र.	प्रकरण	लेखक	पृष्ठ क्रमांक
47	नैसर्गिक स्रोतांच्या संरक्षणात मानवाची भूमिका	डॉ. प्रदीप हिमतराव बारड	158
48	शाश्वत जीवनशैलीसाठी स्रोतांचा योग्य वापर	डॉ. प्रदीप हिमतराव बारड	160
49	परिसंस्था - परिसंस्था - संकल्पना, परिसंस्था - स्वरूप व कार्य, उत्पादक, भक्षक, घटक; परिसंस्थेतील उर्जावहन, परिसंस्थेची गतिशीलता, अन्नसाखळी, अन्न जाळे व परिसंस्थेतील मनोरा	डॉ. शेख म. वखीयोदिन शेख हमिदोदिन	162
50	वन परिसंस्था: परिचय, प्रकार, वैशिष्ट्यपूर्ण वैशिष्ट्ये, रचना, आणि वन परिसंस्थेचे कार्य	डॉ. श्रीमती जयश्री लक्ष्मणराव भोसीकर	169
51	गवताळ प्रदेश परिसंस्था: परिचय, प्रकार, वैशिष्ट्यपूर्ण वैशिष्ट्ये, रचना, आणि गवताळ प्रदेश परिसंस्थेचे कार्य	डॉ. श्रीमती जयश्री लक्ष्मणराव भोसीकर	174
52	वाळवंट परिसंस्था वाळवंट: परिसंस्थेचा परिचय, प्रकार, वैशिष्ट्यपूर्ण वैशिष्ट्ये, रचना आणि कार्य	डॉ. श्रीमती जयश्री लक्ष्मणराव भोसीकर	178
53	जल परिसंस्थेचा परिचय, प्रकार, वैशिष्ट्यपूर्ण वैशिष्ट्ये, रचना आणि कार्य डबके, जलप्रवाह, तलाव, नदी, समुद्र, जलमार्ग	डॉ. श्रीमती जयश्री लक्ष्मणराव भोसीकर	182
54	जैवविविधता व जैवविविधता संरक्षण परिचय : व्याख्या -, जनुकीय विविधता, प्रजातीतील विविधता आणि परिसंस्था विविधता	डॉ. श्रीमती संगीतामंगेश खडसे	186
55	भारताचे जैव भौगोलिक वर्गीकरण	डॉ. श्रीमती संगीतामंगेश खडसे	189
56	जैवविविधतेचे मूल्यउपभोगात्मक वापर, उत्पादक वापर, सामाजिक, नैतिक, सौंदर्य आणि पर्याय मूल्ये.	प्रा. प्रवीण अनंतराव जोशी	192

लेखक सूची

- डॉ. बालाजी रंगनाथराव लाहोरकर (M.Sc., M.A., M.Ed., SET, Ph.D.), प्राचार्य, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. श्रीमती सविता माधवराव पवार, (M.A., B.Ed., NET, Ph.D.), सहयोगी प्राध्यापक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. श्रीमती वैशाली राजीव मोरे, (M.A., Ph.D.), सहयोगी प्राध्यापक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. मेघराज रामहरी शिंदे, (M.A., NET, M.Phil., Ph.D.), सहयोगी प्राध्यापक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. रमेश गुलाबराव सुरळकर, (M.A., Ph.D.), सहाय्यक प्राध्यापक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. सजय मोतीराम दांडे, (M.A., M.Com., B.Ed., SET, Ph.D.), प्राध्यापक, मे.ए.सो. कला व वाणिज्य महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. श्रीमती मंगल पांडुरंग खडेकर, (M.A., B.Ed., M.Phil., Ph.D.), सहाय्यक प्राध्यापक, श्रीउत्तमचंद्र बगडिया कला व वाणिज्य महाविद्यालय, रिसोड, वाशिम
- डॉ. प्रदीप हिमतराव बारड, (M.A., M.Lib. & I.Sc., SET, Ph.D.), ग्रंथपाल, एम.पी.एम. तात्यासाहेब महाजन कला व वाणिज्य महाविद्यालय, चिखली, बुलडाणा
- प्रा संदीप अंबादास लांडे (M.A., M.Lib.&I.Sc., M.Phil.), ग्रंथपाल, सहकार महर्षी स्व. भास्करराव शिंगणे कलामहाविद्यालय, खामगाव, बुलडाणा
- डॉ. संतोष तुकाराम कुटे, (M.A., Ph.D.), सहाय्यक प्राध्यापक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. परमेश्वर रामदास जुनघरे, (M.A., B.Ed., Ph.D.), सहाय्यक प्राध्यापक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. भानुदाम वामनराव सोमटकर, (M.A., M.Phil., Ph.D.), सहाय्यक प्राध्यापक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. श्रीमती संगीता मंगेश खडसे, (M.A., M.P.Ed., Ph.D.), शा.शि.संचालक, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. गजानन बळीराम घायाल, (M.A., M.Lib. & I.Sc., M.Phil., Ph.D.), ग्रंथपाल, श्रीमती सिंधुताई जाधव कला व विज्ञान महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा
- डॉ. बालाजी गणपतराव गिरगावकर, (M.Sc., M.Ed., Ph.D.), प्राचार्य, सहयोग सेवाभावी संस्थेचे अध्यापक महाविद्यालय, विष्णुपुरी, नांदेड
- डॉ. शेख म.वखीयोद्दिन शेखहमिदोद्दिन, (M.Sc., M.Ed., SET, NET, Ph.D.), मुख्याध्यापक, जिल्हा परिषद हायस्कूल, अर्धापूर, नांदेड
- डॉ. श्रीमती जयश्री लक्ष्मणराव भोसीकर, (M.Sc., M.Ed., Ph.D.), सहाय्यक प्राध्यापक, सहयोगसेवाभावी संस्थेचे अध्यापक महाविद्यालय, विष्णुपुरी, नांदेड
- प्रा प्रवीण अनंतराव जोशी, (MCA, M.Lib.&Inf.Sci., SET), ग्रंथपाल, मे.ए.सो. कला व वाणिज्य महाविद्यालय, मेहकर, बुलडाणा

शाश्वत जीवनशैलीसाठी स्रोतांचा योग्य वापर

Equitable use of resources for sustainable lifestyles

-डॉ. प्रदीप हिममराव बाबू

तेव्हा ५० वर्षांत समाजाचा नैसर्गिक संसाधनाचा वापर अनेक पटींनी वाढला आहे. विकसित आणि विकसनशील देशांमधील ग्राहकांच्या जीवनशैलीत मोठी तफावत आहे. औद्योगिकीकरणामुळे विकसनशील देशांमध्ये मध्यमवर्गीय लोकसंख्येची जीवनशैली बदलली आहे, ज्यामुळे नैसर्गिक संसाधनांच्या वापरावर अधिक ताण निर्माण होतो. असा अंदाज आहे की जगातील काही विकसित देश हे जगातील लोकसंख्येपैकी फक्त २२% आहेत परंतु ते ८८% नैसर्गिक संसाधने, ७३% उर्जा संसाधने वापरतात आणि त्या बदलत्या ते प्रदूषणाला मोठ्या प्रमाणात योगदान देतात.

दुसरीकडे कमी विकसित देशांमध्ये मध्यम औद्योगिक वाढ आहे आणि जगातील लोकसंख्येच्या ७८% लोकसंख्या आहे आणि ते फक्त १२% नैसर्गिक संसाधने वापरतात, २७% ऊर्जा संसाधने वापरतात. यानुसार पोहिल्यास गरीब आणि श्रीमंत यांच्यात खूप अंतर आहे. विकासाच्या या दृगात श्रीमंत अधिक श्रीमंत झाला आहे आणि गरीब अधिक गरीब होत चालला आहे. यामुळे नैसर्गिक संसाधनांच्या असुरक्षित वाढ झाली आहे, नैसर्गिक संसाधनांच्या व्यवस्थापनाविषयी जागतिक चिंता वाढत आहे. या समस्येचे निराकरण म्हणजे संसाधनांचे न्याय्य वितरण करणे. असुरक्षिततेची दोन प्रमुख कारणे म्हणजे गरीब देशांमधील लोकसंख्या आणि श्रीमंत देशांद्वारे नैसर्गिक संसाधनांचा जास्त वापर. यामुळे नैसर्गिक संसाधनांच्या संतुलित वितरणासाठी जागतिक सहमती निर्माण करणे आवश्यक झाले आहे.

नैसर्गिक संसाधनांच्या न्याय्य वापरासाठी अधिक विकसित देश/श्रीमंत लोकना त्यांचे नैसर्गिक संसाधने उपभोगण्याची पातळी खाली आणावी लागेल जेणेकरून ही संसाधने गरिबांना त्यांच्या गरजा भागवण्यासाठी साम्यिक करता येतील. मानवजातीच्या शाश्वत विकासासाठी श्रीमंत आणि गरीबांनी संसाधनांचा न्याय्य वापर करणे ही काळाची गरज आहे, शाश्वत विकास हा मुळात असा होतो की न्याय विकासाची प्रक्रिया दीर्घ काळ चालू असते.

जीवनाची गुणवत्ता राखणे, पर्यावरण कमीत कमी न्हास करणे, मर्यादित नैसर्गिक संसाधनांचा निवोवित किंवा विवेकी उपयोग करणे म्हणजे शाश्वत विकास आहे. ही मर्यादित असणारी नैसर्गिक संसाधने टिकवून ठेवणे आवश्यक आहे. आपण नैसर्गिक संसाधनांचे संवर्धन करू

प्रतिजे जेणेकरून भविष्यातील पिढीच्या गरजा भागवण्याची क्षमता जपली जाईल, आणि जगातील पिढीला शाश्वत लाभ मिळू शकेल.

नैसर्गिक संसाधनांचे संरक्षण करण्याची मुख्य कारणे म्हणजे - पर्यावरणाचा वापर जतवून घ्यायला होत आहे याची खात्री करणे, शैथिल्यविधता कल्पनासाठी आणि अंधश्रद्धा पातळीवर प्रक्रियांचे जतन करणे. जेव्हा मानव या पद्धतीने पर्यावरणाशी गळे जोडत, शाश्वत विकासाचे या न्याय्य वापराचे उद्दिष्ट साध्य करेल तेव्हाच त्याने नैसर्गिक संसाधनांच्या सर्वोत्तम योगदान दिले असे होईल.

तुम्हाला माहीत आहे का?

सन 2015 मध्ये अंदाजे नऊ दशलक्ष मृत्यू प्रदूषणाशी संबंधित होते. दरवर्षी, जागतिक लोकसंख्या अंदाजे 1.3 अब्ज टन कचरा (6.5 दशलक्ष ब्लू ग्लेबच्या कवनाच्या समतुल्य) निर्माण करते. गरमधारांच्या सुखातीच्या काळात वायू प्रदूषणाच्या सर्वात आल्याने जन्मजात दोषांचा धोका वाढतो. प्लास्टिक प्रदूषणामुळे ग्रेट पॅसिफिक गारबेज पंचची निर्मिती झाली, फ्रान्सच्या तिपट आकाराचे प्लास्टिकचे बेट. नवी दिल्लीतील हवेच्या गुणवत्तेची पातळी जागतिक आरोग्य संघटनेच्या सुरक्षा मर्यादेच्या 40 पटांपर्यंत पोहोचू शकते.

तुम्हाला माहीत आहे का?

गिगच्या पाण्यातील सर्वात महत्वाचे रासायनिक घोके आर्सेनिक, फ्लोराईड किंवा नायट्रेट, फार्मास्युटिकल्स, कीटकनाशके, पॉलीक्लोरिनेटेड पदार्थ (पीएफएएस) आणि मायक्रोप्लास्टिक्स यांसारख्या उद्योगमुख दूषित घटकामुळे उद्भवतात.

वैयक्तिक स्रोतांच्या संरक्षणात मानवाची भूमिका

Role of an individual in conservation of natural resources.

- डॉ. प्रदीप हिमतराव बापू

संवर्धन म्हणजे संसाधनांची काळजी आणि संरक्षण करणे जेणेकरून ते भविष्यातील पिढ्यांसाठी टिकून राहू शकतील. संवर्धनाद्वारे मानवाची विसर्गांचा शाश्वत उपयोग साधला जाई. जलन करणे म्हणजे शिकार, जंगलतोड किंवा खाणकाम करताना भावची बागाण्यातून विसर्ग संरक्षण करणे. जगातील लोकसंख्या अफाट दराने वाढत असताना, नैसर्गिक संसाधनांचा वापर वाढत आहे. म्हणूनच, ही संसाधने पर्यावरणीय समतोल राखण्यासाठी आणि भविष्यातील पिढ्यांसाठी जतन केल्या पाहिजेत.

नैसर्गिक स्रोतांचे वनीकरण अक्षय्य आणि श्रेय संसाधने असे केले गेले आहे. श्रेय संसाधने अशी आहेत जी मर्यादित आहेत आणि सतत वापरत जाी संपतील, उदाहरणार्थ कोळसा, नैसर्गिक वायू इत्यादी. तर अक्षय्य संसाधने असे आहेत जे मानवी वापरामुळे कमी होऊ शकत नाहीत, उदाहरणार्थ, पवन ऊर्जा आणि जल ऊर्जा इ.

विसर्ग मानवास दैनंदिन गरजा भागविण्यासाठी आवश्यक सर्व वस्तू पुरवता. तथापि जल लोकसंख्या आणि मानवी दुर्लक्षामुळे मानवाने नैसर्गिक संसाधनांचे अत्यधिक शोषण करण्यास सुरुवात केली. हे असेच मूल रहित्यास भावी पिढीसाठी कोणतीही नैसर्गिक संसाधने शिल्लक राहणार नाहीत. म्हणून नैसर्गिक संसाधनांचे संवर्धन करण्याची गरज आहे.

नैसर्गिक संसाधनांचे संसाधनांचे संवर्धन कसे करावे?

वन संसाधने, पाणी संसाधने, माती संसाधने, अन्न संसाधने, खनिज संसाधने आणि ऊर्जा संसाधने यामाखी नैसर्गिक संसाधने देशाच्या अर्थव्यवस्थेत आणि विकासात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. मानवजातीसाठी विसर्गांची देणगी असलेल्या या स्रोतांच्या संवर्धनासाठी व्यक्तींचा घोटासा प्रश्न केल्यास मदत होऊ शकते, मानव नैसर्गिक स्रोतांच्या संवर्धनात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावू शकतो.

वृक्षारोपण केल्यास, झाडे लावल्यास जमिनीतील धूप कमी होण्यास मदत होते. झाडात भ्रमण टोम शेंती पाण्याचा वेगवान प्रवाह नियंत्रित करण्यास मदत करते जी आगल्या प्रवाहात माती घेऊन जाते. रासायनिक खतांचा वापर कमी करून आणि सेंद्रिय खतांचा वापर वाढवून आणि

सुद्धे तांबडी पदपतीने घेऊन मातीची सुतीकता राखणे गरजेचे होते. वायूत आले मृदा वा वैयक्तिक संपदेचे संरक्षण व संवर्धन करू शकतो.

पावसाच्या पाण्याचे पुनर्गण करून, पृथ्वीच्या भूमिगत जलसंधारण वाढ करत घेऊन, जीववैयक्तिक कचऱ्यांचा उपचार करून, रासायनिक टाकणी पदपतीस उर्ज्या केल्यास शक्य ते प्रवाहीन केले पाहिजेत, धरणे बांधल्यास त्यांचा पाणी साठवण्यास व आवायकनयुक्त केले जाते जल वा नैसर्गिक संपदेचे संरक्षण व संवर्धन करू शकतो. कोळसा, बागायत, नैसर्गिक वायू इत्यादींचा उपयोग हुरोज केला जातो, नैसर्गिक वायू साठवून स्वयंपाकासाठी वापरला जातो आणि कोळसा हा विजेचा मुख्य स्रोत आहे. पेट्रोलियम पदपतींचा उपयोग वाहन चालविण्यासाठी केला जातो, हे दररोज प्रचंड प्रमाणात वापरले जात आहे. असाउकते उर्जा परसंधने अनुत्पत्तीकरण तोंध असल्याने त्यांचे संरक्षण करण्याची तातडीची आवश्यकता आहे. जीर पनेल आणि उर्जेकाल हत अक्षय्य स्रोता सांरख्या हरित तंत्रज्ञानाचा वापर, अनुत्पत्तीकरण तोंध उर्जा स्रोतांचे शोषण कमी करणे सासह संवर्धनाच्या आवश्यकते बद्दल लोकांपध्ये जनजागृती करणे जगा उण्याती उर्जेच्या नैसर्गिक संपदेचे संरक्षण व संवर्धन करू शकतो.

वनसती आणि प्राण्यांच्या त्यांच्या नैसर्गिक निवासस्थाना मध्ये संरक्षण करण्यासाठी राष्ट्रीय उद्यान, वन्यजीव अभयारण्य इ. ची निर्मिती करावी. बीज बँक, प्राणकल बँक, वनसती उद्यान, प्राणि संग्रहालय, जनुक बँक इ. दुसरे वनसती व प्राण्यांच्या नैसर्गिक वसतीबद्देल संरक्षण करून राशरीच होणाऱ्या प्रजातींचे संरक्षण व संवर्धन करून जैवविविधता या नैसर्गिक संपदेचे संरक्षण व संवर्धन करू शकतो. पर्यावरण आणि नैसर्गिक संसाधने मीलकवान आहेत आणि त्या जतन करण्यासाठी आपण सर्वांनी प्रयत्न केले पाहिजेत. म्हणून नैसर्गिक संपदेचे संरक्षण व संवर्धन विषयक विविध उपक्रमात मानवाची भूमिका अत्यंत महत्वाची आहे.

शेतीच्या आघातामुळे भूपृष्ठावरील माती कण विलग होतात. हे सर्व विलग झालेले कण वा- शेती
भूपृष्ठावरून वाहणा- या पावसाच्या पाण्याबरोबर वाहून नेले जातात.

मनुष्य व प्राणी - मनुष्य व प्राणी यांच्या सतत बापर जमिनीवर होत असतो. पाण्याच्या
हालचालीमुळे व जनावरांच्या खुतामुळे जमिनीची झीज होते व या मातीचे विस्कळीत कण काही
प्रमाणात त्याबरोबर वाहून नेले जातात.

भूरचना - जमिनीच्या उतारामुळे वाहणा- या पाण्यास गती मिळते. ही गती सतत वाढत असते
वायामुळे निर्माण होणा- या उर्जेमुळे जमिनीच्या भागाची झीज होते.

शेती मशागत - शेतीसाठी केलेल्या जमिनीच्या मशागतीमुळे मातीची उलथापात होत व ती
वाहून जाण्यास चालना मिळते.

वृक्ष तोड - भूपृष्ठावरील वनस्पतीमुळे भूपृष्ठावर एक प्रकारचे आच्छादन तयार होते व त्यामुळे
पडणा- या पावसाच्या धेंबाच्या आघाताची तीव्रता त्यात शोषली जाते. परंतु वृक्ष तोड केल्यामुळे
आच्छादन नष्ट होवून धूपेस चालना मिळते.

जमिनीवरील वनस्पतीच्या आच्छादनामुळे अन्यप्रकारे सुध्दा धूपेस प्रतिबंध होत असतो.
एकदा वनस्पतीच्या मुळांना मातीचे कण घट्ट धरून ठेवले जातात व सहजासहजी धूपून जावू शकत
नाहीत. टुसो म्हणजे वनस्पतीमुळे जमिनीत सूक्ष्म जीव निर्माण होतात. ते लहान लहान खोब
जमिनीत तयार करीत असतात. त्यामुळे जमिनीत पाणी शोषले जावून भूपृष्ठावरील पाण्यात रस
होतो व धूपेस काही प्रमाणात आळा बसतो.

धूपेचे परिणाम :

मातीचा नाल : जमिनीच्या पृष्ठभागावर बरच्या स्तरातच पिकांना पोषक अन्नद्रव्यांचा साठा असतो.
हा बरचा स्तरच धूपेने वाहून गेल्यामुळे जमिनीची उत्पादकता कमी होते व त्याचा विपरीत परिणाम
शेतीच्या उत्पादनावर होतो.

शेती, दगड, गोटे इत्यादींचा साठा : बरच्या भागातील किंवा डोंगर उतारावरील जमिनीची धूप होवून
त्यातील मृत्त, शेती, दगड, गोटे इत्यादि प्रवाहाबरोबर वाहत येवून सखल भागातील मृत्त
जमिनीवर पसरतात व या मुषिक जमिनी निकामी होतात.

पाण्याची टंचाई : धूप झाल्याने पाण्याबरोबर माती, गोटे इत्यादि गगाळ वाहत येवून तो धापला
जलाकडून व कालव्यात साठतो. त्यामुळे त्याची पाणी साठविण्याची किंवा पाणी वाहून नेण्याची

क्षयता कमी होते. यामुळे कालांतराने पाण्याची टंचाई निर्माण होते व अशा बांधकामाने आणुष्यही
कमी होते.

पुराच्या समस्या : धूपेमुळे वाहून जाणारी माती, शेती इत्यादि पाण्याच्या नैसर्गिक प्रवाहात साठून
त्यांची पाणी वाहून नेण्याची क्षमता कमी होते. लहान कण पावसाचे पाणी वाढल्यास ते अशा
प्रवाहातून पूर्णपणे वाहून जावू शकत नाहीत, व ते आजूबाजूच्या प्रदेशात पसरून तेथे पृ वेतात व
जीवित व वित्त मालमत्तेची हानी होते.

जमिनीचे विभाग : धूपेमुळे घळी निर्माण होतात व त्यामुळे जमिनीचे लहान लहान तुकडे पडतात
व मशागत करण्यात अडचणी निर्माण होतात. रस्ते, इमारती, पूल इत्यादि बांधकामांना सुध्दा यामुळे
धोका निर्माण होतो.

जमिनीची धूप थांबविण्यासाठी उपाययोजना : जमिनीच्या पृष्ठावर पडणारे पाणी जमिनीत जास्त
प्रमाणात जमिनीत त्रिविले किंवा शोषले गेल्यासच भूपृष्ठावरून वाहणाऱ्या अपधाव पाण्याचे प्रमाण
कमी केल्यास जमिनीची धूप थांबविण्यात यश येईल. पाण्याबरोबर वाहत येणाऱ्या गाळस
थांबविण्याची व्यवस्था करावी. नेहमी एकच एक प्रकारची पिके न घेत पिकांची फेरपालट करून
वेगवेगळ्या प्रकारची पिके आलटून- पालटून घ्यावीत. लागवड योग्य जमिनीत पट्टा पेर पद्धतीचा
बापर करून सर्वत्र सलग एकच पीक न घेता वेगवेगळ्या प्रकारची पिके वेगवेगळ्या पट्ट्यांमधून
घ्यावीत. शेतीसाठी करावयाच्या संपूर्ण मशागती, जसे नांगणी, कुळवणी, पेरणी, कोळपणी इ.
उताराच्या आडव्या व समपातळी रेषेत समांतर करावी. जमीन डोंगराळ भूगत असल्यास उताराच्या
जमिनीची धूप थांबविण्यासाठी समपातळीतील बांध बांदिस्ती, डाळीचे बरंबे, उताराला आडवे बांधे,
पावण्याचे मजगीकरण, नालाविनयन, तसेच समपातळीत चर छोदणे या सारख्या उपाययोजना
कराव्यात. धूपनिबंधन करण्यासाठी भुईमूग, मटकी आणि कुळीथ ही पिके अत्यंत कार्यक्षम आहेत.
अशा प्रकारे प्रयोगशील शेतकरी आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या जोरावर जमिनीची धूप थांबविण्यात यशस्वी
होईल.

(४६)
जमिनीची धूप
Soil Erosion

- डॉ. प्रदीप हिममतवाय बापू

मातीचे कण जमिनीपासून वेगळे होऊन एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी पावसाचे पाण्याबरोबर किंवा वाऱ्याबरोबर वाहत जाणे म्हणजे जमिनीची धूप होय. धूपेची प्रक्रिया ही नैसर्गिक प्रक्रिया आहे. खडकांपासून ऊन, पाऊस, वारा, थंडी, उष्णता इत्यादी च्या परिणामामुळे विटाण प्रक्रियेने माती तयार होत असते. ही विदारण प्रक्रिया अत्यंत संथ गतीने होत असते. एक से. मी. जाडीचा मातीचा थर तयार होण्यास अनेक वर्षे लागतात. तसेच दाट झाडे झुडपेपात्रेगामून पहिल्या पाला पाचोळा सादून कुडून त्यापासूनही माती तयार होते. वारा, पाऊस इत्यादीमुळे ही माती एका ठिकाणाहून दुस- या ठिकाणी वाहून नेली जाते. सखल भागातील माती पाण्याच्या प्रवाहाबरोबर वाहत जावून दुस- या ठिकाणी गाळाच्या स्वरूपात साठते व तेथे उपयुक्त जमीन तयार होते. तर उंच उताराच्या व दाट वनश्रीच्या भागातील पाला पाचोळा वा सखल भागात वेचून साठता व त्यामुळे माती तयार होवून झालेली धूप भरून निघते.

अशा प्रकारे जोपर्यंत विदारण व धूप या दोन्ही प्रक्रियांचा समतोल साधला जातो तो पर्यंत त्या एकमेकांस पूरक असतात. यास नैसर्गिक धूप म्हणतात व अशी नैसर्गिक धूप ही उपकारक असते. परंतु मनुष्य व अन्य प्राणी यांचा वावर जमिनीवर वाढल्याचे मातीचे कण मोठ्या प्रमाणावर विलग होतात. तसेच शेतात वेगवेगळ्या प्रकारची मशागत केल्याने मातीची उपयुक्तता होवून ती विस्कळीत होते, रानबाधणी योग्य प्रकारे न केल्यामुळे, पाण्याचा वापर अयोग्य प्रकारे केल्यामुळे, पाणी भुरवण्याची व्यवस्था केलेली नसल्यास, अपघात सुरक्षितपणे वाहून जाण्यासाठी व्यवस्था केली नसल्यास इत्यादी कारणामुळे शेतातील जमिनीची धूप होते. जमिनीची धूप कमी कारणांसाठी पस गवताची (कुरण) लागवड फायदेशीर ठरते. त्याचा उपयोग दुभत्या जनावरा साठी हिरवा चारा म्हणून वा होते आणि जमिनीवर आच्छादन निर्माण होऊन जमिनीची धूप थांबते.

धूपेचे प्रकार :- खालीलप्रमाणे धूपेचे प्रकार आहेत. त्यांना धूपेचे प्रकार म्हणण्यासाठी अतिवृद्धीत धूपेचे रूप म्हणणे उचित ठरेल. कारण एका प्रकारामधून दुस- या प्रकाराचा उगम होत असतो.

उसळी धूप (मॅलॅरीशडरोजन) : पावसाचे पाणी जमिनीचा वेळा पडते, तेव्हा काय उरवीवून पडत असते. पावसाच्या प्रत्येक थेंबाम अत्यंत कमी का होईना वजन असते व इतरथा उचका ये असल्याने त्या प्रत्येक थेंबाची विशिष्ट म्युल उर्जा असते. पावसाचे थेंब जमिनीवर पडत असताना ते जमिनीच्या पृष्ठभागावर आघात करतात. या आघातामुळे पृष्ठभागावरील मातीचे कण उसळी घेऊन विलग होवून वादूला पडतात. अशाप्रकारे गतिवृद्धीत धूपेला प्राप्त होते.

जोपळी धूप (रिलडरोजन) : पावसाचे थेंब जमिनीवर पडल्यानंतर उताराच्या दिशेने वाडू लागतात. त्याबरोबरच ते त्याच्या आघाताने उसळी घेऊन विलग झालेले मातीचे कण वाडून नेतात. वाहत असताना असे अनेक थेंब एकत्र वेचून त्याचा लहानसा प्रवाह तयार होतो. जमिनीच्या उतारामुळे या प्रवाहास गती मिळून ती सतत वाढत जाते व त्यामुळे भूपृष्ठाची आणखी झीज होऊन या लहान लहान प्रवाहाच्या जागे लहान ओघळ तयार होतात. हा धूपेचा दुसरा टप्पा झाला.

वाढी धूप (ग्रीट डरोजन) : अशाप्रकारे पडलेल्या लहान लहान ओघळी एकत्र वेचून त्याचा मोठा पाणलोट तयार होतो, यास अपघात (रन ऑफ) म्हणतात. हे अपघात पाणी भूपृष्ठावरून पाखाट्या वाढीप्रमाणे वाढत जाते व पुन्हा त्यास जमिनीच्या उतारामुळे गती प्राप्त होवून जमिनीच्या मोठ्या पृष्ठभागाची झीज होऊन ती माती या पाणलोटामुळे वाहत जाते.

घळी धूप (गालीडरोजन) : भूपृष्ठावरून वाहणारा पाणलोट प्रवाहात परिवर्तित होण्यासाठी मार्ग होणे लागते व खोलगट भागात तो केंद्रित होवून लागतो. अशाप्रकारे घळीचे शीर्ष (गाली हेड) तयार होते. रन हे पाणी खोलगट भागाकडे वाहू लागते व प्रवाह तयार होतो. त्यास आडवाडूच्या अन्य उंच भागावरील पाणलोट येवून मिळत असतात व प्रवाह विस्तारत जातो. वाढत्या पाणलोटामुळे व जमिनीच्या उतारामुळे या प्रवाहाची गती वाढून प्रवाहाच्या तळाची आणखी धूप होत जाते व त्या ठिकाणी घळ तयार होते.

प्रवाहातील धूप (स्ट्रीम बँकडरोजन) : पाण्याचा प्रवाह वाहत असताना त्यात पाणलोट थेंबाबरोबर मल वाढ होत जाते व त्याच्या तळाच्या उतारामुळे त्याची गती देखील वाढत जाते. या वाढत्या पाणीमुळे प्रवाहाच्या तळाची तसेच त्याच्या दोन्ही काठाची आणखी झीज होत जाते, व प्रवाहाची घळी व विस्तार दोन्ही वाढत जातात.

धूप होण्याची कारणे :-

हवामान- हवामानाच्या धूपकारक घटकांमध्ये, उष्णतामान, वारा व पाऊस वा हिन्हीचा समावेश होतो. उष्णतामानातील फरकामुळे जमिनीचे आकुंचन व प्रसरण होवून मातीचे कण विलग होतात. परिणाम वा- याच्या भूपृष्ठाजोडणा- वा वर्षागानेही मातीचे कण विलग होतात, तर पावसाच्या

यामुळे भारतीय उपखंडात भूस्खलनाच्या घटनांमध्ये वाढ होत असल्याचे दिसते. अतिवृष्टीसह अंदाधुंद वृक्षतोड, बांधकाम, खाणकाम आणि उत्खनन यामुळे हिमालय पर्वतांचा ऱ्हास वाढला आहे, ज्यामुळे प्रदेशात भूस्खलनाच्या घटनांमध्ये वाढ झाली आहे. साउथ एशियन असोसिएशन फॉर रीजनल कोऑपरेशन (SAARC) च्या अभ्यासानुसार जगातील सर्व भूस्खलनां पैकी 30 टक्के हिमालयात होतात. अधिकृत अहवालांवर आधारित एका अभ्यासानुसार, फक्त मध्य आणि पश्चिम नेपाळमध्ये दरवर्षी सरासरी 75 मोठ्या भूस्खलनाच्या घटना घडतात आणि यामुळे देशाला जमीन आणि गुरांचे नुकसान तर होतेच पण खूप मोठा आर्थिक फटकाही बसतो. नेपाळ सरकारचा असा विश्वास आहे की अंदाधुंद खाणकाम आणि नियोजित रस्ते बांधणी हे जमिनीच्या संसाधनांच्या मोठ्या अपव्ययासाठी जबाबदार आहेत, जे ग्रामीण समुदायांना जंगलात अतिक्रमण करण्यास भाग पाडते आणि मातीची धूप आणखी वाढवते.

श्रीलंकेतही, सरकारचा असा विश्वास आहे की, विकास प्रकल्पांमुळे भूस्खलनाचे प्रमाण मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे जे देशाच्या मध्य आणि नैऋत्य प्रदेशातील उंच डोंगर उतार आणि इतर अस्थिर ठिकाणी पसरले आहे. अधिक सधन मशागत, म्हणजे अधिक सिंचन आणि पाणलोट्यांचे अधिक विवंचन, यालाही दोष दिला जात आहे. मॉन्सून- आणि चक्रीवादळ-प्रेरित पाऊस हे भूस्खलन आणि भूस्खलनाची प्रमुख कारणे आहेत, ज्यात बांगलादेशातील डोंगराळ जिल्ह्यांमध्ये, विशेषतः चितगाव प्रदेश आणि सिल्हेटच्या काही भागांमध्ये नदीकाठच्या धूपाचा समावेश आहे. तज्ज्ञांचे म्हणणे आहे की, बांगलादेशा सारख्या भूकंपाच्या भूक असलेल्या देशात अविवेकीपणे जंगलतोड करणे आणि खराब नियोजित रस्ते थांबवायचे असल्यास योग्य भू-वापर धोरणाची नितांत गरज आहे. पाकिस्तानमध्ये पावसाळ्यात, मुरी टेकड्या, पीर पंजाल आणि हिंदूकुशमध्ये महामार्गांलगत भूस्खलन देखील धरण बांधणी आणि खुल्या खड्ड्यातील खाणकामामुळे होते. नैसर्गिक घटकांव्यतिरिक्त, भूतानमध्ये भूस्खलन मानवी हस्तक्षेप, विशेषतः रस्ते आणि कालवे बांधण्यामुळे देखील घडले आहेत.

याशिवाय मानवनिर्मित कारणांमध्ये उतारी भूभागाचे शेतीसाठी सपाटीकरण करणे, तसेच रस्ते बांधणे व त्यांचे रूंदीकरण करणे यांचा प्रामुख्याने समावेश होतो. यामुळे अतिपर्जन्यमानाचे कालावधीत उतारी प्रदेशावरून वाहून जाणारे पाणी सपाटीकरण केलेल्या भागात स्थिरावते आणि

पुरण्याच्या प्रक्रियेस सुरुवात होते. यामुळे जांभा खडकांमध्ये विघटन प्रक्रिया गतिमान होते आणि विघड भूसभूशीत प्रस्तर ढासळतात. त्यामुळे जमिनीवरील पिक रचनासुध्दा नष्ट होते अथवा वाढते प्रमाण, अतिक्रमण, डोंगर रांगावर वाढते अनिक्रमण, त्याचा वस्ती होण्याचे भविष्यात वाढणार. तसेच डोंगरावर कमी होत असलेली वृक्षसंपदा हे दरड कोसळण्याचा धोका असण आहे.

समग्र पर्यावरणशास्त्र

तुम्हाला माहित आहे का?

वायू प्रदूषण हा धुम्रपान, एचआयव्ही किंवा युद्धापेक्षा आयुर्मानासाठी मोठा धोका आहे. वायू प्रदूषण जगभरातील कोट्यवधी लोकांच्या जीवनातून अक्षरशः वर्षे कमी करत आहे. शिकागो विद्यापीठातील एनर्जी पॉलिसी इन्स्टिट्यूटच्या 2021 च्या अहवालानुसार, ग्रहावरील वायू प्रदूषणाची उच्च पातळी असलेले भारतातील रहिवासी, खराब हवेच्या गुणवत्तेमुळे त्यांच्या आयुष्यातील सरासरी 5.9 वर्षे गमावतात. . सर्वात वाईट वायू प्रदूषण असलेले सर्व शीर्ष पाच देश आशियामध्ये असले तरी, मध्य आणि पश्चिम आफ्रिकेमध्ये वायू प्रदूषण हा झपाट्याने वाढणारा धोका आहे, जिथे सरासरी आयुर्मान दोन ते पाच वर्षांनी घसरले आहे, ज्यामुळे मानवी आरोग्यासाठी ते मोठा धोका बनले आहे.

तुम्हाला माहित आहे का?

वायू प्रदूषणामुळे कोविड-19 पसरण्यास हातभार लागतो: हार्वर्ड युनिव्हर्सिटीच्या अलीकडील प्राथमिक अभ्यासात कोविड-19-संबंधित मृत्यू आणि वायू प्रदूषण यांच्यात सकारात्मक संबंध आढळून आला असून, विषाणूच्या प्रसारास मदत करणाऱ्या हवेतील कणांचा एक प्रशंसनीय संबंध आहे. कोविड-19 संबंधित मृत्यू आणि वायू प्रदूषणाचे निरीक्षण करणाऱ्या अभ्यासाच्या आधारे उत्तर इटली हे युरोपमधील सर्वात प्रदूषित क्षेत्रांपैकी एक असल्याचे लक्षात घेऊन तपासणीत आढळून आले की PM2.5 पातळीमध्ये $1\mu\text{g}/\text{m}^3$ ची थोडीशी वाढही मृत्यूच्या 8% वाढीशी संबंधित आहे.

(४५)

मानव प्रेरित भूस्खलन
Man Induced Landslides

- डॉ. प्रदीप हिमतराव बारड

भूस्खलनाचे दोन प्रकार असतात - वेगवान भूस्खलन व सावकाश भूस्खलन. वेगवान स्खलन हे काही क्षणांमध्ये होते. याचा वेग इतका असतो की, तो याच्या प्रवाहात येणाऱ्या कोणत्याही गोष्टीला आपल्याबरोबर घेऊन जातो. याचे अनुमान सहसा काढणे शक्य होत नाही. अनुमान काढता आले तरी, इतक्या तत्काळ कोणतीही उपाययोजना करणे फारच कठीण असते. वेगवान स्खलनाचे वहन, स्खलन व डोंगरकड्यांवरून खडक कोसळणे असे अनेक याचे प्रकार असतात. हळू स्खलनाचे अनुमान काढणे शक्य असते. हे स्खलन वर्षानुवर्षे चालू असू शकते. याचा वेग फारच कमी असतो. हळू भूस्खलनामध्ये 'स्खलन' हा प्रकार असतो. 'जमीन खचणे' हा प्रकारही हळू स्खलनातच मोडतो. भूकंप व ज्वालामुखीच्या उद्रेकाप्रमाणे भूस्खलनही मुख्यतः जमिनीचे बलीय संतुलन बिघडल्यामुळेच होते. तसेच जेव्हा एका वस्तूमधील दोन कणांमध्ये कोणत्याही चिकट पदार्थाशिवाय आकर्षण निर्माण होते, तेव्हा त्याला 'घर्षणीय बल' म्हणतात. कोणत्याही कारणामुळे जर जमिनीत कंपने निर्माण झाली व त्यामुळे जमिनीच्या उतारावरील मातीच्या कणांमधील घर्षणीय बल कमी झाले, तर भूस्खलन होऊ शकते. भूस्खलनांमध्ये पाण्याचे कार्य फार महत्त्वाचे आहे. पाणी हे नैसर्गिक वंगणासारखे कार्य करते. जेव्हा जमिनीत पाणी जाते तेव्हा ते मातीच्या कणांमधील घर्षण कमी करते. तसेच या पाण्यामुळे जमिनीत छिद्रीय बल निर्माण होते. यामुळे जमिनीची दाब झेलण्याची क्षमता कमी होते. त्यावर बांधकाम केल्यास भूस्खलन होऊ शकते. मानवी कारणांमुळेही भूस्खलन होऊ शकते. अती खोदकाम केले, तर जमिनीत हादरे निर्माण होऊन त्यामुळे तिथे भेगा तयार होतात. तसेच बोगदे खणताना कधीकधी विस्फोटकांचाही वापर केला जातो. त्यामुळेही जमीन कमजोर होऊ शकते. बऱ्याचदा बांधकाम करताना वृक्षतोड केली जाते. अमर्याद वृक्षतोडीमुळेही भूस्खलन होऊ शकते. मानवी हस्तक्षेपांमुळे भूस्खलनात वाढ होते. अंदाधुंद वृक्षतोड, खाणकाम आणि उत्खनन आणि भूसंपत्तीचा मोठ्या प्रमाणावर होणारा अपव्यय

S.P.M.SCIENCE & GILANI ARTS COMMERCE COLLEGE
GHATANJI, DIST YAVATMAL, MAHARASHTRA, INDIA
International Multidisciplinary E-Conference
(ISBSPSD-22)
"Innovative Scientific, Business and Social
Practices for Sustainable Development"

20 Sept. 2022

International Multidisciplinary Conference

INDEX

01) AN INCLUSIVE STRATEGY FOR ACHIEVING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS Dr. Vijayalaxmi. G. N. Rao, Pune	10
02) BIOPIRACY: TRESPASS ON TRADITIONAL KNOWLEDGE Dr. Ashwini Dalal, Gondia	16
03) SUSTAINABLE DEVELOPMENT TO CONTROL AIR POLLUTION Yashodhara Varale, Wadala, Mumbai	20
04) ENTREPRENEURSHIP AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT Dr. Kshama D. Chavan, Nandanvan, Nagpur	24
05) AN ANALYTICAL STUDY OF GLOBAL TRENDS IN COMMERCE Dr. Shubhangee L. Diwe, Kinwat, Dist. Nanded	28
06) SUSTAINABLE BUSINESS PRACTICES AND ENTREPRENEURSHIP Dr. Naglaxmi Narsingrao Tirmanwar	31
07) EMERGING GREEN LIBRARY CONCEPTS TOWARDS SUSTAINABLE Vivek K. Jagtap, Ghatanji	34
08) Investigating Attitude of General Shop Owners and Super Shop Sumit Rajendra Ginode, Prof. Dr. Anil S. Purohit, Buldana *	39
09) A Study of Information Technology Revolution in Cooperative Prof. Dr. Anil S. Purohit, Preeti Premraj Bhala, Buldana	42
10) Challenges and Opportunities of Organizational Behaviour Dr. Sachin Madhukar Prayag, Latur	46
11) ENTREPRENEURSHIP FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT Dr. Ravindra B Tembhurne, Ghatanji Dist Yavatmal	50
12) Government of India's Swachh Bharat Program and its..... Dr. Ekta Menkudale, Kelapur District Yavatmal	53
13) ENVIRONMENT AND HEALTH Dr. Yogita U. Nimkar, Nagpur	57

http://www.printingarea.blogspot.com
www.vidyawarta.com/03

- On the basis of the study results it is evident that general shop owners prefer local non-consumable products while super shop owners prefer Indian non-consumable products.

Solid waste management cost

- On the basis of the study results it is evident that super shop owners incur high solid waste management cost than general shop owners.

Availability of skilled labor

- On the basis of the study results it is evident that super shop owners felt more difficulties in getting skilled labor than general shop owners.

Tie up with manpower supply agency

- On the basis of the study results it is evident that super shop owners have tie up with manpower supply agency than the general shop owners.

**45 A STUDY OF INFORMATION TECHNOLOGY REVOLUTION IN
COOPERATIVE BANKS OF THE INDIAN ECONOMIC DEVELOPMENT**

✓ Prof. Dr. Anil S. Purohit,
Ph.D. Supervisor,

✓ Preeti Premraj Bhala,
Research Scholar,

Faculty of Commerce and Management Research Centre,

S.P.M.T.M. College, Chikhli, Buldana, Maharashtra

anilspurohit1@rediffmail.com

preetibhala17@gmail.com

Abstract--Information technology has changed human lives drastically. Humans are only a single click away from everything. Information technology helps to build and grow the commerce and business sector and generate the maximum possible output. The time taken by different sectors to generate business is now minimized with advancements in Information technology. It provides electronic security, storage, and efficient communication. Banks play a pivotal role in sustainable development of a country, and green banking today has become phraseology. A co-operative bank is a small-sized, financial entity, where its members are the owners and customers of the Bank. They are regulated by the Reserve Bank of India (RBI) and are registered under the States Cooperative Societies Act. The Co-operative Banks have recently been in news after RBI's restrictions on one of the leading banks, where they were denied any kind of money withdrawal. The Co-operative Banks in India are governed as per

the Banking Regulations Act 1949 and Banking Laws (Co-operative Societies) Act, 1955. Customers are demanding access to sophisticated products and services through multiple channels like the telephone, Internet, cellular phones and the ATM. Today, the top managements of several Indian banks are viewing IT as a business enabler and a vital part of their strategy. Banks are revisiting their technology architecture. Even at the risk of being labeled as gross generalizations, it is useful to appreciate at the outset, that in the decade considerable number of cooperative banks have increased their computerization base by adding Any Branch Banking, Telebanking and ATM interface wherever required. This has facilitated the banks to provide efficient and effective customer services and has resulted in economizing on the costs per transaction.

Keywords: Information Technology, IT Deployment, Cooperative Banks in India

46 ENTERPRENEURSHIP FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Dr. Ravindra B Tembhone , Associate Professor

S.P.M. Science & Gilani Arts Commerce College Ghatanji Dist Yavatmal Maharashtra

Email : tembhone277@gmail.com Mobile No : 7720881944

The entrepreneurship is the proper use of resources and creating new one that is entrepreneurship, it is just producing something by mind of promoter for new concept and things. The sustainable growth is required for stable growth of India. We have to utilize the resources so that they will survive for next generation also and the growth will also sustain for next generation also. Today the water, petrol, metals, precious chemicals are at limited quantity and from such resources we cannot have sustainable development. There is lot of scope of entrepreneurship for sustainable development as the rate of employment is not quite high and the very few are in the field of production and companies as well as the entrepreneurship businesses and the modern marketing are dumping the foreign goods and items into our Indian market so there is lot of scope for crease home entrepreneurship in India so that employment rate and per capita income and the economic development will take place.

Conclusion:Whatever it may be but prevailing situation is not so good only few of families are involved into the entrepreneurship businesses as our religious limitation are there as the business are only for the Vishay category and Shudraa should only provide the services and work for others but now it should change with new entrepreneurship for sustainable development policy

S.P.M.SCIENCE & GILANI ARTS COMMERCE COLLEGE
GHATANJI, DIST YAVATMAL, MAHARASHTRA, INDIA
International Multidisciplinary E-Conference
(ISBSPSD-22)
"Innovative Scientific, Business and Social
Practices for Sustainable Development"

20 Sept. 2022

International Multidisciplinary E-Conference

INDEX

- 01) AN INCLUSIVE STRATEGY FOR ACHIEVING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS
Dr. Vijayalaxmi. G. N. Rao, Pune ||10
- 02) BIOPIRACY: TRESPASS ON TRADITIONAL KNOWLEDGE
Dr. Ashwini Dalal, Gondia ||16
- 03) SUSTAINABLE DEVELOPMENT TO CONTROL AIR POLLUTION
Yashodhara Varale, Wadala, Mumbai ||20
- 04) ENTREPRENEURSHIP AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Dr. Kshama D. Chavan, Nandanvan, Nagpur ||24
- 05) AN ANALYTICAL STUDY OF GLOBAL TRENDS IN COMMERCE
Dr. Shubhangee L. Diwe, Kinwat, Dist. Nanded ||28
- 06) SUSTAINABLE BUSINESS PRACTICES AND ENTREPRENEURSHIP
Dr. Naglaxmi Narsingrao Tirmanwar ||31
- 07) EMERGING GREEN LIBRARY CONCEPTS TOWARDS SUSTAINABLE
Vivek K. Jagtap, Ghatanji ||34
- 08) Investigating Attitude of General Shop Owners and Super Shop
Sumit Rajendra Ginode, Prof. Dr. Anil S. Purohit, Buldana * ||39
- 09) A Study of Information Technology Revolution in Cooperative
Prof. Dr. Anil S. Purohit, Preeti Premraj Bhala, Buldana ||42
- 10) Challenges and Opportunities of Organizational Behaviour
Dr. Sachin Madhukar Prayag, Latur ||46
- 11) ENTREPRENEURSHIP FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Dr. Ravindra B Tembhurne, Ghatanji Dist Yavatmal ||50
- 12) Government of India's Swachh Bharat Program and its.....
Dr. Ekta Menkudale, Kelapur District Yavatmal ||53
- 13) ENVIRONMENT AND HEALTH
Dr. Yogita U. Nimkar, Nagpur ||57

08

Investigating Attitude of General Shop Owners and Super Shop Owners towards Sustainable Business Practices

Sumit Rajendra Ginode

✓ Prof. Dr. Anil S. Purohit ✓
S.P.M.T.M. College, Chikhli, Buldana,
Maharashtra

1.0 Introduction

In simple words, sustainability is the ability to retain or maintain something at a certain rate or level. This could be applicable to absolutely anything, from the environment and Planet Earth to the general business practices. For example, in business, sustainability can be perceived in different ways. But currently where environment, social and governance is a primary context in which business sustainability is often referred to, it is said that business sustainability is doing business without negatively impacting the environment, community, or the society as a whole. Hence, the goal is not just building or running a sustainable business such as manufacturing products using recycled materials or doing business only with eco-friendly policies but also considering the whole environment as a stakeholder.

Sustainable business need not be only about organic and green materials. In broader terms, sustainability is looking for options that have a longer-term solution instead of a shorter-term, less expensive option. So in taking a look at the shopping mall culture from a sustainability point of view, the business might decide to develop eco-sensitive areas where energy

consumption is low. Sustainability also extends to the actual manufacturing plant where renewable sources of energy are used to manufacture goods that are sold in the shopping malls or general grocery stores. Thus, in order to achieve business sustainability, there is a need to understand the attitude and approaches used by various types of retail sales point like the general shops and super shops (which are bigger than the general shops but smaller than the shopping malls. The management of business in sustainable way is a big concern for all the firms. Sustainable economic and business development that creates a prosperous economy and healthy environment is essential for the wellbeing of future generations and hence, systematic study was conducted to investigate attitude of general shop owners and super shop owners of Buldhana District towards sustainable business practices.

3.0 Research Methodology

3.1 Research Design

The present study is conducted by using a descriptive research design.

3.2 Sample Size

In the present investigation data was collected from 100 grocery shop owners. Out of which 50 were owners of general (smaller) shop and 50 were owners of super shops, which are bigger than the general grocery shops but smaller than the big shopping malls.

3.3 Primary data collection

The primary data was collected using a reliable and valid short structured questionnaire and by following survey method.

3.4 Secondary Data

In this study, the secondary data was collected from different National and International Magazines, Trade Unions, Journals, Books of the reputed authors, internet and other sources.

3.5 Statistical Analysis of Data

Analysis of the data was carried out with the help of various statistical tests. All the

statistical analysis was carried out by using SPSS 18.0 Software. The descriptive statistics, such as frequency, mode, percentage, etc were determined from the collected data.

4.1 Advertising cost incurred by the shops

Table 1: Total Advertising cost incurred by the shops to increase footfalls

Cost	General shop		Super shop	
	Nos.	Percentage	Nos.	Percentage
Nil	29	58.0	0	0.0
Moderate	16	32.0	16	32.0
High	5	10.0	34	68.0
Total	50	100.0	50	100.0

Above table 1 shows information pertaining to the advertising cost incurred by general and super shop owners to increase the footfalls. 58.0% general shop owners do not spend on advertising. However, 32.0% each i.e. general shop owners and super shop owners spend moderate amount on advertising and advertising cost incurred by 10.0% general shop owners and 68.0% super shop owners is high.

4.2 Preference to consumable products

Table 2: Preference to consumable products by the shops

Product make	General shop		Super shop	
	Nos.	Percentage	Nos.	Percentage
Local	28	56.0	9	18.0
Indian	16	32.0	25	50.0
International	6	12.0	16	32.0
Total	50	100.0	50	100.0

Above table 2 shows information pertaining to the preference to consumable products by general and super shop owners. 56.0% general shop owners and 18.0% super shop owners prefer local consumable products. However, 32.0% general shop owners and 50.0% super shop owners prefer Indian consumable products. While 12.0% general shop owners and 32.0% super shop owners prefer international consumable products.

4.3 Preference to non-consumable products

Table 3: Preference to non-consumable products by the shops

Product make	General shop		Super shop	
	Nos.	Percentage	Nos.	Percentage
Local	32	64.0	11	22.0
Indian	11	22.0	27	54.0
International	7	14.0	12	24.0
Total	50	100.0	50	100.0

Above table 3 shows information pertaining to the preference to non-consumable products by general and super shop owners. 64.0% general shop owners and 22.0% super shop owners prefer local non-consumable products. However, 22.0% general shop owners and 54.0% super shop owners prefer Indian non-consumable products. While 14.0% general shop owners and 24.0% super shop owners prefer international non-consumable products.

4.4 Solid waste management cost

Table 4: Total Solid waste management cost incurred by the shops

Response	General shop		Super shop	
	Nos.	Percentage	Nos.	Percentage
High	3	6.0	27	54.0
Moderate	18	36.0	14	28.0
Low	29	58.0	9	18.0
Total	50	100.0	50	100.0

Above table 4 shows information pertaining to the solid waste management cost incurred by general and super shop owners. 6.0% general shop owners and 54.0% super shop owners spend high amount on solid waste management. However, 36.0% general shop owners and 28.0% super shop owners spend moderate amount on solid waste management. While solid waste management cost incurred by 58.0% general shop owners and 18.0% super shop owners is less.

4.5 Availability of skilled labor

Table 5: Availability of skilled labor in the shops

Response	Generalshop		Super shop	
	Nos.	Percentage	Nos.	Percentage
Easy	28	56.0	4	8.0
Difficult	13	26.0	12	24.0
Very difficult	9	18.0	34	68.0
Total	50	100.0	50	100.0

Above table 5 shows information pertaining to the availability of skilled labor in the general and super shops. 56.0% general shop owners and 8.0% super shop owners easily get skilled labor. However, 26.0% general shop owners and 24.0% super shop owners face difficulty in getting skilled labor. While 18.0% general shop owners and 68.0% super shop owners felt more difficulties in getting skilled labor.

4.6 Tie up with manpower supply agency
Table 6: Tie up of the shops with manpower supply agency

Response	Generalshop		Super shop	
	Nos.	Percentage	Nos.	Percentage
Yes	2	4.0	43	86.0
No	48	96.0	7	14.0
Total	50	100.0	50	100.0

Above table 6 shows information pertaining to the tie up of general and super shops with manpower supply agency. 4.0% general shop owners and 86.0% super shop owners have tie up with manpower supply agency. However, 96.0% general shop owners and 14.0% super shop owners has no tie up with manpower supply agency.

5.0 Conclusions

5.1 Advertising cost incurred by the shops
 On the basis of the study results it is evident that super shop owners incur high advertising cost than general shop owners, which increases their risk to sustainability.

5.2 Preference to consumable products
 On the basis of the study results it is evident that general shop owners prefer local consumable products while super shop owners

prefer Indian consumable products.

5.3 Preference to non-consumable products
 On the basis of the study results it is evident that general shop owners prefer local non-consumable products while super shop owners prefer Indian non-consumable products.

5.4 Solid waste management cost
 On the basis of the study results it is evident that super shop owners incur high solid waste management cost than general shop owners.

5.5 Availability of skilled labor
 On the basis of the study results it is evident that super shop owners felt more difficulties in getting skilled labor than general shop owners.

5.6 Tie up with manpower supply agency
 On the basis of the study results it is evident that super shop owners have tie up with manpower supply agency than the general shop owners.

6.0 References

- Chang, O and Slaubaugh, M. (2016). Business Professionals' Attitudes Toward Sustainable Business Practices, Journal of Management and Sustainability, 6(1), pp.1-10.
- Gupta, N and Kumar, A. (2022). Deepika Store: A Dilemma of Being Sustainable or Profitable. In: Bhattacharya, J., Balaji, M.S., Jiang, Y., Azer, J., Hewege, C.R. (eds) Socially Responsible Consumption and Marketing in Practice. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-6433-5_9
- Hare, Cand Walwyn, D. (2019). A qualitative study of the attitudes of South African spaza shop owners to cooperative relationships, Sabinet African Journal, 50(1), pp. 1-12.
- Jayashree, C. M., Ramanan, J and Ramanakumar, K.P.V. (2014). Sustainability in India's Retail, IOSR JBM, 16, pp. 118-121.
- Turaa, N., Keranena, J and Patalab, S. (2019). The darker side of sustainability: Tensions from sustainable business practices in business networks, Industrial Marketing Management, 77, pp. 221-231.

Recent Trends

in Commerce, Economics
and Management

Dr. L. K. Karangale ■ Dr. Varsha Sukhadeve
Dr. J. D. Porey ■ Dr. R. R. Rathod ■ Dr. N. B. Mathapati
Dr. Wasudeo D. Golait ■ Mr. V. P. Hissal ■ Dr. L. S. Hurne

Contents

1. वस्तू आणि सेवा कराची भारतीय अर्थव्यवस्थेतील भूमिका 9
- डॉ. विठ्ठल शंकरराव फुलारी
2. **Post Covid Opportunities and Challenges**14
- Dr. Shailesh M. Kewatkar, Mr. Madhav D. Chakolkar,
Mr. Dipak V. Bhusari
3. **Value Addition and Digital Marketing of
Crop Production**.....18
- Dr. Dasharath V. Kale
4. **Cashless Economy In India- Present Scenario**24
- Prof. Dr.Suresh Namdeo Gawai
5. **Crypto Currency And Bitcoin**.....33
- K. Pratish
6. **Role of E-commerce In 21st Century**43
- Dr. Vyankatesh Digambarrao More
7. **E-Commerce**48
- Dr. Shailesh M. Kewatkar, Mr. Madhav D. Chakolkar,
Mr. Dipak V. Bhusari
8. **E- Commerce - Challenges and Opportunities**.....60
- Dr. Balkrushna S. Ingle
9. **Future of Online Education in India**68
- Dr. Anil M. Tirkar
10. **Green Human Resource Management (HRM):
Framework and Practices**.....75
- Dr.Rajiv B. Khaire, Dr.Sunita V. Gujar
11. **Green Innovation and Entrepreneurship**.....86
- Dr. Gaurav Jain
12. **बँकींग क्षेत्रातील चालू घडामोडी आणि सर्वसामान्य जनता** 93
- डॉ. केशव सुर्यभानसा गुल्हाने

E- Commerce - Challenges and Opportunities

- Dr. Balkrushna S. In
S. P. M. T. M. Art and Commerce Colle
Chikhli Dis. Buldh

Abstract:

Electronic commerce, commonly written as e-commerce is buying and selling of products and services by businesses and consumers over the Internet. Electronic commerce draws on technologies such as mobile commerce, electronic funds transfer, supply chain management, Internet marketing, online transaction processing, electronic data interchange (EDI), inventory management systems, and automated data collection systems. Consumers take advantage of lower prices offered by wholesalers retailing their products. This trend is set to strengthen as web sites address consumer security and privacy concerns. Due to the popularity of e-commerce there is a tremendous increase in exchange of goods and services both regionally and globally. Now-a-days it has become the virtual main street of the world. This online business refers to the E-commerce which is recently moved in to developing countries like India. Today, e-commerce has grown into a huge industry. This paper is outcome of a review of various research studies carried out on E-commerce. The present study has been undertaken to analyze the present trends of e-commerce in India & examine the challenges & opportunities of e-commerce in India.

Keywords: E-Commerce, Opportunities and Challenges, Online Retail, Increasing Internet Users.

Introduction:

E-commerce stands for electronic commerce. It means dealing in goods & services through the electronic media & internet. The rapid growth of e-commerce in India is being driven by greater customer choice & improved convenience with the help of internet the vendor or merchant who sells products or services directly to the customer from the portal using a shopping basket system or digital cart & allows payment through debit card, credit card or electronic fund transfer payments. In the present scenario e-commerce market & its space is increasing in

demand as well as an impressive display or range of a particular type of services. Ecommerce is already appearing in all areas of business, customer services, new product development & design. E-commerce business is growing in India because of wide range of product with minimum price wide range of suppliers & customers internet. In this modern era every business units want to join online business because increasing ratio of internet users in India. E-commerce in India is still in growing stage but it offers considerable opportunity.

Types of E- Commerce:

There are 4 types of E-Commerce

1. **Business-To-Business E- Commerce:** B2B E-commerce is simply defined as e-commerce between companies. This is the type of ecommerce that deals with relationships between and among businesses. About 80% of ecommerce is of this type, and most experts predict that B2B e-commerce will continue to grow faster.
2. **Consumer To Business E-Commerce:** Business-to-consumer commerce, or commerce between companies and consumers, involves customers gathering information; purchasing physical goods (i.e., tangibles such as books or consumer products) or information goods (such as software, or e-books); and for information goods, receiving products over an electronic network. It is the second largest and the earliest form of e-commerce.
3. **Consumer To Consumer E-Commerce:** Consumer-to-consumer electronic commerce involves the electronically facilitated transactions between some third party. It perhaps has the greatest potential for developing the new markets. C2C websites form a perfect platform for buyers and sellers who wish to buy and sell products of similar interest.
4. **Business To Government E- Commerce:** Business-to-government E- commerce or B2G is generally defined as commerce between companies and the public sector. It consists of a marketing products and services to various government levels.

Recent Trends In Indian E-Commerce Industry

India is a massive E-Commerce marketplace now with every age

group comfortably transacting online – more often preferring shopping online instead of visiting offline stores for a bigger gamut of choices and offers. E-Commerce industry is growing at an astounding rate in India and is expected to account for 1.61% of the global GDP by 2018. According to a report by Forrester, India is set to become the fastest growing market in the Asia-Pacific region with an expected growth rate of over 57% between 2012 and 2016.

1. Men in India shop 3X more than women While women continue to dominate the in-store markets, men with disposable incomes have taken it upon themselves to play the larger role in online shopping.
2. Cash-On-Delivery (COD) remains the most preferred online payment method. We Indians love the Cash-On-Delivery option; it gives us more control over online transactions since we don't have to pay until the product is at our doorstep. COD option during checkout has also been proven to boost impulse purchases.
3. 60% of online purchases happen during business hours. (9AM-5PM) This proven trend is a myth-buster that shows how integral a part online shopping has become in our day-to-day lives. Marketers can use this fact to schedule their promotions across advertising channels accordingly.
4. The Rural Pitch Ecommerce companies would emphasize more on attracting the customers from rural areas. Along with this, traditional business houses such as Tata Group and Reliance Industries will enter more aggressively into the ecommerce business.
5. Smartphone Apps: However, users browse products on desktops or laptops, they prefer transacting via smart phones because of their faster linkages to payment gateways. Smartphone ecommerce apps are also preferred as they offer more personalized shopping experience for customers and a better understanding of consumers for the ecommerce company. Further apps are also an opportunity to curate targeted promotions based on browsing or shopping cart history.

Opportunities :

E-business:

E-business affects the whole business and the value chains in which it operates. It enables a much more integrated level of collaboration between the different components of a value chain than ever before. Adopting e-Business also allows companies to reduce costs and improve customer response time. Organizations that transform their business practices stand to benefit immensely from innumerable new possibilities brought about by technology (www.ficci.com/sectors/task-forces/e-business/e-business.htm).

E-commerce as anything that involves an online transaction. This can range from ordering online, through online delivery of paid content, to financial transactions such as movement of money between bank accounts. One area where there are some positive indications of e-commerce is financial services. Online stock trading saw sustained growth throughout the period of broadband diffusion. E-shopping is available to all these who use a computer. Over the past year Amazon. Com, ebay India, Indiatimes have seen a rapid growth in categories such as mobile handsets, jewellery, fashion apparel, books, gift items and other items.

Naukri.com – India's premier recruitment site has captured around 50% of the recruitment market.

Flipkart-one of the most popular online business sites, with the help of which one can trade for any types of goods.
Amazon (business)-same like Flipkart competitor. (e.g. of mega sales etc.)

Amazon kindle- includes online reading trading and publishing of the books, gives opportunities to the up-growing authors and their thoughts.

Myantra- online shopping for cloths

Med-plus & 1mg- online medical store.

E-payments – online payments of electric bill, telephone bill, insurance premium, per month EMI and etc.

Trivago - online booking of hotels

Make my trip.com-for various trips and tours.

Irctc.com - One of the best things about this site is that a credit card is not an essential requirement for buying tickets here. Instead the

site offers a direct debit facility having tied with most of the pop banks (www.rajindraflorist.com).

It is being estimated that the online travel market in India is estimated at \$300 million in 2005 and has crossed \$750 million in 2006. By 2008, it is expected to exceed \$2 billion (http://www.m-travel.com/news/2006/10/online_travel_m.html).

Young Jun Choi¹, Chung Suk Suh (2005) reported that the economic consequences of the death of geographical distance due to the emergence of e-marketplaces. It has shown that overcoming spatial barriers by means of e-marketplaces lowers the price level. Since e-marketplaces achieve economies of scale by aggregating dispersed demands, they allow the economy to have more varieties that did not exist before their emergence.

E- Commerce and distance learning:

Diana Oblinger (2001) reported that one is that education and continuous learning have become so vital in all societies that the demand for distance and open learning will increase. As the availability of the Internet expands, as computing devices become more affordable, and as energy requirements and form factors shrink, e-learning will become more popular. In addition to the importance of lifelong learning, distance education and e-learning will grow in popularity because convenience and flexibility are more important decision criteria than ever before. E-learning will become widely accepted because exposure to the Internet and e-learning often begins in the primary grades, thus making more students familiar and comfortable with online learning. In fact, for many countries, distance education has been the most viable solution for providing education to hundreds of thousands of students.

Future media of e-commerce:

Patric Barwise (2001) reported that Probability 99% of e-commerce today is done using PCs either desktops or laptops. For B2B e-commerce this is unlikely to change. For B2C e-commerce however, things will be more complex.

There will be wider range of relevant media, including interactive digital TV, and a range of mobile and wireless services.

There will be huge difference between different consumers' ownership of equipment and access technology. Some will have broadband access and others have no digital communication at all.

Current and future B2C digital media:

Digital media able to support consumer e-commerce can be grouped under five main headings, with in the home PCS, IDTV and within next five years a range of other online device such as games, computers, utility meters etc. In summary, the online PC is well established while the other B2C digital media are still emerging.

Challenges:

1:4.1 Ethical issues:

Jackie Gilbert Bette Ann Stead (2001) reported the following ethical issues related to e-commerce.

1. Privacy -

Privacy has been and continues to be a significant issue of concern for both current and prospective electronic commerce customers. With regard to web interactions and e-commerce the following dimensions are most salient:

- (1) Privacy consists of not being interfered with, having the power to exclude; individual privacy is a moral right.
- (2) Privacy is "a desirable condition with respect to possession of information by other persons about him/herself on the observation/perceiving of him/herself by other persons"

2. Security concerns -

In addition to privacy concerns, other ethical issues are involved with electronic commerce. The Internet offers unprecedented ease of access to a vast array of goods and services. The rapidly expanding arena of "click and mortar" and the largely unregulated cyberspace medium have however prompted concerns about both privacy and data security.

3. Other ethical issues :

Manufacturers Competing with Intermediaries Online "Disintermediation," a means eliminating the intermediary such as retailers, wholesalers, outside sales reps by setting up a Website to sell directly to customers. Disintermediation include (1) music being downloaded directly from producers (2) authors distributing their work from their own Web sites or through writer co-operatives.

1:4.5 Human skills required for E-Commerce:

- » Web site development
- » Web Server technologies
- » Security
- » Integration with existing applications and processes

Findings -

The study indicates that e-commerce sector has huge growth potential in India. The growth of mobile internet is encouraging. There are some obstacles responsible for slow growth of e-commerce in India.

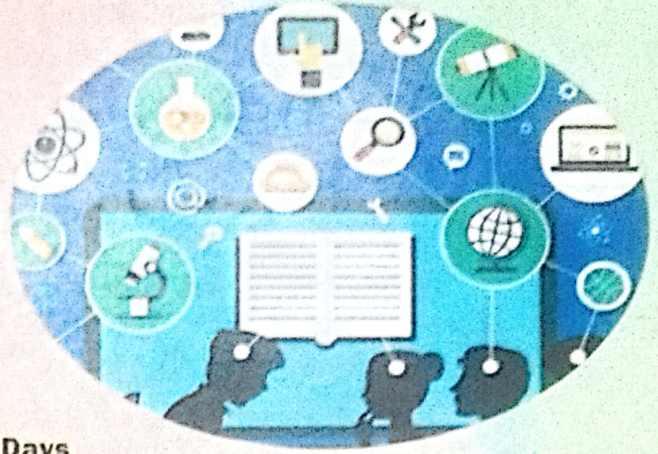
Conclusion -

E-commerce is changing the way of buying & selling of product & services in India. Ecommerce is future of shopping. Due to E-commerce the gap has been reduced between manufacturer & consumer. According to Indian population their vast scope for e-commerce because currently in India only 19% people using internet for selling & buying goods & services so remaining percentage we can considered that we having scope in Indian Market. There is weak Cyber security Law in India that is why Indian People are facing challenges toward ecommerce. The future of e-commerce in India would be bright in the upcoming years if all essential factors would be implemented, by establishing cyber & have their benefits as per people wish. The role of government is to provide a legal framework for e-commerce so that while domestic & international trade are allowed to expand their horizons, basic right such as privacy, intellectual property, prevention of fraud, consumer protection etc. are all taken care of. The expansion of e-commerce has been developed in rural as well as urban area in reign able cost for consumption, because of that more people are getting linked with e-commerce & the ratio of that is getting increase day by day. E-commerce provides tremendous opportunities in different areas but it requires careful application for consumer protection issues. Growth of e-commerce would also depend to a great extent on effective IT security systems for which necessary technological and legal provisions need to be put in place and strengthened constantly. While many companies, organizations, and communities in India are beginning to take advantage of the potential of e-commerce, critical challenges remain to be overcome before e-commerce would become

an asset for common people. It is clear that in coming years customers will give orders for their products from their homes and from their office. Mobiles and computer are widely used in India now a days and user are eager to do shopping in internet. With the rapid expansion of internet, e- commerce is set to play an important role in next coming years. Metro cities and urban areas are already using the facility of internet but in coming years the rural and sub-urban area will also use the facility of internet. So, the new opportunities will be open for small and big corporations.

References -

1. http://www.indianmba.com/Faculty_Column/FC822/fc822.html
2. <http://searchcio.techtarget.com/definition/e-commerce>
3. http://www.investorwords.com/1637/e_commerce.html
4. https://en.wikipedia.org/wiki/E-commerce_in_India
5. <https://sokrati.com/blog/current-trends-about-indian-e-commerce-industry/>
6. <https://www.linkedin.com/pulse/e-commerce-india-scope-challenges-future-shantanu-gaur>.

Three Days

Multidisciplinary National Conference on

NEP-2020:

Innovation in Teaching-Learning & Evaluation Process in Higher Education

24 to 26th February 2023

Calangute, Bardez, Goa

Conference Proceedings

Print and Online Issue 1 English and Hindi

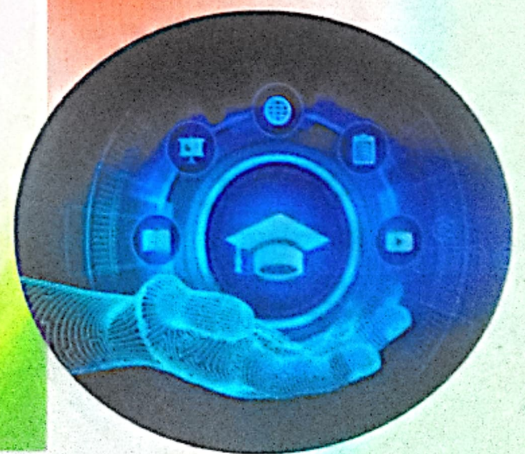
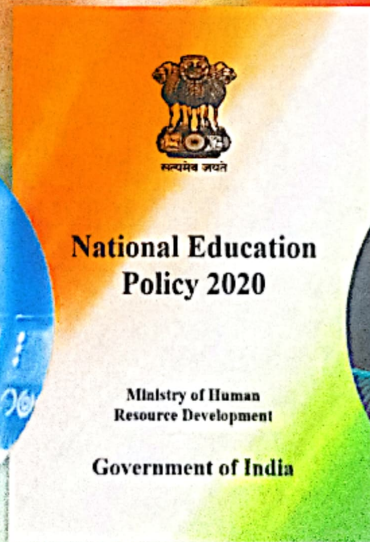
Published as per UGC (India) Guidelines

www.researchjournal.net.in

www.indiramahavidyalaya.com

Chief Editor
Dr. Pavan Mandavkar

ISBN
978-81-953708-1-8

Organized and Published By

INDIRA MAHAVIDYALAYA

KALAMB, DISTT. YAVATMAL, MAHARASHTRA 445 401 (INDIA)

in collaboration with RJI, DBMRC and

Sant Gadge Baba Amravaati Vidyapeeth Marathi Pradhyapak Parishad

Index

	From the Bench of Editor	Dr. Pavan Mandavkar	2
	Index		3
1	Role of Teacher in NEP 2020	Miss. Saroj Lakhadive	4-6
2	Quality Academic Research in all Fields through a New Research Foundation	Asst. Prof. Gaurav Saxena	7-9
3	National Education Policy 2020: Issues and Challenges in Higher Education	Prof. Dr. Ajay Khadse	11-13
4	ए.आई.एम.एल. एकीकृत प्रणाली से कृषि – एक अंतर्विषयक शोध	डॉ. संकर्षण पंडा	14-19
5	The New Education Policy: Concerns and Prospects in context of Higher Education	1. Dr. Praful U. Gawai 2. Prof. Vilas Bhavare	20-23
6	Impact of plyometric & cycle ergometer training on handball players' anaerobic performance	1. Mrs. Shital S. Raut 2. Dr. Pravin C. Dabare	24-28
7	NEP 2020 and Rabindranath Tagore's Vision of Education	Prof. P. S. Jawade	29-31
8	Value education: a GOEC through E-learning for sustainable development of society	Dr. Dasharath Chavhan	32-34
9	Synthesis spectral characterisation and biological activity of hetero-cyclic compound of 2-imidazolones	Dr. Suraj Deshmukh Dr. M K Rahangdale	35-42
10	Language, Art, and Culture in NEP-2020	Dr. Pavan Mandavkar	43-46
11	National Education Policy 2020 in Context of Higher Education: An Overview	Prof. Dr. Ravi Prakash Chapke	47-50
12	Re-Visiting Indian Education with a STEM: The Game Changer Teaching Methodology in NEP 2020	Kailash Nemade ^a Ved Patki ^b	51-53
13	गाँधीजी की बुनियादी शिक्षा एवं नई शिक्षा नीति – विश्लेषणात्मक अध्ययन	डॉ. हंसा शुक्ला	54-56
14	Innovation in Mathematics Teaching & Learning Process in Higher Mathematics Education Through New NEP-2020	Rupesh R. Atram	57-62
15	नव्या शैक्षणिक धोरणाच्या अंमलबजावणीपुढील आव्हाने	डॉ. वीरा मांडवकर	63-67
16	अध्ययन, अध्यापन व मूल्यमापन प्रक्रियेतील नावीन्यता व राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०	प्रा. डॉ. पांडुरंग इंगळे कु. मनिषा बाबुराव भागवत	68-69

(©All copyrights are reserved with the Chief Editor. The opinions expressed are of the authors & the association advisory board, editorial board as well as the peer committee does not hold any responsibility for any of the views expressed.)

The New Education Policy: Concerns and Prospects in context of Higher Education

¹Dr. Praful U. Gawai
S.P.M.T.M Arts and Commerce College,
Chikhali, Dist. Buldana, Maharashtra

²Prof. Vilas Bhavare
P.N. College,
Pusad, Dist. Yavatmal, Maharashtra

Abstract

The New Education Policy 2020 is being started from the point of view of thoughtful education system. It is believed that its results will be beneficial and in the interest of the country. If the implementation of the new education policy is done properly, then our country will also establish a more advanced quality education and educated society like other countries, which will contribute significantly to the development of our country and we have full faith that this education policy will be successfully implemented. If implemented, it will take our country to a new height. The National Education Policy (NEP) is expected to transform the landscape of higher education in India by motivating higher education institutions to work on "solving problems" instead of "solving problems in search of solutions."

Key words: Education, principles, problems, prospects, concerns

Introduction

The NEP 2020 advanced framework will support scientific learning and value-based education. It will replace the outdated "curriculum" that is rigid and unable to modify with the times because of the cumbersome bureaucratic framework required to do so. The NEP 2020 emphasises the importance of making the educational system comprehensive, adaptable, and in line with the demands of 21st-century learning. But in order to achieve all of these objectives, we must consistently and long-term overcome all execution hurdles. The NEP 2020 drafting committee has made a thorough effort to create a policy that takes into account many points of view, international best practises in education, practical experience, and stakeholder feedback. Higher education – graduation level will be of four years. Along with technical education, you will also be able to study arts and humanities. Education of medicine, engineering, law will be given in a systematic manner according to the needs. Degree will be given even after three years; research etc. will be promoted as per the requirements.

There are currently over 1,000 higher education institutions (HEIs) in the country, including over 150 institutions of national importance. Over time, they have also become centres of scientific research. Institutions of higher education have shown a steady growth in the last decade in both the quantity and quality of research.

Presently India ranks third globally in terms of total research publications with a share of 5.31 per cent in total research publications. In the first two of these three aspects—education, knowledge creation (research and development) and innovation—Indian higher education institutions have done relatively well, but have lagged behind in innovation.

Core Principles of the Policy:

To know and recognise, to bring out the unique potentials of each student by sensitizing the teachers as well as the parents to promote holistic pursuit of each student in both scholastic and non-scholastic areas. Flexibility, so that learners have the ability to choose their learning trajectories and programs, and thus choose their own path in life according to their education and interests; No hard separation between arts and sciences, eliminating harmful hierarchies and barriers between curriculum and curricular guides, vocational and academic streams, and different areas of learning. Multi-disciplinary and integrative education: Strengthening the unity

and integrity of knowledge in science, social sciences, arts, psychology and sports for a multi-disciplinary world. Morality, human and philosophical values like compassion, respect for distance, Cleanliness, courtesy, democratic thought, respect for commercial Spirit, Scientific temper, freedom, responsibility, Pluralism and Justice. Promoting multilingualism and the power of language in teaching and learning. Life skills such as creativity, collaboration, teamwork, and resilience; A 'lightweight but functional framework' to ensure integrity, transparency and operational efficiency of the educational system through audits and commercial disclosures while encouraging innovation and out-of-the-box ideas through automation, research and validation ; and to foster and educate student, philanthropic, community partnerships while providing adequate funding for a strong, vibrant, commercial education system.

Problems of Indian Higher Education Institution

According to the All India Survey on Higher Education (AISHE) Report 2019-20, the Gross Enrollment Ratio (GER) in higher education in India is only 27.1% which is very low in comparison to developed countries as well as other developing countries. With the increase in enrollment at the school level, the supply of higher education institutions is inadequate to meet the growing demand for education in the country.

Ensuring quality in higher education is one of the biggest challenges at present. A large number of colleges and universities in India are unable to meet the minimum conditions prescribed by the UGC i.e. University Grants Commission.

Increasing interference of politicians in the management of higher education threatens the autonomy of higher education institutions. Also, students involved in various campaigns forget their educational objectives and start developing their career in politics.

Poor infrastructure is another challenge for India's higher education system, especially in institutions run by the public sector; the condition of infrastructure and physical facilities is not good. Teacher shortage and the inability of the state education system to attract and retain qualified teachers has posed challenges in the way of quality education over the years. Despite wide vacancies in higher education, a large number of NET/PhD candidates remain unemployed. Research is not being given enough attention in higher education institutions. There is a lack of resources and facilities and the number of teachers capable of guiding the students is also limited. Most of the research scholars are deprived of fellowship or they are not being provided fellowship on time which directly or indirectly affects their research. Additionally, the coordination of Indian higher education institutions with research centres and industry is weak. Indian education management is facing the challenges of over-centralisation, bureaucratic structures and accountability, transparency and professionalism.

Concerns

The policy's emphasis on skill development, particularly on career training and life skills, is one of its main features. The teaching of life skills is comparably simpler to apply and helps youngsters become adept at social behaviour and social adaptability. The main obstacle, however, is delivering vocational training because there is a risk of linking certain professions to particular communities that have long been dependent on particular occupations. The suggested occupational training is to be based on the pupils' determined aptitude. The public's attitude of vocational education needs to alter, and policymakers and administrators must reflect on why India is still far from meeting the goal established by the Kothari Commission in 1964-1966. Learning must be made into an engaging and enjoyable activity rather than a monotonous routine mental working that eventually produces unemployable youth in order to implement this policy. Trained teachers, facilitators, and support staff will also be required, supplemented by a pool of inspiring mentors. As a result, the policy will need to create a learning regime that considers the cultural and geographic diversity of our wonderful country as well as the various learning rates of each student. The new generation of tech-savvy teachers will serve as role models for pupils, educating them about new technologies and serving as the primary drivers of IT implementation

in schools. NEP 2020 endeavours not only to improve the cognitive skills in students wherein developing high order thinking skill and critical thinking along with building the foundation of literacy but also life skills which will prepare the students for the varied challenges in their adult life. Hence the change in the curriculum and teaching methods is the need of the hour so that maximum benefit can be incurred from the new policy. NEP demands a value-based education system along with pedagogical and curriculum changes. Hence, new methods need to be improvised and innovated for the successful application of the policy.

Any policy must be coherent with various laws and acts in order to be put into practise. The Right to Education Act of 2009 presents a legal challenge to the implementation of this strategy with regard to age. To resolve any issues between the Act and the recently announced policy in the long run, certain clauses such as the age at which schooling begins will need to be clarified.

An excellent concept that will provide students the freedom to study the subjects of their choice is an interdisciplinary educational system. Indian colleges have historically been highly segmented, with professors and academics fiercely guarding their respective fields of study. With very few exceptions, this culture is deeply ingrained, and the new policy calls for reforming it. Implementing an interdisciplinary higher education paradigm requires the teaching faculty to have expertise in other fields in addition to their own, which is a difficult endeavour. Over the course of the next ten or so years, a disruptive cultural transformation is required for the system to succeed.

A concern remains over the worth of these certifications and degrees, even though flexibility in the higher education model through the concept of alternative exits is a significant step for reducing the number of dropouts. The acquisition of degrees has a strong associations with jobs in the Indian mindset. Therefore, in order to put the new system into place, we must first destroy the outdated notion that getting a degree is a need for landing a job. This is a risky worldview that discredits and dissuades a person's other natural abilities.

Prospects of the new education policy in the context of higher education institutions

National Research Foundation (NRF): Indian academia has traditionally focused on research and development without much emphasis on relevance and delivery. The establishment of a National Research Foundation is expected to bring academia together with ministries and industry to fund research relevant to local needs. Under the framework of NRF, each government ministry (whether central or state ministry) is required to allocate separate funds for research.

Therefore, NRF is expected to present well-defined problems to researchers, so that they can find solutions in a goal-oriented and time-bound manner.

Our institutions not only need to be multidisciplinary in their scope and offerings, but also collaborate with each other to unleash the technology development potential of higher education institutions.

The need of the hour is to bring together "disparate" ideas in terms of disciplines, cultures (international programs) and approaches (academia-industry collaboration). The multidisciplinary universities as envisaged in the NEP will focus on the creative potential of researchers.

Conclusion

The benefits of the national educational policy span all aspects of education, including formal education, post-doctoral research studies, and career training programmes. The National Education provides guidelines and permits colleges, universities, and schools to assess their own institutions. The Policy aids in removing the structural inequities and other educational issues that exist. Even if the policy incorporates significant elements of competition, practical execution is still urgently needed. The demanding policy must be implemented with the assistance of all the

governments and the collaboration of educational institution. Regarding finances, the implementation of the policy solely depends on government funding, which accounts for 6% of GDP and is once again a difficult challenge in the current environment. Therefore, the only requirement of the hour to overcome all current obstacles is effective execution.

Reference

1. Dr. Ruchi Rani "National Education Policy-2020: Issues and Challenges" *Quest Journals Journal of Research in Humanities and Social Science* Volume 10 ~ Issue 2 (2022)pp: 06-09
2. Gupta, Stuti (2020). Role and Perspective Contribution of Technology in Education Sector with respect to National Education Policy 2020.
3. <https://www.hindustantimes.com/education/ugc-ask-varsities-to-create-awareness-about-new-education-policy-among-students-teachers/story-XjDXDw978SXD0VUPUmshvL.html>.
4. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/gender-inclusion-fund-spl-edu-zones-in-policy/articleshow/77252728.cms#:~>

